

Podrobný seznam map, plánů a vyobrazení svazku č. 23 – Kadaň

Sestavili Michaela Balášová, Eva Černá, Lukáš Gavenda, Jaroslav Pachner, Petr Rak, Eva Semotanová, Robert Šimůnek

Obálka

Obr. č. 1: Znak města Kadaně k roku 2011. Grafické zpracování Petr Tomas. – Znak je (až na štítky se lvem a orlicí, které jsou na bočních věžích umístěny obráceně) identický s obrazovým polem nejstarší kadaňské městské pečeti (srov. obr. č. 3). V současnosti užívaná podoba znaku včetně jeho výtvarné stylizace je převzata z Čarkovy monografie (ČAREK, Jiří: Městské znaky v českých zemích. Praha 1985, s. 188–189 + nestr. kapitola IV: Barevné vyobrazení znaků; znaky nakreslil Stanislav Valášek). Čarek zde konstatoval, že „*barva štítků s orlicí se někdy maluje zlatá, jindy stříbrná, v nové době Kadaň užívá správně stříbrného štítku, protože původně ve 13. věku na pečeti českého města nemohla být císařská orlice*“, nevěnoval ale dostatečnou pozornost inverzi štítků se lvem a orlicí na městském znaku. Na současném kadaňském městském znaku je problematická nejen samotná černá orlice ve stříbrném poli (kombinace této figury a kovu nemá v české heraldice žádného relevantního vlastního); ale – a to především – umístění tohoto znaku na čestnějším pravém místě, které jej upřednostňuje před znakem českého krále stříbrným dvouocasým lvem v červeném poli). Právě tato poloha obou štítků dovoluje s poměrnou jistotou tvrdit, že na pravé straně městského znaku byla původně umístěna císařská černá orlice ve zlatém poli, hodnostně nadřazená znaku českého krále. Císařská orlice v české heraldice velmi rychle zdomácněla po nástupu Karla IV. na říšský i český trůn v létě roku 1346. Tuto skutečnost dokládá řada hmotných a písemných pramenů z druhé poloviny 14. století (na jejich počátku stojí typář Kutné Hory z roku 1347), na nichž jsou zachyceny oba znaky ve stejné pozici – císařská orlice vpravo, český lev vlevo; a které tak bezpečně a spolehlivě dokládají správnou podobu znaku města Kadaně (a současně také implikují pravděpodobnou dobu jeho vzniku). Zlatou barvu štítku s orlicí potvrzuje i nejstarší známá podoba kadaňského znaku, obsahující informace o jeho barvách – Willenbergova kresba z ledna 1602 (srov. obr. č. 6).

Obr. č. 2: Veduta města Kadaně z roku 1602. Autor J[an] W[illenberg]. Perokresba, výška 190 mm, šířka 680 mm. Knihovna Královské kanonie premonstrátů na Strahově, Praha, sign. DT I 30/25. Foto AiP Beroun. Srov. mapový list č. 33, obr. č. 52.

Textové listy

Obr. č. 3: Otisk nejstaršího městského typáře, kolem 1280. Průměr pečetního pole: 65 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, fond Archiv města Kadaň, neinventarizováno. Skenoval a digitálně restauroval Petr Rak. – Tento otisk typáře, který je dnes neznvěstný, byl pořízen pro městský stavební úřad 5. září 1912 do lakového (španělského) vosku. Pečetní pole typáře prozrazuje vysokou řemeslnou úroveň zpracování a vykazuje četné identické znaky s typářem Malé Strany a s II. typem pečetiidla Starého Města pražského. První otisk tohoto typáře je přivěšen k listině, datované 10. března 1274; protože se ale v jejím textu píše o králi Přemyslu Otakarovi II. jako o nebožtíkovi, musela vzniknout až po srpnu 1278, pravděpodobně v roce 1279 nebo 1284. Opis je proveden výraznou gotickou majuskulou s unciiálním „M“ (v prvním slově opisu) a „H“ a ligaturou „VM“ v druhém slově opisu: + *SIGILLVM : CIVIVM : DE : CHADANO*. Obrazové pole pečeti bylo v prakticky nezměněné podobě převzato do městského znaku; změnila se pouze poloha štítků se lvem a orlicí. V pečetním poli je na čestnějším pravém místě znak českého krále (štítek s korunovaným dvouocasým lvem), na levém pak korunovaná orlice. Na jejích křídlech i trupu je zřetelně patrné šachovnicování, což bezpečně dokládá, že se jedná o orlici moravskou.

Obr. č. 4: Hrad v Kadani, před 1910. Fotografie, výška 70 mm, šířka 130 mm. Oblastní muzeum v Chomutově, podsběrka Fotografie, inv. č. F 482. Skenovala Michaela Balášová. – Hrad vznikl s největší pravděpodobností zároveň s městem někdy před rokem 1261. Jeho existence je ale doložena až od 70. let 13. století písemnou zmínkou o kadaňském purkrabím, zatímco archeologický výzkum datuje nejstarší situace pouze rámcově do 13. století. Hradní celek tvoří organickou součást městského opevnění, byl ale zároveň opevněn i vůči městu. Sloužil jako sídlo královských správních úředníků nebo zástavních držitelů hradu/města v dobách, kdy byl hrad (či hrad s městem) zastaven. Hrad prošel několika přestavbami, z nichž nejzásadnější byla pozdněgotická přestavba po požáru v roce 1498, podniknutá Janem Hasištejnským z Lobkovic, či raně renesanční přestavba za Šliků z Holíče. Na sklonku 16. století byl objekt převeden do rukou města a krátce nato, za třicetileté války, vyhořel. Zdevastovaná budova chátrala až do poloviny 18. století, kdy bylo rozhodnuto o jejím využití jako kasáren. Následná účelová přestavba zcela setřela distinktivní gotické i renesanční prvky stavby a přinesla onu vnější podobu monolitického bloku, ve které je znám prakticky dodnes. Hradní kasárna bývala později také označována jako „velká“, zatímco jako tzv. malá nebo Schemalova kasárna se nazýval dům č. p. 549 v Lázeňské ulici, přestavěný pro tyto účely v letech 1872–1873 z bývalé městské sýpky (na fotografii je částečně patrný po levé straně za budovou mlýna). Fotografie je datována podle domu č. p. 303 v Řiční ulici, který je zde zachycen ještě v podobě před svým vyhořením v roce 1910. V následujícím roce vznikla na jeho místě dvoupatrová novostavba.

Obr. č. 5: Kadaňský městský typář, přelom 14. a 15. století. Průměr kotouče pečetiidla: 49 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka typářů a razítek, inv. č. 5, evid. č. 5. Skenoval a digitálně restauroval Petr Rak. – Jedná se o menší městský

typář, což je zdůrazněno i v opisu, provedeném gotickou minuskulou (s ligaturou liter „ci“ ve slově „cadanencis“): *sigillum * minvs * civitatis * cadanencis : **. Do obrazového pole typáře jsou štítky s orlicí a lvem vyryty ve stejné pozici, jakou zauímají na městském znaku.

Obr. č. 6: Znak města Kadaně, 1602. Autor J[an] W[illenberg]. Perokresba, výška 168 mm, šířka 250 mm. Knihovna královské kanonie premonstrátů na Strahově, Praha, sign. DT I 30/IV, výřez – znak je vyobrazen v levém horním rohu Willenbergovy kresby kostela sv. Bartoloměje a latinské školy v Plzni. Foto AiP Beroun. – Willenbergova kresba zachycuje kadaňský městský znak v manýristické podobě, poněkud se odlišující od jeho původního i současného provedení (souvislá hradba s otevřenou branou místo nízké hradební zdi; prostřední věž je menší než boční věže a stojí za hradbou; postranní věže jsou mírně pootočeny do stran; všechny věže jsou hranaté a bez střechy; kolčí helm s orlím křídlem a příkrývadly je vysunut až na horní hranu štítu a je doprava pouze natočen, nikoli otočen). Zcela zásadní rozdíly pak najdeme v tinkturách znaku. Barvu horní polovinu štítu a orlího křídla klenotu označil Willenberg jako červenou (*r* = rot) a barvy příkrývadel, odvozené od štítků se lvem a orlicí, jsou popsány jako zlatá a černá (*gelb a schwarz* na pravé straně) a červená a bílá (*weiß a rot* na straně pravé). Barvy příkrývadel na pravé straně jsou tak dalším dokladem pro podporu názoru, že na pravé věži kadaňského městského znaku byla původně umístěna císařská orlice.

Obr. č. 7: Veduta města Kadaně s františkánským klášteřem a poutní cestou, 1706. *Kurtzer Bericht deß Gnaden-Orths der wunderthätigen 14. Heil. außer der Königl. Stadt Caaden. Das Gnaden Bildt der wunderthätigen 14 Heylligen Nothelfer bey denen Ehr. P. P. Franciscanern außerhalb der königl. Stadt Caaden*. Grafický list, tiskové pole je vymezené ozdobným rámečkem: výška 300 mm, šířka 150 mm; veduta je součástí rozsáhlejšího vyobrazení 14 sv. Pomocníků vymezené rámečkem: výška 175 mm, šířka 130 mm; výřez. Národní archiv Praha, Sběrka grafických listů, kresbe a maleb 16.–18. století, inv. č. 122, sign. I A 124. Foto Martin Hrubeš. – Rytina přináší ve své nejspodnější části široký panoramatický formát pohledu na město Kadaň i s františkánským klášteřem a se spojující poutní cestou. V centrální poloze kompozice pak zobrazuje další drobnou vedutu samotné budovy kláštera, coby „modelu“ zdvihaného na nebesích sv. Františkem z Assisi a sv. Antonínem Paduánským vstříc Panně Marii s Ježíškem. V postavách sv. Pomocníků rozeznáváme vlevo shora dolů světce Kryštofa, Blažeje, Cyriaka, Víta, Jiljiho, Erazima a Jiřího, vpravo pak světce Markétu Antiošskou, Barboru a Kateřinu Alexandrijskou a světce Pantaleona, Diviše (Dionýsia) Pařížského, Huberta/Eustacha a Acháce. Město je na celkové vedutě zachyceno vpravo v pohledu od jihozápadu a podáno výslovně schematicky, prakticky bez možnosti spolehlivé identifikace konkrétních budov. Levá část veduty přináší podobu kláštera po pokračující barokní úpravě v pohledu od východu až jihovýchodu. Rozeznáváme patrovou kvadraturu se schematicky podanými řadami oken a s polygonálním závěrem gotické kaple sv. Kateřiny s barokní nástavbou patra a cibulovitou střechou s lucernou. Na kvadraturu navazuje vlevo v šikmém pohledu nižší křídlo, které lze interpretovat buď jako budovu starého noviciátu resp. nemocnice s vyčnívající záchodovou věží se špičatou stanovou střechou, anebo méně pravděpodobně jako trakt klášterní kuchyně v podobě po přestavbě, kdy ztratila charakteristický dýmník (paradoxně mnohem detailnější klášterní veduta v rukách františkánských světců celé toto nejasně interpretovatelné křídlo budovy, zdá se, z kompozičních důvodů opomíjí). Kuchyňské křídlo přece jen rytec na obou podobách kláštera spíše opravdu vynechal, patrně kvůli zjednodušení práce. Presbyterium klášterního kostela je již kryto novým barokním krovem s nově tvarovaným sanktusníkem (1694). Uplatňuje se i nejvyšší vodorovná linie hřebene krovu traktu se sklípkovými klenbami, opatřená křížem. Vpravo za presbyteriem vyčnívá přístavba kaple sv. Antonína Paduánského (1664), dále rozeznáváme lípu s kaplí sv. Jana Křtitele (1641) s ohradkou, viniční domek ve svahu Svatého vrchu (již u Willenberga, 1602) a pak pět (místo sedmi) zjednodušeně znázorněných kamenných zastavení poutní cesty.

Obr. č. 8: Veduta města, pohled od jihu, 1. polovina 18. století. *Caadan: Königl[iche] Böhmische Stadt*. In: Historisches, Topographisches, Biographisches, monatliches Tage=Buch, der neuesten in- und ausländischen Begebenheiten und Anmerkungen. Zittau 1778, ad pag. 97, výška 190 mm, šířka 155 mm (vlastní veduta je vymezena oválem: výška 80 mm, šířka 110 mm), výřez. Reichsstadtmuseum Weißenburg, Haus Kaaden, inv. č. R 5/2d/85. Skenoval Helmut Richter. – Tato nesmírně zajímavá veduta byla publikovaná v historickém kalendáři, vydaném v Žitavě v 70. letech 18. století, na začátku kapitoly k měsíci červenci. Veduta Kadaně je doprovázena jednak heraldickým motivem (erb rodu von Eckardsberg, respektive von Eckersberg) a jednak alegoriemi dvou ze sedmi svobodných umění (gramatiky a rétoriky). Příslušná kapitola je datovaná do roku 1771, samotná grafika ale musela vzniknout mnohem dříve nebo alespoň na základě nějaké starší předlohy. Ve vyobrazení města je totiž zachycen stav před polovinou 18. století, tedy před zahájením přestavby starého zchátralého hradu na kasárna. Neporušená stavba kostela Stětí sv. Jana Křtitele posunuje datum *ante quem* až k roku 1742, kdy měl kostelík vyhořet. Naopak přítomnost cibulových střech na děkanském kostele, které byly osazeny v letech 1715–1716, poskytuje pro datování grafiky datum *post quem*. Veduta zachycuje kromě jiného františkánský klášter s křížovou cestou (vzniklou v 90. letech 17. století), kostel sv. Anny (nejspíše s novou věží z roku 1713), děkanský kostel (ve stavu před požárem v roce 1746), minoritský klášter se stranově převráceným kostelem sv. Michaela (vyhořelý v roce 1786) a většinu hlavních bran městského opevnění (Mikulovické, Vodní a snad Kovářská/Žatecké)

Obr. č. 9: Pohled na město Kadaň od jihu, poslední čtvrtina 18. až začátek 19. století. Lavírovaná kresba tuší od neznámého autora,

výška 235 mm, šířka 415 mm. Oblastní muzeum v Chomutově, podsběrka Obrazy, inv. č. O 2206. Foto Pavel Vychodil. – V pravém dolním roku kresby je tužkou dodatečně dopsané vročení do roku 1742. Podle zachycených staveb ale kresba musela vzniknout mezi polovinou, resp. poslední čtvrtinou 18. a začátkem 19. století. Pro stanovení data *ante quem* je směrodatná přítomnost štíhlých cibulovitých střech na věžích děkanského kostela, zničených při požáru města v roce 1811. Za datum *post quem* můžeme v tomto případě považovat rok 1755, ve kterém byl dostavěn zde zakreslený alžbětinský klášter s kostelem sv. Rodiny a sv. Alžběty, respektive 1756, kdy byla dokončena pozdněbarokní přestavba děkanského kostela. Také hrad je zde zobrazený až po tereziánské přestavbě na kasárna realizované po polovině 18. století. Zásadní pro datování kresby by ale mohl být stav, v jakém je na ní zachycen kostelík Stětí sv. Jana Křtitele, tj. nepoškozená stavba včetně střechy a sanktusníku. Kostel totiž v roce 1742 vyhořel a byl obnoven až po 30 letech, v první polovině 70. let 18. století. Celá kresba působí značně realisticky, pouze vrcholový Jehlan radniční věže je v porovnání s okolní zástavbou i samotnou radniční věží značně naddimenzován (včetně korouhvičky ve tvaru písmene „L“, která zdobila špicí kamenného jehlanu v letech 1672–1830). Cenné je zejména vyobrazení Žatecké brány, zbořeně v roce 1832, Vodní brány, kterou stihl stejný osud o šest let později, ale i celé zástavby Špitálského předměstí, ze které se dochovalo jen několik domů při kostele Stětí sv. Jana Křtitele.

Obr. č. 10: Radnice v Kadani, 1870–1871. Fotografie, výška 160 mm, šířka 135 mm. Oblastní muzeum v Chomutově, podsběrka Fotografie, inv. č. F 480. Skenovala Michaela Balášová. – Radniční budova vznikla někdy ve 14. století, první písemná zmínka, vážící se k oltáři Panny Marie v radniční kapli, však pochází až z roku 1401. Věž byla stavěna postupně, takže zatímco spodní partie jsou vrcholně gotické, charakteristická vrcholová helmice pochází až z první čtvrtiny 16. století. Na fotografii je zachycena radniční věž při opravách právě této helmice v letech 1870–1871. V roce 1872 byly instalovány i nové věžní hodiny se dvěma ciferníky, umístěnými na východní a západní straně věže. Věž však byla opatřena hodinami již mnohem dříve, nejstarší zmínky mluví o existenci radničních hodin už v polovině 16. století. V pravé části fotografie je zachycen dům č. p. 2 ještě před radikální přestavbou v 70. letech 19. století.

Obr. č. 11: Plán bašty č. p. 24 před Mikulovickou bránou a půdorysná situace Mikulovické brány s předbraním, 1847. *Plan von der sogenannten Bastai in Kaaden, wegen deren Demolirung*. Rukopisný plán, grafické měřítko [cca 1 : 90], výška 300 mm, šířka 430 mm, výřez. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, fond Archiv města Kadaň, inv. č. 1177, sign. III/VI/73. Skenovala Michaela Balášová. – Na plánu je zachycena mohutná okrouhlá bašta (č. p. 24) ve Švermově ulici těsně před demolicí v roce 1847. Bašta zabráňovala přímému přístupu k vlastní věžové bráně a zároveň umožňovala aktivní obranu proti případnému útočníkovi. Doprovodný půdorysný plán poskytuje jasnou představu o podobě celého předbraní – ulici před hlavní věžovou bránou protínaly dvě parkánové hradby s průjezdy, umístěnými tak, aby neležely v jedné ose. Vnější parkánová hradba byla navíc zesílena již zmíněnou baštou (srov. mapový list č. 39, obr. č. 59). Dobře patrná je také poloha obou parkánových hradb vůči sousedícím domům (vnitřní parkánová hradba procházela mezi domy č. p. 19 a 21 a směřovala k již neexistujícímu č. p. 20, vnější parkánová hradba propojovala domy č. p. 23 a rovněž již nestojící č. p. 25). Obě úzké uličky, zobrazené na plánu (Na bašti, *Bastai Gassel*, mezi č. p. 22 a 23, a Plátenická, *Tuchgassel*, mezi č. p. 20 a 25), v podstatě kopírují rozhraní mezi vnější hranou městského příkopu a valem při vnější parkánové hradbě (srov. mapový list č. 29, mapa č. 37).

Obr. č. 12: Plán Složištní a Pastýřské brány, 1847. *Plan vom Legerstatt- und Hirtenthor zu Kaaden wegen deren Demolirung*. Rukopisný plán, grafické měřítko [cca 1 : 115], výška 300 mm, šířka 435 mm, výřez. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, fond Archiv města Kadaň, inv. č. 1177, sign. III/VI/32. Skenovala Michaela Balášová. – Složištní brána (*Lägerstaditor, Legerstatttor*) dříve uzavírala Lázeňskou ulici v místech dnešní křižovatky s ulicí Raisovou. Brána Pastýřská (*Hirtentor*) nebo také Schrauzerova (*Schrauzertor*) uzavírala dnes již neexistující Schrauzerovu ulici, vedoucí od Mikulovické brány ke křižovatce Jungmannovy a Klášterecké ulice (srov. mapový list č. 36, obr. č. 55 nebo mapový list č. 38, obr. č. 57). Obě předměstské brány jsou zachyceny krátce před svým zbořením v roce 1847. V obou případech je zaměřen půdorys objektu v přízemí i v patře a průřez objektu vedený osou průjezdu. Brány byly v přízemí zděné (na plánu označeno šrafováním), zatímco patro tvořila z větší části hrázděná konstrukce.

Obr. č. 13: Dům č. p. 16 ve Švermově ulici, [1886]. *Planskizze zur Errichdung [!] einer Ladenthüre im Hause N[ume]ro C[onscripto] 16 Heiligengasse in Kaaden*. Rukopisný plán, grafické měřítko [cca 1 : 125], výška 315 mm, šířka 430 mm. Městský úřad Kadaň, stavební úřad. Skenovala Michaela Balášová. – Plán zachycuje původní raně renesanční měšťanský dům, stojící v blízkosti Mikulovické brány. Domovní fasáda do ulice byla, stejně jako u sousedního č. p. 18, původně ukončena vysokým dvoupatrovým volutovým štítem. Štíty na obou domech byly koncem 19. století radikálně sníženy a v tomto stavu zůstaly až do začátku 90. let 20. století, kdy došlo k jejich opětovnému obnovení. Zde zobrazený plán vznikl v souvislosti se stavebním řízením z roku 1886, týkajícím se prolomení dveří do obchodu v přízemí. Kresba vlevo zachycuje původní stav, kresba vpravo průčelí domu s navrženými změnami – jednak návrh nových dveří, které nahradily původní okénko uprostřed, jednak i nový tvar původního domovního vchodu vlevo.

Obr. č. 14: Pohled na františkánský klášter ze Svatého vrchu, přelom 19. a 20. století. Fotografie, výška 145 mm, šířka 225 mm. Národní archiv Praha, ŘF Kadaň, inv. č. 190. Foto Petr Rak. – Relativně

netypický záběr kláštera od severu z doby, kdy svahy Svatého vrchu ještě nebyly zarostlé bujnou vegetací, ukazuje celý délkový rozsah klášterního kostela. Vlevo stojí gotické presbyterium (do roku 1480) s barokním krovem a sanktusníkem (1694) a uprostřed gotické trojlodí (do roku 1493) s gotickým krovem. Vlevo od presbyteria původní hlavní kulisová brána s gotickým portálem a barokní Kalvárií z 18. století s figurami malovanými na plechu. K severní lodi kostela byly přistavěny kaple sv. Antonína Paduánského (1664) se sochami františkánských světců a sv. Kříže (1699) s lucernou. Mezi kaplemi se nachází původní hlavní vstup do trojlodí, upravený v 19. století. Vpravo se k západní stěně trojlodí přimyká stavba varhanního kůru s druhou zvonici (1749–1750) a na něj kolmo navazuje křídlo noviciátu (1747–1749). V rohu mezi kaplí sv. Kříže a kůrem byl zřízen klášterní hřbitůvek.

Obr. č. 15: Kostel sv. Anny (dnes pravoslavný chrám Narození přesv. Bohorodice), před 1892. Fotografie, výška 230 mm, šířka 165 mm. Oblastní muzeum v Chomutově, podsběrka Fotografie, inv. č. F 466. Skenovala Michaela Balášová. – Kostel si postavila kadaňská protestantská obec na okraji svého hřbitova, založeného už krátce po polovině 50. let 16. století. Už během provozování hřbitova ve druhé polovině 16. století zde nejspíše existovala nějaká církevní stavba (hřbitovní kaple), která byla začátkem 90. let rozšířena o dřevěnou přístavbu. Po několika letech vznikla na jeho místě nová, patrně dodnes dochovaná celokamenná stavba (nejpozději v roce 1610, kdy je zmíněno pořízení zvonu a varhan). Ještě v roce 1619 je ale kostel označován jako „chudý ubohý kostelík“. Původní kostelní věž měla být na začátku 18. století natolik zchátralá, že byla stržena a vystavěna nová (1713). V pobělohorském období zůstal hřbitov zprvu nevyužíváný, později se sem přesunulo pohřbívání od děkanského kostela na náměstí. Ten byl nakonec v roce 1796 zcela zrušen a hřbitov u sv. Anny sloužil jako jediný městský hřbitov až do roku 1883, kdy byl zřízen současný hřbitov za železničním viaduktem. V roce 1892 byl prostor starého hřbitova u anenského kostela upraven na park, nazvaný krátce po jeho založení po právě zesnulém Franzi Schmeykalovi, jednom z čelných představitelů německého nacionalistického hnutí v Čechách. Schmeykalovy sady (*Schmeykals-Anlagen*) protínala promenádní cesta vedoucí k nově postavené budově obecné a měšťanské školy (dnešního gymnázia) a vzápětí po založení parku sem byl umístěn pomník padlým rakouským vojákům ve válkách, vedených v letech 1848–1878. Na snímku je dobře vidět vstupní brána do areálu hřbitova, stržená v roce 1892, a za ní hřbitovní areál, kde se nacházela celá řada renesančních náhrobků kadaňských měšťanů. Celkem zde bylo evidováno na tři desítky kamenných renesančních náhrobků. Většina z nich byla zničena při zrušení hřbitova. Zachovalo se pouze několik exemplářů, které nalezly dočasný azyl na dvoře kadaňského městského muzea; při zrušení muzea na přelomu 60. a 70. let 20. století byly ale zničeny také. Posledním pozůstatkem mistrné sochařské práce, kterou se Kadaň pyšnila po několika staletí, je dnes jediný fragment pravděpodobně z epitafu Zachariáše Schönhöfera z Lichtenfelsu, dnes uložený v Oblastním muzeu v Chomutově. Objekt kostela užívá od ledna roku 1951 pravoslavná církev.

Obr. č. 16: Kostel Stětí sv. Jana Křtitele, před 1898. Fotografie, výška 175 mm, šířka 115 mm. V pravém dolním rohu je uvedena datace 1907. Oblastní muzeum v Chomutově, podsběrka Fotografie, inv. č. F 469. Skenovala Michaela Balášová. – Kostel Stětí sv. Jana Křtitele představuje nejstarší stavbu v Kadani, dnes ovšem už v poněkud pozměněné podobě. Kostel nechali postavit johanité v osadě při brodu přes Ohři někdy před rokem 1186, i když je otázkou, zda se už v této době jednalo o později doloženou kamennou stavbu nebo o nějaké dřevěné provizorium. Kamenný románský kostel sestával z obdélné lodi a pravouhlého presbytáře, umístěného v přízemí mohutné kvadratické věže. Románské zdivo z pískovcových kvádrů se dochovalo z velké části ve hmotě stavby dodnes, i když ne v celé své původní výšce. Kostel zprvu sloužil jako farní, po vysazení vrcholně středověkého města ve 13. století však tuto funkci převzal nový kostel Panny Marie. V 16. století využívala kostel i přilehlý hřbitov kadaňská protestantská komunita. Kostel v průběhu své existence několikrát vyhořel, přičemž následné opravy se většinou odkládaly až několik desetiletí. Tak např. po vypálení husity v roce 1421 čekala stavba na obnovu plných třicet let (1452), po požáru v roce 1635 dokonce sedmdesát let (1710). Další požár v roce 1742 zanechal kostel v rozvalinách po celá tři desetiletí – k obnově došlo až v první polovině 70. let 18. století (tato obnova je datována dokončením nástropních maleb v roce 1774). Kostelu se nevyhnul ani velký požár města v roce 1811, i když v tomto případě došlo k jeho obnově už během několika následujících let. Na fotografii je ještě zachycena stará sakristie při severní stěně presbytáře a navazující obvodová zídka úzké zahrádky při severní stěně kostelní lodi. Obě měly být odstraněny v roce 1898 kvůli zlepšení průjezdnosti v tomto úseku Říční ulice (rok 1907 uvedený v rohu fotografie vznikl patrně až dodatečným vyškrabáním do skleněného negativu). Ani nová sakristie, která byla postavena na jižní straně kostela, však neunikla demolici. Byla zbořena v 90. letech 20. století.

Obr. č. 17: Kostel Povýšení sv. Kříže, 1861. Fotografie, výška 120 mm, šířka 170 mm. Oblastní muzeum v Chomutově, podsběrka Fotografie, inv. č. F 465. Skenovala Michaela Balášová. – Při zničujícím požáru města v roce 1811 shořela střecha nad lodí i střechy věží, stejně jako kompletní vnitřní zařízení kostela. Ohní bohužel neunikl ani mariánský obraz, přenesený sem z minoritského kostela sv. Michaela a poslední památka na už neexistující kostel. Při následných stavebních opravách ukončených v roce 1813, byly kostelní věže pouze provizorně zastřešeny nízkými Jehlancovými stříškami. Vzácný snímek zachycuje stavbu krátce před vztyčením nových cibulových střech v roce 1862. Obnova kostelního interiéru se táhla několik desítek let a dovršena byla v podstatě až v roce 1878, kdy byl kromě jiného instalován i nový obraz hlavního oltáře od Wilhelma Kandlera. Ten nahradil blíže neznámý

obraz od kadaňského malíře Jakuba Roita, který zdobil hlavní oltář v době po tragickém požáru v roce 1811. Kostel vznikl v souvislosti se založením vrcholně středověkého města, přičemž původně nesl patrocinium Panny Marie. Od počátku byl kostelem farním a v jeho bezprostředním okolí se proto také nalézal městský hřbitov, zrušený až v roce 1796 (hřbitovní zeď byla stržena v roce 1807). O původní podobě kostela takřka nic nevíme, jednalo se patrně o trojlodní stavbu se dvěma západními věžemi a blíže neznámým presbytářem. Známa je až pozdně gotická podoba kostela podle vyobrazení na veduté města od Jana Willenberga – výrazný presbytář, postavený v 15. století, přesahoval výškově i šířkově nízkou loď, lemovanou v západním průčelí dvěma kvadratickými věžemi (srov. mapový list č. 33, obr. č. 52). Po požáru v roce 1635 následovala výrazná přestavba v raně barokním slohu (po roce 1654), která zasáhla zejména západní část kostela s věžemi, východní presbytář jí ale zůstal v podstatě nedotčen (srov. mapový list č. 35, obr. č. 54). V letech 1715–1716 byly obě západní věže opatřeny vysokými štihlými cibulovými střechami. Pozdně gotický presbytář padl za obětí dalšímu požáru v roce 1746, respektive následně radikální přestavbě, při které stavba získala jednotný pozdně barokní vzhled (1756). Ke změně původního mariánského patrocinia došlo někdy v první polovině 17. století – pod původním patrociniem P. Marie byl kostel uváděn ještě v roce 1603, patrocinium sv. Kříže se poprvé objevilo ve 40. letech 17. století.

Obr. č. 18: Plán pro stavbu budovy měšťanské střelnice č. p. 315, 1843. *Plan zur Herstellung des Schießhauses in der königlichen Stadt Kaadan.* Rukopisný kolorovaný plán, grafické měřítko [cca 1 : 145], čelní pohled ve dvojnásobném měřítku [cca 1 : 70], výška 530 mm, šířka 745 mm, výřez. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, fond Archiv města Kadaň, inv. č. 1359, kart. 357. Skenovala Michaela Balášová. – Kadaňští měšťané chodili zprvu stílet za Pruněšovský potok, na místo, které se nazývalo „Na ptáku“ (*Vogelstang*). V polovině 18. století však byly pozemky mezi Pruněšovským potokem a předměstskou hradbou, kde se nalézala i dosavadní měšťanská střelnice, zahrnuty do areálu nově založeného alžbětinského kláštera (1748–1755). Kadaňská vojenská posádka si proto pro svá střelecká cvičení upravila prostor v městském příkopu na jihozápadní straně města i s dosavadní městskou baštou při vnitřní parkánové zdi (1756). Nová střelnice byla už od počátku využívána také kadaňskými měšťany. Kadaňský ostrostřelecký spolek posléze celý úsek příkopu od Vodní brány v Čechovské ulici až téměř po Mikulovickou bránu vykoupil, včetně již zmíněné bašty, přilehlého domu č. p. 315 v Čechovské ulici a domku strážného při Vodní bráně (tzv. *Löchelwirthshaus*, ke kterému od roku 1788 náleželo právo výčepu piva). Spolek nechal uvedené budovy zbořit a na uvolněném prostranství postavil novou budovu střelnice. Přibližně ve stejné době byla stržena i Vodní brána včetně malé věžové brány v parkánové hradbě. Zobrazený plán z roku 1843 zachycuje průčelí novostavby, jejíž základní kámen byl položen už v následujícím roce. Stavba byla v 80. letech 19. století rozšířena o menší západní a rozsáhlou severní přístavbu, přičemž vznikl i velký sál v patře. Po roce 1893 byla připojena ještě jedna přístavba na západní straně. K dalšímu rozšíření budovy došlo v nedávné době při celkové rekonstrukci objektu na nový kulturní dům, otevířený veřejnosti v roce 2006.

Obr. č. 19: Švermova ulice, pohled od Mikulovické brány směrem k náměstí, před 1890. Fotografie, výška 170 mm, šířka 140 mm. Národní památkový ústav Praha, Fotosběrka, inv. č. F 47.321. – První známé dláždění Švermovy ulice v úseku mezi náměstím a Mikulovickou bránou proběhlo v roce 1851, není však zřejmé, zda byla ulice opatřena nějakou dlažbou už předtím. Jak je na fotografii zřejmé, byla ulice vydlážděna jednotně v celé ploše žulovými kostkami, tzv. „kočičími hlavami“. Chodníky byly ve stejné výškové úrovni jako komunikace a odděloval je, v podstatě jen opticky, pás lineárně kladených kostek. Další dláždění dnešní Švermovy ulice se uskutečnilo v roce 1896. Patrně právě z této doby pocházela dlažba z pravidelných žulových kostek a zvýšené chodníky z drobnějších kostiček, zachycené na řadě fotografií a pohlednic z první poloviny 20. století. Za první republiky získaly chodníky ve Švermově ulici zdobné dláždění z kombinovaných tmavých a světlých žulových kostek, skládaných do geometrických vzorů, vesměs šesticípých hvězd (podobně jako většina chodníků v centru města). Po druhé světové válce byla nejdříve silniční komunikace a posléze i chodníky pokryty asfaltem. Pod asfaltovým povrchem zůstalo původní žulové dláždění paradoxně uchováno až do 90. let 20. století, kdy bylo při kompletní rekonstrukci ulice odstraněno a nahrazeno betonovou zámkovou dlažbou. Fotografie ukazuje řadu domů ještě v podobě před stavebními úpravami, které koncem 19. a v první polovině 20. století zasáhly velkou část budov v centru – např. dům č. p. 12 na rohu Švermovy a Čechovy ulice je zachycený v podobě před radikální přestavbou v roce 1890, dům č. p. 8 před zhotovením nové fasády v roce 1910 apod. V době pořízení fotografie také ještě nejsou domovní průčelí v přízemí opatřena dřevěnými výkladci s velkoplošnými výlohami, které začaly být ve městě oblíbené od konce 19. století. Např. u domu na fotografii vlevo (č. p. 13 na rohu ulic Švermovy a Čsl. armády) byly zřízeny takovéto výkladce v letech 1896 a 1900. Ve Švermově ulici ozdobily dřevěné výkladce postupně téměř všechny domy, dnes jsou ale většinou opět odstraněné.

Obr. č. 20: Dřevěný most přes řeku Ohři, 1880. Fotografie, výška 155 mm, šířka 205 mm. Oblastní muzeum v Chomutově, podsběrka Fotografie, inv. č. F 487. Skenovala Michaela Balášová. – Dřevěný most na čtyřech kamenných pilířích byl zbořen v roce 1880 a na jeho místě vystavěn nový obloukový železný most (viz obr. č. 21). Po pravé straně mostu už stojí nová městská jatka č. p. 573, uvedená do provozu v roce 1878. Po levé straně je také ještě zachycený dům č. p. 273 (bývalý Nový mlýn), který byl při stavbě nového mostu zbořen, zatímco socha sv. Jana Nepomuckého, zachycená na fotografii mezi zmíněným domem a mostem, byla přemístěna na jeho místo. Zcela vlevo je

částečně vidět budova dosud stojícího mlýna č. p. 283. Zbořen byl i starý mýtní domek při severním (levém) konci mostu, uzavíraném na této straně závorou. Za ním se zvedá kamenná zeď předměstského opevnění, která se na temeni návrší lomí a pokračuje severním směrem k bývalé Hrnčířské bráně v Sukové ulici (srov. obr. č. 29 a mapový list č. 29, mapa č. 37). Snímku v popředí dominují nevábně vyhlížející hromady kůží, související patrně s provozem koželužny č. p. 292 v Říční ulici. Fotografie byla pořízena v průběhu stavby dřevěné konstrukce provizorního mostu, který sloužil po dobu demolice starého a výstavby nového mostu.

Obr. č. 21: Železný obloukový most přes Ohři, 80. léta 19. století. Fotografie, výška 155 mm, šířka 205 mm. Oblastní muzeum v Chomutově, podsběrka Fotografie, inv. č. F 1747. Skenovala Michaela Balášová. – Demolice starého mostu přes Ohři byla zahájena 6. dubna 1880 a ke slavnostnímu otevření nového mostu došlo už 10. října stejného roku. Dopravu přes řeku mezitím zajišťoval provizorní dřevěný most (viz obr. č. 20). Při stavbě byl zbořen starý mýtní domek a nahrazen novým (č. p. 269, na fotografii zcela vpravo) a kvůli rozšíření příjezdové cesty byl stržen i dům č. p. 273 na nábřeží v Mostní ulici. Železná oblouková konstrukce pro nový most, vyrobená v kladenských železárnách Pražské železářské společnosti (Vojtěšská huť), byla položena na dvě pobřežní opěry a dva vnitřní pilíře (oproti čtyřem pilířům starého mostu). Nový most, dlouhý 107,5 m, byl slavnostně vysvěcen 10. října 1880 jako most císaře Františka Josefa (název přestal být používán po roce 1918). Tříoblouková železná konstrukce byla v provozu až do začátku 60. let 20. století, kdy byla nahrazena železobetonovou mostovkou. Na fotografii jsou ještě patrné zbytky provizorního dřevěného mostu používaného během stavby v roce 1880 (srov. obr. č. 20).

Obr. č. 22: Severní část ulice kpt. Jaroše, cca 1894–1902. Fotografie, výška 105 mm, šířka 145 mm. Oblastní muzeum v Chomutově, podsběrka Fotografie, inv. č. F 1807. Skenovala Michaela Balášová. – Záběr byl pořízen z míst před dnešním domem č. p. 630 (tehdejší „*Passantenhotel*“) a zachycuje situaci na přelomu 19. a 20. století před vybudováním železničního přejezdu lokální trati Pruněfův – Kadaň – Vilémov – Radonice – Doupov. Na prázdném prostranství vpředu po pravé straně byl několik let po pořízení snímku postaven okresní dům č. p. 733. Novorenesanční štít u levého okraje patří vile č. p. 609 kadaňského stavitele Josefa Petera (1888); u pravého okraje je vila č. p. 632 (1894), patřící stejné jako pivovar č. p. 616, jehož komíny jsou vidět nad střechou vily, Karlu Meissnerovi. Mezi terénní vyvýšeninou a zahradním plotem této vily byla v roce 1903 postavena výše zmíněná železniční trať, jež protínala ulici kpt. Jaroše a směřovala do porostu vegetace na její druhé straně. Na konci ozdobného zahradního plotu pod vilou č. p. 609 vznikla před rokem 1914 dnešní Poštovní ulice. Za vegetačním porostem je vidět dům č. p. 541 (restaurace U nádraží, po roce 1945 U automatčika). Následující dům č. p. 613, ve zkrácené perspektivě fotografie jakoby sousedící s restaurací, už stojí za dnešní ulicí Na průtahu. V místech vegetačního porostu byly později postaveny vily č. p. 673 a 677 (1902). Ty, stejně jako všechny ostatní stavby na fotografii (s výjimkou vily č. p. 609) byly postupně zbořeny, aby uvolnily místo stavbám tzv. občanské vybavenosti (nákupní středisko, kino, restaurace) v 70. letech minulého století a supermarketům PLUS a LIDL na přelomu druhého a třetího tisíciletí.

Obr. č. 23: Pohled na Kadaň z vrchu Strážště, cca 1903–1907. Fotografie, výška 110 mm, šířka 160 mm. Oblastní muzeum v Chomutově, podsběrka Fotografie, inv. č. F 1696. Skenovala Michaela Balášová. – Snímek zachycuje panoramu města a jeho dominantní stavby, jimiž jsou: nízký masiv hradu u pravého okraje fotografie, Mikulovická brána, kostel v Želině (nad Ohří a železničním mostem z roku 1903) a věže radnice a děkanského kostela Povýšení sv. Kříže (radniční věž zakrývá jižní věž kostela). Mezi drobnými ploškami střech měšťanských domů v levé polovině fotografie vynikají: dvě křídla budovy gymnázia; třípodlažní budova okresního hejtmanství, přistavěná v letech 1893–1894 k okresnímu soudu č. p. 68, za níž je vidět sanktusník kostela sv. Rodiny a sv. Alžběty u kláštera alžbětinek a dvě krychle budov sirotčince č. p. 234 (později č. p. 958) a chudobince č. p. 615. Zcela vlevo jsou patrné věže kostela sv. Anny a evangelického kostela (rovněž z roku 1903) a za nimi u levého okraje snímku keramická továrna Friedricha Dölla ve své původní podobě před rozšířením, jež započalo v roce 1907. V popředí levé části, na samém okraji města, nelze přehlédnout dlouhé světlé linie přízemních stodol a stájí. Patří severozápadnímu rohu dvora zemědělského skladištního družstva č. p. 621, dokončeného roku 1892. Krátce poté muselo toto zemědělské skladištní družstvo vyhlásit konkurs a dvůr získala rodina Hafenrichterova. (Další zemědělské skladištní družstvo bylo v Kadani založeno v roce 1919 a postavilo nové skladiště – srov. obr. č. 30). Fibichova ulice, která dnes vede kolem západní strany dvora č. p. 621, nemůže být na fotografii vidět, protože s její výstavbou se započalo kolem roku 1912. Silnice, lemovaná hustou alejí stromů a vedoucí do Vernéřova, je dnešní Klášterská ulice.

Obr. č. 24: Plán na výstavbu synagogy, 1899. *Plan zur Erbauung eines Wohnhauses für die israelitische Cultusgemeinde Kaaden.* Rukopisný plán, grafické měřítko [1 : 100], výška 410 mm, šířka 550 mm, výřez. Plán z 31. května 1899, stavitel Hubert Tippmann. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, fond Archiv města Kadaň – stavební úřad, kart. 4. Skenovala Michaela Balášová. – Novodobá židovská komunita se v Kadani začala formovat až v poslední čtvrtině 19. století. Zprvu spadala pod rabinát v Žatci, v roce 1874 vznikl v Kadani modlitební spolek, který stál o deset let později u zrodu náboženského spolku (*Kultusverein*). V roce 1893 se Kadaň stala sídlem židovské náboženské obce pro soudní okresy Kadaň a Přísečnice a část soudního okresu Doupov. Jako modlitebna sloužila zpočátku místnost v soukromém domě

č. p. 107 ve Sládkově ulici, při nejvýznamnějších svátcích byl využíván sál v hostinci U zlatého jelena (č. p. 109 v téže ulici). V roce 1887 byla zřízena modlitebna spolu s bytem pro učitele náboženství v jedné z bašt městského opevnění (č. p. 187 v dnešní Sokolovské ulici), která byla o rok později slavnostně vysvěcena na synagogu (bašta pak byla ještě dlouho poté, co k těmto účelům přestala sloužit, označována místními obyvateli jako tzv. židovský templ, *Judentempel*). Náboženský spolek však usiloval o postavení zcela nové synagogy, k čemuž nakonec došlo v letech 1899–1900. Začátkem února roku 1900 byla ve Školní ulici slavnostně otevřena nová synagogální budova postavená v novorománském slohu místním stavitelem Hubertem Tippmannem (č. p. 658). V přízemí synagogy byly umístěny byty rabína a chrámového sluhy, vlastní modlitebna se spolu se zasedací síní nacházela v prvním patře. Synagoga byla vypálena ve večerních hodinách 10. listopadu 1938 v rámci celoněmeckého protizidovského pogromu, rozpoutaného den předtím, o tzv. Křišťálové noci. Těžce poškozená budova byla v následujícím roce rozebrána na stavební materiál.

Obr. č. 25: Evangelický kostel, 1903. Fotografie, výška 170 mm, šířka 120 mm. Oblastní muzeum v Chomutově, podsběrka Fotografie, inv. č. F 488. Skenovala Michaela Balášová. – Jednolodní novogotický kostel na rohu Jungmannovy a Dvořákovy ulice byl postaven v roce 1903 podle projektu architekta Franze Schöberla ze Speyeru. Působivost kostelního exteriéru je dosažena kontrasty mezi světlým obložením oken a tmavě červeně cihlově fasády a mezi nízkým hránolem věže a vysokým jehlanem její střechy.

Obr. č. 26: Švermova ulice před Mikulovickou branou, cca 1902. Pohlednice, výška fotografie 75 mm, šířka fotografie 110 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, fond Archiv města Kadaně, dodatky (karton Dokumenty z kopule radniční věže 1968). Skenovala Michaela Balášová. – Stromy u pravého okraje jsou začátkem parku se sochou císaře Josefa II., založeného na bývalých městských příkopech v letech 1881–1882. U levého okraje je dům č. p. 23, za nímž odbočuje Jiráskova ulice. Na protějším rohu této ulice stojí domy č. p. 617 a 343 (hotel Zelený strom). Více domů (zejména prvních šest) je vidět na pravé straně Švermovy ulice, konkrétně jsou to č. p. 420–417, 415 a 413. Domy na pravé straně ulice byly zbořeny v roce 1960 kvůli výstavbě sídliště A (srov. obr. č. 35–36 a 39), na levé straně pak v roce 1964 (vznikla zde ubytovna hotelového typu Zelený strom, srov. obr. č. 37).

Mapa č. 1: Kadaňské hostince na počátku 20. století. Rekonstrukční mapa Michaely Balášové a Petra Raka, podle adresáře *Adressbuch der Stadt Kaaden i. B. nebst einer Beschreibung des Ortes sowie einer Spezialkarte*, Leipzig-Plagwitz s. d. [cca 1896]. Počítačové zpracování Michaela Balášová. – Hostince a restaurace jsou vyznačeny na plánu města Kadaně z roku 1912 (srov. mapový list č. 10, mapa č. 13). Budova v pravé horní části snímku je nedávno založený pivovar Karla Meissnera, č. p. 616, s pivovarským rybníkem a Meissnerovou vilou, č. p. 632 (viz následující obrázek).

Obr. č. 27: Pivovar č. p. 616 v ulici kpt. Jaroše, 60. léta 20. století. Fotografie, výška 85 mm, šířka 135 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, inv. č. 667, sign. A 337. Skenoval Milan Vorlík. – Moderní parostrojní pivovar nechal Karel Meissner postavit poté, co byla v roce 1890 zastavena výroba piva ve starém pivovaru v domě č. p. 122 na náměstí (objekt byl následně odprodán Ludwigu Löwymu, který jej přestavěl na hotel Austria, pozdější hotel Svoboda). První várka byla v Meissnerově pivovaru uvařena v srpnu 1891; poslední pak v říjnu 1948. V následujících desetiletích pak sloužil jako velkonákupna lidového spotřebního družstva Jednota. V roce 1997 došlo ke zboření zadního traktu a v listopadu téhož roku pivovar vyhořel. V lednu 2001 byla zahájena celková demolice objektu, na jehož místě dnes stojí supermarket LIDL.

Obr. č. 28: Vlakové nádraží č. p. 672, před 1974. Fotografie (autor Vladimír Vítek), výška 150 mm, šířka 225 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, inv. č. 1235, sign. C 130. Skenoval Milan Vorlík. – Nádražní budova byla postavena v roce 1903 při dokončování lokální dráhy Pruněřov – Kadaň – Vilémov – Radonice – Doupov. Kvůli členitosti terénu v okolí města muselo být pro její stavbu vybráno místo v polích západně od silnice do Pruněřova (u dnešní Roháčovy ulice), poměrně vzdálené od městského centra. V 60. letech 20. století se hlavní kadaňské nádraží ocitlo uprostřed panelové zástavby nových sídlišť B a C. V té době se původní železniční koleje kadaňské lokálky začaly stávat překážkou dalšího územního rozvoje města a byla zahájena výstavba východního železničního obchvatu Kadaně. Fotografie pochází z posledních let existence nádraží, za nímž je vidět panelový dům č. p. 1280–1288. 1. října 1974 bylo nádraží uzavřeno a o jedenáct dní později zahájila provoz nynější železniční stanice Kadaň, ležící na nově postaveném železničním obchvatu. Po demolici nádražních budov byl na jejich místě postaven panelový dům č. p. 1567–1574.

Obr. č. 29: Jihovýchodní část Kadaně s kaolinovými závody a dieselovou elektrárnou, cca 1913–1923. Fotografie, výška 115 mm, šířka 165 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, inv. č. 579, sign. B 215. Skenoval Milan Vorlík. – Fotografie zachycuje podobu jihovýchodní části města přibližně ve druhém desetiletí 20. století. Uprostřed dominují snímku Döhlovy kaolinové závody – jak jejich jižní část, postavená v letech 1907–1908, tak severní z let 1911–1912. Nalevo od nich je patrná budova sirotčince a areál alžbětinského kláštera, zatímco vpravo se nachází obytný domek, patřící uvedeným kaolinovým závodům (č. p. 698, cca 1905), chudobinec Františka Josefa (č. p. 615, 1891), za nímž je vidět nová domovní zástavba na Prahelské silnici (č. p. 724, 726, 731 a 762) a zcela vpravo právě dokončená dieselová elektrárna (č. p. 760, 1913), sloužící jako záložní zdroj pro městskou vodní elektrárnu v Želíně. Od mytího domku u mostu přes řeku

vychází původní kamenná zeď předměstského opevnění, stoupající po skalnatém ostrohu podél mělké přírodní strže až nahoru na temeno návrší, důmyslně tak využívající přirozeného terénu. Nahoře se pak stočila podél současné Skalní ulice směrem k bývalé Hrnčířské bráně v Sukově ulici. Snímek zachycuje i novou řadovou zástavbu ve Věžní ulici, která byla nově vyměřena (napříměna a rozšířena) v roce 1904 i s řadou nových stavebních parcel.

Obr. č. 30: Budova zemědělského skladiště č. p. 850, 1972. Fotografie, výška 180 mm, šířka 240 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, fond Městský národní výbor v Kadani, inv. č. 26, zápis z roku 1972, příloha za s. 63. Foto Michaela Balášová. – Skladiště nechalo postavit Německé zemědělské skladištní a provozní družstvo v Kadani, s. s. r. o. („*Deutsche Landwirtschaftliche Lagerhaus- und Betriebsgenossenschaft, r. G. m. b. H. in Kaaden*“) v době mezi podzimem 1926 a koncem jara 1927 nedaleko pivovaru na průmyslovém severním okraji města (později se v jeho blízkosti zkržily dnešní ulice Na průtahu a Dvořáková) jako účelovou budovu s nákladní rampou a samostatnou železniční vlečkou. Původně bylo skladiště s administrativní přístavbou (na fotografii vpravo) poloviční, jen s jednou kopulí větrací šachty na střeše a valbou na obou stranách – tento rozsah ukazují dvě římsoy ve střední části střechy. Ke stavebnímu rozšíření skladiště na dvojnásobnou velikost došlo v roce 1937 a tuto podobu také zachycuje fotografie. Skladiště sloužilo potřebám zemědělského zásobování a nákupu i po druhé světové válce. V přední části fotografie je zachycen skladištní trakt starého nádraží; za zemědělským skladištěm je vidět část prvního panelového bloku č. p. 1410–1413 na budoucím sídlišti D a přípravné terénní práce pro další výstavbu tohoto sídliště. Zemědělské skladiště bylo zbořeno v roce 2002.

Obr. č. 31: Chmelnice a zahradnictví v místech Poštovní a Dvořákovy ulice, cca 1910–1914. Fotografie, výška 105 mm, šířka 145 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, inv. č. 97, sign. A 60a. Skenoval Milan Vorlík. – Záběr byl pořízen z míst dnešního sídliště D. Přizemní objekt u levého okraje je část hostince Taneční zahrada (*Tanzgarten*, č. p. 475), který vznikl z bývalé Kempisovy zájezdní hospody, zachycené v 80. letech 18. století na Prvním vojenském mapování (viz mapový list č. 3, mapa č. 5). Byl zbořen v druhé polovině 60. let minulého století při výstavbě sídliště D. Na sousední třípodlažní dům č. p. 754 byl vydán demoliční výměr v roce 1973 při přípravě výstavby kina Rudá hvězda. Dům s nárožní věží č. p. 741 (dnešní restaurace Věžička) určuje uliční čáru dnešní Poštovní ulice; dům ve středu fotografie, jehož střecha utváří horizont záběru, je okresní hejtmanství č. p. 612 v ulici kpt. Jaroše. Čtyřmi dominantami v pravé části, jež také současně vyznačují trasu dnešní Dvořákovy ulice, jsou bílý několikapodlažní dům č. p. 749; střecha domu č. p. 750, budova zimní zemědělské a letní hospodyňské školy č. p. 722, dokončená v březnu 1910, a věž evangelického kostela.

Obr. č. 32: Okraj západního předměstí Kadaně, po 1905. Pohlednice, výška 90 mm, šířka 140 mm. Oblastní muzeum v Chomutově, podsběrka Pohlednice, inv. č. P 1141. Skenoval Milan Vorlík. – Snímek, pořízený ze stráně nad silnicí do Pokutic na pravém břehu Ohře, zachycuje panorama zatím převážně nezastavěné krajiny na západním okraji Kadaně. Ústředním motivem fotografie je františkánský klášter 14 sv. Pomocníků. Z hlediska stavebního vývoje této části města je ale zajímavější volná plocha luk a polí mezi Švermovou ulicí a Ohří, kde po první světové válce vymezí parcely vilek a rodinných domků ulicí T. G. Masaryka a koncem 50. let 20. století typizovaná výstavba sídlištních cihlových bytových domů č. p. 1082–1089 ulicí Fučíkovu. Vila ve Švermově ulici u kláštera je č. p. 610 (1888); v proluce mezi sousedním domem č. p. 659 (1899) a domem č. p. 644 (1896) lze na úpatí Svatého vrchu rozpoznat dům č. p. 696, postavený v roce 1905 (restaurace Zámeček); a poslední domy směrem k městu jsou č. p. 622 (1893) a 639–640 (1895). Na levém břehu Ohře nelze přehlédnout budovu parních lázní č. p. 389 s vysokým komínem, postavenou v roce 1887, která stála na konci dnešní ulice V zahrádkách. Husté koruny stromů vlevo od lázní zakrývají pohled na místa, používaná od středověku jako složiště dřeva, plaveného po Ohři (lze je vidět na Willenbergově vedutě Kadaně, srov. mapový list č. 33, obr. č. 52). Od devatenáctého století je využívala kadaňská vojenská posádka jako cvičiště a v posledních desetiletích 19. století se zde konaly i dobytčí trhy.

Obr. č. 33: Restaurace Split s plovárnou a vilová zástavba v Masarykově ulici, 1941. *Kaaden a. d. Eger – Strandbad und Franziskaner-Kloster*. Pohlednice, výška 90 mm, šířka 140 mm. Vydal Erhard Neubert, Chemnitz. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, inv. č. 256, sign. A 156. Skenoval Milan Vorlík. – V první polovině 30. let 20. století vznikla pod františkánským klášterem naproti městské plovárně (č. p. 555) nová soukromá plovárna s výletní restaurací a hotelem Koupaliště (č. p. 933; „*Strandbad*“, pozdější restaurace Split). Ve svahu nad ní vyrostla během první republiky vilová čtvrť, která navázala na dřívější vilovou zástavbu podél Švermovy ulice. Na pohlednici jsou zachyceny vily v nově vyměřené Gollově (dnes Masarykově) ulici, pojmenované po někdejším kadaňském starostovi Aloisi Gollovi (1823–1840). Koncem 50. let byla větší část prázdného prostranství mezi Gollovou ulicí a restaurací zastavěna typizovanými bytovými domy podél nové Fučíkovy ulice (srov. obr. č. 34). Na jejím konci vzniklo ve svahu pod františkánským klášterem letní kino, otevřené v roce 1960 (dnes stojí na jeho místě přírodní amfiteátr). Samotná restaurace prošla radikální přestavbou v 90. letech 20. století a v současnosti je rozšiřována o další objekty.

Obr. č. 34: Pohled na jihozápadní část města, asi 1960. Pohlednice, výška 90 mm, šířka 210 mm. Oblastní muzeum v Chomutově, podsběrka Pohlednice, inv. č. P 1091. Skenoval Milan Vorlík. – Na pohlednici jsou zachyceny nové typizované bytové domy v západní

části Lázeňské ulice, postavené koncem 50. let a pokračující i podél nově vyměřené Fučíkovy ulice. Budova v popředí uprostřed je bývalá úpravna říční vody zřízená za první republiky (dnes je součástí areálu Severočeských vodovodů a kanalizací), vpravo od ní se nacházejí Městské lázně z roku 1887, zbořené v závěru 80. let 20. století.

Obr. č. 35: Švermova ulice před Mikulovickou branou, 1959–1960. Fotografie, výška 125 mm, šířka 175 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, inv. č. 184, sign. B 42. Skenoval Milan Vorlík. – Záběr byl pořízen z křižovatky ulic Švermova a Jungmannova. Na volném prostranství v přední části fotografie stály již dříve stržené domy č. p. 407 a 409. Fotografie vznikla v souvislosti s přípravou demolice staré zástavby, jež měla uvolnit místo výstavbě sídliště A (demoliční výměr byl vydán na přelomu března a dubna 1960). Domy, určené k demolici jsou očíslovány (č. p. 410, 411 a 413); dnes zde stojí panelové domy č. p. 1174–1176 a 1177–1179. Od pravého okraje směrem k Mikulovické bráně jsou domy č. p. 544, 412, 414, 416 a 344. Na fotografii k nim nejsou popisná čísla připsána, protože připravované demolice se jich v této době ještě netýkaly.

Obr. č. 36: Křižovatka ulic Švermova a Komenského, 1959–1960. Fotografie, výška 125 mm, šířka 175 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, inv. č. 197, sign. B 55. Skenoval Milan Vorlík. – Snímek byl pořízen přibližně z míst před nárožním domem č. p. 23. Vznikl ve stejné době a kvůli stejnému účelu jako předchozí fotografie. Zachycuje šest domů (č. p. 422, 427–429, 668 a 778), určených ke zboření před zahájením stavby sídliště A. Prostranství před domy, kde se v 18. a 19. století konaly dobytčí trhy, volně navazovalo na bývalé náměstí Josefa II. (dnes prostor tržnice a přilehlého parčíku s fontánou a sochou Josefa II.), založené v letech 1881–1882 na místech příkopů bývalého městského opevnění. Zatímco ulice Komenského si zachovala svou původní trasu (v místech za budovou č. p. 429 dnes stojí panelový dům č. p. 1180–1182); ulice uprostřed snímku (bývalá *Schrautzergasse*, prodloužení dnešní Klášterecké ulice) v úseku od svého vyústění mezi domy č. p. 778 a 427 až ke křižovatce s Jungmannovou ulicí zanikla integrací do plochy sídliště A (v místech jejího vyústění dnes stojí panelový dům č. p. 1180–1182). V průhledu ulicí je vidět dům č. p. 668, bývalý dům německé tělocvičné jednoty, po roce 1945 sokolovna. Autobusový přívěs pro přepravu cestujících před domy č. p. 428–429 a nástupištní ostrůvek se zábradlím u pravého okraje fotografie signalizují existenci autobusového nádraží (jeho výstavba začala na bývalém Gymnasiálním náměstí v roce 1957 a do užívání bylo předáno 24. listopadu 1958).

Obr. č. 37: Stavba ubytovny hotelového typu Zelený strom na rohu Švermovy a Jiráskovy ulice, patrně 1966. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, inv. č. 694, sign. B 224b. Skenoval Milan Vorlík. – Hotel a sousední samoobsluha (č. p. 1367 a 1368) stojí na parcelách dvou bývalých domovních bloků mezi Jiráskovou a Nerudovou (č. p. 338–343, 345 a 617) a mezi Nerudovou a Raisovou ulicí (č. p. 344, 346, 408, 412, 414, 416 a 544). Investorem stavby o navrhované kapacitě 400–500 lůžek, dokončené v létě 1967, byl n. p. Doly Nástup Tušimice. Betonový monolit věžové budovy ubytovny uzavřel jižní stranu tehdejšího autobusového nádraží a vcelku nenásilně převzal roli dominanty dnes bezejmenného prostoru bývalého náměstí Josefa II. a dobytčího trhu a dolní části sídliště A.

Obr. č. 38: Letecký snímek centra Kadaně, 1967. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, inv. č. 299, sign. C 28b. Skenoval Milan Vorlík. – Fotografie poměrně čitelně ukazuje původní rozsah vnější linie příkopů před kadaňskými hradbami v severní a severozápadní části města. Trasu a šířku příkopů indikuje prázdné prostranství před Mikulovickou branou a pásy stromů v polovině snímku, přerušené gymnaziem č. p. 562 a domem č. p. 510 před ním, jež byly postaveny na části zasypaných příkopů. Sousední domy č. p. 509 a 519 v ulici kpt. Jaroše stojí již v prostoru bývalého parkánu a vnitřního města. Touto ulicí také vedla přístupová trasa do města, střežená Pruněřovskou branou, která stála mezi domy č. p. 60 a 519. Prostor dnešní ulice Boženy Němcové byl původně uzavřen hradební zdí a průchozím se stal až po jejím prolomení ve 30. letech 19. století. Před ulicemi Komenského a Sokolovská se již nachází bývalé předměstí před Pruněřovskou branou. Stromy u kostela sv. Anny v levém dolním rohu označují místo bývalého protestantského a později městského hřbitova. Blok obytných domů č. p. 1055–1066 „Na Rafandě“ v ulici kpt. Jaroše byl postaven koncem 50. let 20. století na místě původních domů č. p. 440–447 a 625. Na protější straně ulice právě začíná stavba dvou panelových domů č. p. 1373–1374, navazujících na dům č. p. 1193 na rohu ulic kpt. Jaroše a Komenského, a samoobsluhy, jež obdrží č. p. 1366. Místo pro jejich výstavbu vzniklo demolicí domů č. p. 436–438, 559, 675, 676, 679, 686 a 687, k jejichž odstřelu došlo ve dnech 2.–12. května 1967.

Obr. č. 39: Sídlíště A (Budovatěl), 1967. Fotografie (autor Vladimír Vítek), výška 90 mm, šířka 130 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, inv. č. 604, sign. A 275. Skenoval Milan Vorlík. – Na fotografii je zachyceno první panelové sídlíště v Kadani v době jeho dokončování (sídlíště A nebo také Budovatěl). Skládá se ze dvou částí, oddělených Jungmannovou ulicí. V roce 1959 se začala stavět západní část (č. p. 1133–1166), na ploše dosavadního sportovního stadionu z první republiky (na snímku vzdálenější část vlevo). Sídlíště navazovalo na již hotovou budovu základní školy v ulici Pionýrů, slavnostně otevřené 11. ledna 1959, tehdy jako jedenáctiletá střední škola. Pro druhou část sídliště (č. p. 1167–1193, na snímku vpravo) byla určena plocha vymezená ulicemi Komenského, Švermova a Jungmannova, tj. plocha zastavěná

historickou předměstskou zástavbou (srov. mapa č. 21). Výstavbě proto předcházely rozsáhlé plošné demolice, zahájené v roce 1960 (srov. obr. č. 35–36). V letech 1964–1966 vznikl věžový dům č. p. 1294 ve středu snímku a sousední panelový dům č. p. 1290–1293 u křižovatky Klášterecké a Jungmannovy ulice. Na snímku už není vidět hotel Zelený strom s restaurací a navazující samoobsluhou (č. p. 1367–1368), postavené v letech 1965–1967 (srov. obr. č. 37), ani domovní blok se samoobsluhou podél západní strany ulice kpt. Jaroše (č. p. 1366, 1373–1374) a sousední panelový dům č. p. 1371–1372, kterými se výstavba sídlištního komplexu v letech 1967–1968 uzavřela (srov. obr. č. 38).

Obr. č. 40: Autobusové nádraží u sídliště A, 1967. Fotografie (autor Vladimír Vítěk), výška 130 mm, šířka 180 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, inv. č. 723, sign. B 253. Skenoval Milan Vorlík. – Pohled z nově dostavěného hotelu Zelený strom (dokončen v roce 1967) na autobusové nádraží v Komenského ulici. Autobusové nádraží zde vzniklo v letech 1957–1958, aby odklonilo dopravu z vnitřního města a nahradilo dosavadní autobusovou zastávku na hlavním náměstí. Ačkoli bylo od počátku považováno za provizorní, fungovalo zde k nemalé nelibosti obyvatel přilehlých domů až do počátku 90. let, kdy bylo dokončeno současné autobusové nádraží v ulici Na průtahu. V pozadí je zachycena zadní část budovy střední průmyslové školy stavební (č. p. 562) ještě před vybudováním přístavby v roce 1978.

Obr. č. 41: Pohled ze severní věže kostela Povýšení sv. Kříže na severovýchodní roh náměstí a část bývalého předměstí před Prunéřovskou bránou, 1964. Fotografie, výška 90 mm, šířka 140 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, inv. č. 663, sign. A 333. Skenoval Milan Vorlík. – Snímek zachytil dobovou úpravu náměstí se záhonky a květinami. Za budovou okresního archivu č. p. 68 a věží kostela sv. Anny září světlá fasáda bývalé kadaňské obecné a měšťanské školy č. p. 620 v ulici 5. května (nyní gymnázium); vlevo od věže kostela je pak kompaktní tmavý blok obytných domů č. p. 1055–1066 v ulici kpt. Jaroše, nazývaný „Na Rafandě“. Na levé straně této ulice se nachází ještě původní zástavba, rozeznatelné jsou domy č. p. 435–437. V pozadí nelze přehlédnout masivní výstavbu sídliště B s komínem teplárny; zcela vlevo u okraje fotografie je pak patrná budova starého kadaňského nádraží.

Obr. č. 42: Šikmý letecký snímek centra Kadaně, 1967. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, inv. č. 414, sign. B 159b. Skenoval Milan Vorlík. – V přední části snímku je Koželužská ulice (původně *Mayergasse*) s bývalou továrnou na výrobu rukavic Josefa Richtera č. p. 794 a Sokolovská ulice (původně *Am Graben*). Obě ulice tvořily hlavní komunikace předměstí „Před fortnou“, rozloženého pod východní stranou kadaňských hradeb. Svá původní jména dostaly obě zmíněné ulice podle dvorů kadaňských měšťanů a bývalých příkopů městského opevnění. Na druhé, západní straně historického centra je u horního okraje snímku v místech bývalého předměstí před Mikulovickou bránou vidět sídliště A. Nad ploché střechy nižších panelových domů zde vyčnívají věžovité stavby ubytovny hotelového typu Zelený strom (č. p. 1367, vlevo) a domu č. p. 1294.

Obr. č. 43: Kresebný návrh zástavby sídliště B, 1959. *Kadaň – sídliště B – Prunéřovská třída. Projektant Ing. arch. Antonín Kurel – spolupráce Ing. arch. J. Chrt.* Fotografie, výška 210 mm, šířka 300 mm. Směrný územní plán města Kadaně. Perspektivní pohledy, leden 1959. Zhotovil Státní projektový ústav pro výstavbu měst a vesnic v Plzni, atelier B. Městský úřad Kadaň, odbor regionálního rozvoje, územního plánování a památkové péče. Foto Pavel Vychodil. – Nerealizovaný návrh prostorové velkoryse pojatého obchodního centra (tzv. „objektu občanské vybavenosti“) a veřejného prostranství, umístěného na počátek plánovaného sídliště B, přibližně naproti dnešní křižovatce ulic Chomutovská a U stadionu, jemuž měly dominovat dva dvanáctipodlažní věžové domy. „Objekt občanské vybavenosti“ v poněkud skromnějších rozměrech (č. p. 1363) byl pak postaven více v centru sídliště naproti 3. základní devítileté škole.

Obr. č. 44: Kresebný návrh zástavby sídliště B, 1959. *Kadaň – sídliště B – škola. Projektant Ing. arch. Antonín Kurel – spolupráce Ing. arch. J. Chrt.* Fotografie, výška 210 mm, šířka 300 mm. Směrný územní plán města Kadaně. Perspektivní pohledy, leden 1959. Zhotovil Státní projektový ústav pro výstavbu měst a vesnic v Plzni, atelier B. Městský úřad Kadaň, odbor regionálního rozvoje, územního plánování a památkové péče. Foto Pavel Vychodil. – Škola (3. základní devítiletá škola v Chomutovské ulici) byla na sídlišti B postavena na stejném místě, kde s jejím umístěním počítal i původní návrh; jen v poněkud odlišné podobě. Místo symetrické čtyřpodlažní budovy s hmotové výraznými bočními bloky a předsunutými nízkými křídly, jež by svou optickou návazností na protější „objekt občanské vybavenosti“ č. p. 1363 dodala veřejnému prostranství atmosféru homogenního sídlištního centra, byla tato škola realizována v podobě dvou samostatných třípodlažních bloků, jež svou podobou splývají s okolními panelovými domy a proluky mezi nimi navozují dojem neukončenosti celého prostranství.

Obr. č. 45: Sídlíště B (Lučany), 1965. Fotografie (autor Miroslav Vojtíšek), výška 80 mm, šířka 180 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, inv. č. 1458, sign. B 557. Skenoval Milan Vorlík. – Pohled ze svahu Prostředního vrchu na rozestavěné sídliště B. Jeho výstavba byla zahájena počátkem 60. let a pokračovala v podstatě až do konce desetiletí, některé objekty byly dokončeny až začátkem 70. let. Před sídlištěm ještě stojí budovy starého vlakového nádraží zrušeného v roce 1974 a v popředí už jsou patrné terénní práce pro výstavbu sídliště C (Slavín), započaté právě v roce 1965. Vlevo v pozadí je dosud vidět obec Bystrice, krátce před její úplnou fyzickou likvidací (úředně byla zrušena až v roce 1978). Na jejím místě vyrostly do poloviny

70. let objekty hromadných garáží, byla zřízena zahrádkářská kolonie a dále k východu městská skládka. Průhledem mezi Bystřickým a Zlatým vrchem je vidět komplex elektrárny Tušimice I., uvedené do provozu v roce 1964.

Obr. č. 46: Stavba nemocnice s poliklinikou (č. p. 1559 v Golovinově ulici), 1976. Fotografie (autor J. Pavelka), výška 140 mm, šířka 230 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, inv. č. 483, sign. C 74. Skenoval Milan Vorlík. – O novou budovu nemocnice, určenou pro celý tehdejší kadaňský okres, usilovala Kadaň už na počátku 60. let 19. století a znovu na začátku 20. let 20. století, ale pokaždé neúspěšně. Plány na postavení nového nemocničního zařízení byly znovu obnoveny po druhé světové válce a staly se akutními s raketově narůstajícím počtem obyvatel v 60. a 70. letech. Po dlouhých odkladech a průtazích byla nakonec stavba realizována v letech 1975–1977 jugoslávskou stavební firmou Union Engineering na pozemcích, zajištěných pro tyto účely už koncem 50. let, na jižním svahu Zadního vrchu. Vybavený objekt nové nemocnice s poliklinikou byl slavnostně otevřen 6. září 1978. V popředí jsou patrné reliktů zrušené železniční tratě, po které projel poslední vlak v říjnu 1974.

Mapový list č. 1

Mapa č. 2: Kadaň a okolí na Müllerově mapě Čech z roku 1720. *Mappa geographica regni Bohemiae in duodecim circulos divisae cum comitatu Glacensi et districtu Egerano adjunctis... à Joh: Christoph: Müller... A:C:M.DCC.XX. Michael Kauffer sculpsit Augusta Vind: Mědirytina*, grafické měřítko [1 : 132 000], sekce VII, výška 465 mm, šířka 540 mm, výřez. Mapová sbírka Historického ústavu Akademie věd ČR, v. v. I., sign. VII/4/A-2587. Foto Pavel Vychodil.

Mapa č. 3: Kadaň a okolí na mapě Žateckého kraje Františka Jakuba Jindřicha Kreibicha z roku 1828. *Charte vom Saazer Kreise Kreise des Königreiches Böhme nach zuverlässigen geographischen Hülfsmitteln neu bearbeitet von Fr. Jac. Heine Kreybich*, Mědirytina, grafické měřítko [1 : 249 000], výška 444 mm, šířka 330 mm, výřez. Mapová sbírka Historického ústavu Akademie věd ČR, v. v. I., sign. VI/8/A-2285. Foto Pavel Vychodil.

Mapa č. 4: Kadaň a okolí na speciální mapě Třetího vojenského mapování rakousko-uherské monarchie z roku 1882. List *Kaaden und Joachimsthal, Zone 4*, Col. VIII., 1882, 1 : 75 000. Heliogravura, výška 380 mm, šířka 490 mm, výřez. Mapová sbírka Historického ústavu Akademie věd ČR, v. v. I., nesignováno. Skenovala Eva Semotanová.

Mapový list č. 2

Obr. č. 47: Púdorysný plán konventu a špitálu alžbětinek u kostela sv. Alžběty a sv. Rodiny, cca 40. léta 18. století. Kolorovaný rukopisný plán, grafické měřítko [cca 1 : 190], výška 540 mm, šířka 415 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, fond Archiv města Kadaň, inv. č. 1359, kart. 376. Foto Pavel Vychodil. – Plán ukazuje rozložení a účel místností v přízemním a prvním podlaží konventu, založeného hraběnkou Christinou Justinou von Schönkirch, které patřilo nedaleké panství Široké Třebčice. Základní kámen byl vysvěcen 14. července 1748. Ke konventu, dokončenému v srpnu 1753, byl v letech 1753–1755 přistavěn kostel. Vzor pro prostorové rozvržení celé stavby poskytl pražský novoměstský konvent alžbětinek v ulici Na Slupi.

Obr. č. 48: Plán přestavby minoritského kláštera na piaristické gymnázium, 1803. *Plann Des gewessene Minoriten Kloster bei der Königlichen Stadt Kaaden*. Národní archiv Praha, České gubernium – Publicum, karton 4020, sign. 98/608. Foto Martin Hrubeš. – Minoritský klášter u kostela sv. Michaela 11. května 1786 vyhořel a jeho nouzově opravené trosky byly po zrušení řádu v červenci téhož roku využívány jako obydlí. Na počátku 19. století byl celý objekt důkladně přestavěn na piaristické gymnázium, v jehož rámci bylo na východní straně objektu nově postaveno dvoupodlažní křídlo s celami pro ubytování vyučujících členů piaristického řádu, do jehož prostoru byla integrována i bašta středověkého opevnění. Již při této přestavbě ozdobil západní část budovy vysoký pilastrový řád, který byl při dalších stavebních opravách (po požáru města z 1. října 1811) rozšířen na celé průčelí a zůstal zachován dodnes. Piaristické gymnázium bylo uzavřeno v roce 1823; po roce 1850 v budově sídlil okresní úřad a okresní soud a od roku 1960 je v ní umístěn okresní archiv (dnes Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani).

Mapový list č. 3

Mapa č. 5: Kadaň a okolí na Prvním vojenském mapování Čech z let 1780–1783. *Sectio 52*. Rukopisná kolorovaná mapa, grafické měřítko [1 : 28 800], sekce č. 52, výška sekce 408 mm, šířka 618 mm, výřez. Österreichisches Staatsarchiv-Kriegsarchiv, Wien. Reprodukce Laboratoř geoinformatiky UJEP Ústí nad Labem.

Mapový list č. 4

Mapa č. 6: Plán města Kadaně, 1840. *Situations- und Niveauplan der Auffahrt von der Egerbrücke der k. Stadt Kaaden auf den Ring entweder durch die Schmidtgasse oder durch die Ledergasse oder auch durch die Meyergasse und den Graben*. Rukopisný kolorovaný plán z roku 1840, grafické měřítko [cca 1 : 1 670], výška 780 mm, šířka 675 mm, výřez. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, fond Archiv města Kadaň, inv. č. 1247. Foto Pavel Vychodil. – Plán vnitřního města a předměstí na jeho východní a jižní straně vznikl kvůli výběru optimální komunikační trasy mezi mostem přes Ohři a náměstím (určené pravděpodobně pro povozy účastníků týdenních a výročních trhů) a stavebními úpravám, které by bylo potřeba provést. Zobrazuje tři uvažované varianty včetně jejich výškových profilů. 1.) Nejkratší a nejpřímější, vedenou Žateckou ulicí; 2.) dlouhou

objízdnou trasu, vedoucí ulicemi Vodní, Čechova a Tyršova s nutností rozšíření vozovky a stavby zděné říční navigace pod hradem a 3.) náročnou a krkolomnou možnost vedení zcela nové příjezdové cesty dnešními ulicemi Koželužská a Sokolovská, kvůli jejímuž vyústění na náměstí by bylo zapotřebí zbořit dům č. p. 72. Grafické provedení plánu je poněkud schématické a jeho paušalizující zkrácení nápadně vyniknou při srovnání s jen o dva roky mladší katastrální mapou Kadaně; nicméně i tak se jedná o cenný doklad rodícího se moderního urbanismu v prostředí městské správy regulovaných magistrátů.

Mapový list č. 5

Mapa č. 7: Císařský povinný otisk mapy stabilního katastru města Kadaně z roku 1842, list VII. Kolorovaná litografie, grafické měřítko [1 : 2 880], výška listu 526 mm, šířka 658 mm, výřez. © Ústřední archiv zeměměřičtví a katastru Praha, sign. B2/a/C6/2966. Foto Pavel Vychodil.

Mapový list č. 6

Mapa č. 8: Kadaň a okolí na Druhém vojenském mapování Čech z let 1846–1847, reambulováno 1871, 1872. Rukopisná kolorovaná mapa, grafické měřítko [1 : 28 800], sekce č. 6/V, 6/IV, westliche Colonne, výška sekce 527 mm, šířka 527 mm, výřez. Österreichisches Staatsarchiv-Kriegsarchiv, Wien. Reprodukce Laboratoř geoinformatiky UJEP Ústí nad Labem.

Mapový list č. 7

Mapa č. 9: Plán severovýchodní části města s půdorysem piaristického gymnázia a Prunéřovské brány, 1834. *Plan zur Erbauung einer neuen Stallung beim Wohnhause des Karl Bittersmann N[ume]ro Conscr[ri]pto 60 in der innern Brunnersdorfer Gasse bearbeitet nach der Bauordnung vom 17[te]n May 1833. Nebst einer Abaenderung an der Frontmauer im Wohnhause. Situationsplan der innern Brunnersdorfer Gaße mit Innbegriff des ganzen Stockes bis an das Piaristengebäude....* Rukopisný kolorovaný plán z roku 1833, grafické měřítko [cca 1 : 440], výška 550 mm, šířka 650 mm; vlastní plán je vymezený rámečkem o výšce 485 mm, šířce 630 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, fond Archiv města Kadaň, inv. č. 1173. Foto Pavel Vychodil. – Plán byl pořízen při přestavbě domu čp. 60 v Prunéřovské ulici (dnešní kpt. Jaroše), jejíž součástí bylo i postavení stáje v zadní části domovní parcely a zřízení průchodu do dvora skrz městskou hradbu. Púdorysný plán však zachytil celou severovýchodní část vnitřního města mezi Prunéřovskou ulicí, náměstím a městským opevněním, jejíž púdorysné uspořádání prošlo v minulosti řadou zásadních změn. Cenné je zejména zakreslení městského opevnění v této části, včetně hlavní Prunéřovské brány a hlavní městské hradby s otevřenou polokruhovou baštou, z nichž se už do dnešní doby nic nedochovalo (srov. mapový list č. 29, mapa č. 37). Samotné severovýchodní nároží městského obvodu zaujal už při zakládání města minoritský klášter s kostelem sv. Michaela, který ale původně zaujímal mnohem větší plochu, než je dnešní areál sevřený mezi hlavní městskou hradbou a ulicí B. Němcové. Průjezdní komunikace zde zpočátku neexistovala, dnešní ulice B. Němcové představovala jen slepou ulici, umožňující přístup z náměstí ke klášteru. Klášterní areál sahal na západě až k parcelám domů č. p. 55–56 a 59–60 v ul. kpt. Jaroše (přibližně ke dnešní domovní frontě č. p. 575, 795, 578, 576) a na jihu k domovním parcelám domů č. p. 64–67 na náměstí. Původní podoba klášterního komplexu dnes známa není, středověké stavební konstrukce se ale částečně dochovaly v rámci pozdějších přestaveb. K prvnímu zmenšení klášterního areálu došlo krátce před polovinou 16. století, kdy minoritský řád postoupil městu část klášterní zahrady v západní a jihozápadní části areálu, a to až k městské hradbě. Město sem pak nechalo přenést masné krámy, doposud umístěné na náměstí. Kromě části klášterní zahrady zabraly přenesené masné krámy i pozemky za domy č. p. 65 a 66. Přístup k masným krámům umožňovalo několik průchodů. Snad už od počátku fungoval průchod z náměstí domem č. p. 65 (od konce 18. století sídlilo dívčí školy) i průchod z ulice vedoucí z náměstí ke klášteru. Snad až později byl zprovozněn průchod přes dnes už neexistující baštu v hlavní městské hradbě (u dnešního č. p. 575). Všechny tři zmíněné průchody byly funkční ve 30. letech 19. století, kdy je zachytil zde zobrazený plán. Klášter byl zrušen císařským nařízením z roku 1785, ale už v následujícím roce ho postihl další zničující požár, ze kterého se už nevzpamatoval (ušetřen zůstal pouze refektář). Zdivo těžce poškozeného kostela bylo strženo a rozprodáno na stavební materiál. Vzniklé prázdné prostranství spolu s ostatními poškozenými budovami kláštera č. p. 68, obytným domem č. p. 69, patřícím rovněž ke klášteru, a s příslušnými pozemky byly rozděleny do několika dílů a rozprodány kadaňským měšťanům. Ale už několik let nato (1804) město vykoupilo všechny rozprodané díly zpět a nechalo dochovaný komplex přestavět pro potřeby nově zřízeného piaristického gymnázia V této době ještě stála vstupní část klášterního kostela s honosným průčelím, která jako jediná část kostelní budovy unikla demolici a která je např. patrná na vyobrazení náměstí od Leopolda Täublinga z roku 1838 (srov. mapový list č. 40, obr. č. 60). Průčelí zcela uzavíralo přístupovou ulici z náměstí ke klášteru, ponechávající pouze po levé straně průchod k masným krámům (na plánu nahoře uprostřed). Po zrušení piaristického gymnázia v roce 1823 docházelo postupně k většímu otevření této části města. Ještě někdy ve 30. letech 19. století, tj. krátce po pořízení zobrazeného plánu, byla zbořena bašta i přilehlé úseky městské hradby, uzavírající areál na severní straně. Při adaptaci budov bývalého kláštera a poté piaristického gymnázia na okresní soud v polovině 19. století byla kvůli snadnějšímu přístupu do areálu zbořena i bývalá vstupní část kostela adaptovaná meziitím na sýpku. V roce 1878 rozhodla městská rada vykoupit tehdy už nevyužívané a většinou zchátralé masné krámy,

nechala je zbořit a vzniklé prostranství upravit. Vznikla tak průchozí ulice spojující náměstí s novým parkem, krátce předtím založeným v bývalém městském příkopě (pozdější Löschnerovy sady), a ještě v témže roce jsou zde stavěny nové měšťanské domy (č. p. 575, 576, 578).

Mapa č. 10: Plán střelnice kadaňských ostrostřelců, 1878. Situation- & Niveauplan der Schießstätte beim bürgerlichen Schießhause NCon 147 in Kaaden. Kaaden am 12. Dezember 1878, Funck, Bau[ver]walter. Rukopisný kolorovaný plán, dvě grafická měřítka [cca 1 : 500] pro vodorovné míry a [cca 1 : 50] pro svislé míry, výška 867 mm, šířka 664 mm, výřez. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, fond Archiv města Kadaň, inv. č. 1329, kart. č. 289. Foto Pavel Vychodil. – Střelnice byla vybudována v bývalém příkopu středověkého opevnění města mezi dnešními ulicemi Čechovou (*Wassergasse*) a Jiráskovou (*Zözelgasse*), dosahujícimu až k zahradním parcelám v ulici Jana Švermy (*Heiligengasse*) (srov. obr. č. 18). Příkop byl u dna široký deset až šestnáct metrů; výška stěn se pohybovala od jednoho a půl (*Querprofil II*, strana do Jiráskovy ulice) do téměř pěti metrů (*Querprofil V*, strana do Jiráskovy ulice). Stanoviště pro dva střelce bylo v přístavbě u severního čela budovy měšťanské střelnice č. p. 147 (později bylo číslo popisné změněno na 315). Terč byl vzdálen 113,52 m a byl umístěn o 8,2 m výše. Střílelo se tedy vzhůru do kopce, stoupajícího na každých třinácti metrech o jeden metr (sklon svahu dosahoval 77‰). 15,5 m od střeleckého stanoviště stála 8,5 m široká a 2,7 m vysoká zástěna, obytá prkny, v jejímž středu se nacházel otvor o šířce 3,2 a výšce 0,75 metru (*Querprofil II*). Ten usměrňoval směr střelby pouze k terči a tím že, zachycoval všechny ostatní projektily, zabraňoval, aby opustily prostor příkopu.

Mapový list č. 8

Mapa č. 11: Plán města Kadaně, 1879. Kaaden. Gez. v. F. Grund. Lith. Anst. v. Brüder Butter Komotau Saaz u. Kaaden. Gez. nach der Katast. Mappe, – rectif. vom städt. Bauamte im Monate Juli 1879. Gustav Funk, Bauverwalter. Verlag v. Brüder Butter Kaaden. Autor Gustav Funk. Barevná litografie, grafické měřítko [1 : 2 880], výška 445 mm, šířka 555 mm (vlastní mapa je vymezena rámečkem: výška 385 mm, šířka 495 mm). SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, fond Archiv města Kadaň, inv. č. 4239. Foto Pavel Vychodil. – Plán zachycuje téměř beze změny raně novověkou rozlohu Kadaně, jejíž vývoj byl dokončen na počátku 16. století dotvořením souvislého předměstského osídlení a která zůstala po více než tři století beze změny. Prostor extravilánu je výrazně ohraničen dnešními ulicemi Raisova, Jungmannova, 5. května, Hřbitovní, Věžní a Skalní a jeho kapacita stačila až do počátku poslední čtvrtiny 19. století pojmout téměř všechny veřejné stavby: kostel sv. Anny s městským hřbitovem; budovu gymnázia, postavenou v letech 1872–1873 na zasypaném příkopu městského opevnění a dokonce i rozsáhlý zahradní areál s alžbětinským konventem z počátku druhé poloviny 18. století, k němuž byl roku 1852 přistavěn sirotčinec. K extravilánu se těsně přimyká původní budova zemědělské školy, přestavěná z mlýna, vzniklého ve středověku a mimo něj se skutečně jen sporadicky vyskytuje nová výstavba v ulicích Raisově, Březinově a Jana Švermy (v této ulici vyniká rukavičkářská továrna Josefa Richtera č. p. 406, založená v roce 1859, první a na dlouhou dobu také poslední industriální stavba v Kadani). Domy jsou označeny čísly popisnými ve dvojím barevném provedení – černá barva označuje domy s dřevěnou (tj. šindelovou) střechou, červená pak budovy pokryté nespalnou krytinou.

Mapový list č. 9

Mapa č. 12: Plán areálu střední zemědělské školy v Kadani, 1904. Situationsplan der königl. böhm. landw. Landesmittelschule Kaaden. Joh. Künstler, Leipa i. B. Plánek v publikaci Die deutsche königlich böhmische Landwirtschaftliche Landesmittelschule in Kaaden. Ein Beitrag zur Geschichte der Landwirtschaftlichen Schulen Böhmens. Kaaden 1904. Barevný tisk, měřítko neuvedeno [1 : 1 500], dvoustránka, výška 260 mm, šířka 330 mm (vlastní plán je vymezen rámečkem: výška 220 mm, šířka 305 mm), výřez. Skenovala Michaela Balášová. – Pozemky pro hospodářský areál získala zemědělská škola v Kadani kupní smlouvou z 31. května 1870, na jejímž základě se stala majitelkou Lučního mlýna č. p. 456 včetně přilehlých polností o výměře 5 hektarů a 32 arů. Mlýn byl přestavěn na školní budovu (na plánu označenou jako *Altes Anstaltsgebäude*) a na zemědělské půdě byla založena školní zahrada s pokusnými poli, sadem, školkou ovocných stromů, chmelnicí a parkem jehličnanů. V roce 1899 přešla kadaňská zemědělská škola do správy zemského výboru a v letech 1901–1904 byla v sousedství původního areálu postavena nová školní budova č. p. 680 včetně nových stájí, výběhu pro dobytek, zahrady a skleníku. Velkoryse založený hospodářsko-zemědělský areál byl v posledním půlstoletí postupně zmenšován. K výraznému zásahu do plochy areálu, vymezenému na severu a východě železniční tratí z roku 1903, došlo v první polovině 70. let. V této době procházela tato část města zásadní urbanistickou proměnou, zahrnující přeložku železniční tratě, stavbu komplexu 1. základní devítileté školy a budování silničního průtahu. Areál střední zemědělské školy přišel v rámci těchto změn o svoji severní část, zahrnutou do nově vzniklého areálu základní školy, zatímco východní okraj zabrala stavba silničního průtahu. Nově vybudovaná sportovní hřiště v severovýchodní části takto umenšené plochy byla v roce 1998 pronajata městu, které zde zřídilo hřiště pro skateboardisty a in-line bruslaře. Zatím poslední zásah do rozlohy areálu znamenal o vybudování cyklostezky podél silničního průtahu v letech 2008–2009.

Obr. č. 49: Nerealizovaný plán na zatravnění náměstí, 1910. Der Ringplatz in Kaaden. Rukopisný kolorovaný plán z roku 1910, měřítko 1 : 500, výška 440 mm, šířka 660 mm, výřez. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, fond Archiv města Kadaň, inv. č. 1359, kart. 375. Foto Pavel Vychodil. – Na

začátku roku 1910 se městská rada rozhodla razantně zasáhnout do vzhledu hlavního kadaňského náměstí a osázet je stromy. Při hledání vhodného architekta oslovila městské úřady v lázeňských městech Teplice, Karlovy Vary a Mariánské lázně, aby nakonec spolupracovala s karlovarským zahradním inspektorem Theodorem Bernhartem. V jeho návrhu se počítalo s parkovou úpravou centrální části náměstí, kterou by paprskovitě protínaly široké promenádní cesty. Po obvodu náměstí měla vést lipová alej a do nového půdorysného rozvržení měly být začleněny i dvě ze tří kašen, pouze přesunuté tak, aby jimi procházela podélná osa náměstí, se středem v trojičním sloupu (na obrázku je pouze návrh úprav ve střední části náměstí). Celkově bylo plánováno vysázet na dvě stovky stromů – 118 lip v rámci obvodové aleje a 90 stromů či keřů ve střední parkové zóně (topol, dub, javor, lípa, buksus). K realizaci záměru ale už nedošlo, svou roli zde snad sehrály vysoké finanční náklady a práce na projektu byly zastaveny ještě v témže roce. V posledních letech před první světovou válkou byly navíc provedeny nákladné opravy na jižní a prostřední kašně v jejich tehdejším umístění, což může znamenat, že od plánovaných úprav náměstí bylo definitivně upuštěno. – Záměr byl alespoň částečně uskutečněn v 50. letech 20. století, kdy byly po obvodu centrální části náměstí zřízeny záhony a vysázeny stromy (srov. obr. č. 41). Tato úprava však vydržela pouze do poloviny 60. let, kdy městský národní výbor rozhodl o opětovných úpravách celkového vzhledu náměstí, zahrnujících odstranění trafostanice a bývalé obecní váhy s veřejnými záchodky, nahrazení starých sloupů osvětlení novými a v neposlední řadě zrušení veškeré nedávno vysázené zeleně. V rámci prací (1966–1967) byla rovněž předlážděna celá střední plocha náměstí z historické valounové dlažby a opatřena sítí asfaltových chodníků, asfaltový povrch získala i obvodová komunikace (koncem 90. let nahrazený žulovou dlažbou).

Mapový list č. 10

Mapa č. 13: Plán města Kadaně podle stavu z roku 1912. Kaaden. Lith. u. Druck v. Pilz, Butter & Cie., Komotau. Nach dem Stande vom Jahre 1912. Barevná litografie, měřítko 1 : 2 880, výška 820 mm, šířka 800 mm (vlastní plán je vymezen rámečkem: výška 745 mm, šířka 725 mm), výřez. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sbírka map a plánů, neinventarizováno. Foto Pavel Vychodil. – Ve srovnání s plánem města z roku 1879 (mapový list č. 8, mapa č. 11) dokumentuje tento rozšiřování zastavěného území Kadaně na přelomu 19. a 20. století. Osami územního rozšiřování města se staly ulice v západní a severní části města (Jana Švermy, Klášterská, Fibichova, Dvořákova a Školní). Funkci hlavní symetrály převzala ulice kpt. Jaroše, spojující městské centrum se železnicí – od roku 1871 nádražím buštěhradské dráhy v Prunéřově a od roku 1903 kadaňským nádražím lokální tratě Prunéřov – Kadaň – Vilémov – Radonice – Doupov. Na východní straně, kde byl v roce 1883 založen nový městský hřbitov (a později pak židovský hřbitov) a v 90. letech 19. století továrna na keramiku, bránil souvislé domovní zástavbě areál alžbětinského kláštera, zahrada zemědělské školy a také trať lokální dráhy.

Mapový list č. 11

Mapa č. 14: Kadaň a okolí na tištěné mapě Třetího vojenského mapování z roku 1928, sekce 3850/2,4, 1 : 25 000. Praha, Vojenský zeměpisný ústav 1928, výška sekce 555 mm, šířka 710 mm, výřez. Mapová sbírka Historického ústavu Akademie věd ČR, v. v. i., sign. B 4494/2,4. Skenovala Blanka Šubecová.

Mapový list č. 12

Mapa č. 15: Panoramatická mapa údolí Ohře mezi Karlovými Vary a Kadani, 1934. Das Egertal von Karlsbad bis Kaaden. Vydal Egertal-Arbeitsausschuss des deutschen Landesverbandes für Fremdenverkehr in Klášterci nad Ohří, [1934]. Barevný tisk, měřítko neuvedeno, výška 1325 mm, šířka 225 mm (vlastní mapa je vymezená rámečkem: výška 1205 mm, šířka 220 mm), výřez. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, knihovna, sign. Y-757. Foto Pavel Vychodil. – Mapa zachycuje originálním a nepříliš často užívaným způsobem údolí Ohře v okolí Kadaně.

Mapový list č. 13

Mapa č. 16: Kadaň a okolí na mapě politického okresu Kadaň, 1937. Karte des politischen Bezirkes Kadaň-Kaaden. Roland Verlag Morawitz Prag VII, Messe Palast. Herausgegeben vom Bezirksschulausschuß Kadaň-Kaaden. Entwurf und Ausführung von Franz Paul, kartogr. Atelier, Leitmeritz unter Mitwirkung von Bezirksschulinspektor Franz Slapnička. Druck: J. Ulbricht, Schreckenstein. Mit dem Erlasse des Landesschulrates in Prag vom 12./XI. 1937, Zahl 1A – 2183/7 ai 36 zum Unterrichtsgebrauche an Volks- und Bürgerschulen mit deutscher Unterrichtssprache in Böhmen genehmigt. Barevný tisk, měřítko 1 : 25 000, výška 1720 mm, šířka 1295 mm (vlastní mapa je vymezená rámečkem: výška 1485 mm, šířka 1220 mm), výřez. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sbírka map a plánů, neinventarizováno. Foto Michaela Balášová. – Standardní mapové zobrazení širšího zázemí Kadaně, jehož vzhled v 50. a 60. letech 20. století drasticky a nevratně změnily povrchová těžba uhlí a výstavba Nechranické přehrady.

Mapový list č. 14

Mapa č. 17: Plán města Kadaně, cca 1941. Plan der Stadt Kaaden. Světlotisk, měřítko 1 : 2 880, výška 1415 mm, šířka 810 mm (vlastní plán je vymezen rámečkem: výška 1400 mm, šířka 800 mm), výřez. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, fond Archiv města Kadaň, inv. č. 4241. Foto Pavel Vychodil. – Plán města s čísly popisnými. Rok vydání ani autor nejsou uvedeny, ale

podle zakreslené zástavby pochází plán z počátku 40. let 20. století. V ulicích Polní a Nové kolonie jsou už zakresleny bytové domy a domky postavené sudetoněmeckou bytovou a domkářskou společností Sudetský domov (*Heimstätte Sudetenland*), ve druhém případě ještě bez přidělených čísel popisných. Bytové domy č. p. 995–997 v Polní ulici, dokončené v roce 1941, představovaly zárodek pozdějšího sídliště, realizovaného pro Kadaňské keramické závody ve druhé polovině 50. let (č. p. 1046–1054). Naproti nim už je zakreslen i areál nových kasáren, postavený pro účely wehrmachtu v roce 1939. Výstavba domkářské kolonie v nově vytvořené ulici Nová kolonie (*Kleinsiedlung*; č. p. 999–1021) byla dokončená až o něco později, v průběhu roku 1942. Připojení k německému nacistickému státu se i v Kadani promítlo v přejmenování ulic a veřejných prostranství, ačkoli změna názvů se týkala pouze některých hlavních tříd a pochopitelně náměstí. Součástí kadaňského uličníku se tak až do roku 1945 stala jména nacistických politiků – Adolfa Hitlera (náměstí), Hermanna Göringa (ul. J. Švermy), Hanse Knirsche (ul. kpt. Jaroše) a Wilhelma Gustloffa (Žitná ul.). Také později zaniklá Schrauzerova ulice (*Schrauzergasse*) nesla v období 2. světové války označení Ulice SA (*Strasse der S.A.*).

Mapový list č. 15

Mapa č. 18: Plán na dostavbu sídliště u kaolinové továrny, 1942. Kaaden. Volkswohnungen an der Pröhler Str[ä]ße]. Lageplan der Kanalisation. Cyklostyl, měřítko 1 : 1 000, výška 590 mm, šířka 445 mm (vlastní plán je vymezen rámečkem: výška 560 mm, šířka 415 mm), výřez. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, fond Archiv města Kadaň – stavební úřad, kart. 11. Foto Pavel Vychodil. – Počátky sídliště cihlových bytových domů mezi Polní a Ovesnou ulicí jsou spojeny se začátkem 40. let, kdy zde byly postaveny domy č. p. 995–997. Na ně měla navazovat další bytová výstavba (viz zobrazený plán), ke které ale už do konce války nedošlo. Sídlíště bylo realizováno, ale už na odlišném půdorysu a s jiným typem domu, ve druhé polovině 50. let, kdy zde nechaly Kadaňské keramické závody postavit dalších devět bytových domů pro své zaměstnance (č. p. 1046–1054).

Mapa č. 19: Plán na výstavbu sídliště mezi ulicemi Klášterská, Poštovní a Na průtahu, 1941–1942. Kaaden, Teilbebauungsplan. Cyklostyl, měřítko 1 : 2 880, výška 360 mm, šířka 515 mm (vlastní plán je vymezen rámečkem: výška 350 mm, šířka 510 mm). SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, fond Archiv města Kadaň – stavební úřad, kart. 9. Foto Pavel Vychodil. – Plán zachycuje období v průběhu výstavby domkářské kolonie v současné ulici Nová kolonie. Ta měla být součástí široce pojatého sídliště bytových domů, plánovaného v dosud nezastavěném prostoru mezi ulicemi Poštovní, Klášterská a Na průtahu. Plánovaná sídliště Tančírna (*Tanzgartensiedlung*) a Prostřední vrch (*Rennebergsiedlung*) měla kromě jiného zahrnovat učňovskou školu (na plánu označeno číslem 1), mateřskou školu (2), byty pro úředníky (6) a pro zaměstnance pošty. Ani v tomto případě ale už k realizaci nedošlo. Vymezený prostor byl zastavěn až začátkem 70. let sídlištěm panelových domů (sídlíště D, Na podlesí). Do plánu byly v roce 1944 dodatečně zakresleny práce na komunikacích probíhající v uvedeném roce.

Mapa č. 20: Plán na dostavbu sídliště v ulici Nová kolonie, 1943. Erweiterung der Kleinsiedlung in Kaaden. Světlotisk, měřítko 1 : 500, výška 720 mm, šířka 1010 mm (vlastní plán je vymezený rámečkem: výška 680 mm, šířka 990 mm). SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, fond Archiv města Kadaň, inv. č. 4256. Foto Pavel Vychodil. – Další z nerealizovaných projektů bytové výstavby z období druhé světové války. Plánované rozšíření právě dokončené domkářské kolonie počítalo i s výstavbou mlékárny a rozšířením protilehlého zemědělského skladiště. Stavba mlékárny byla sice uskutečněna, ale až koncem 40. let a po přibližně půl století musela ustoupit stavbě supermarketu Albert (2000). V místě plánované domkářské zástavby vyrostla později novostavba 4. základní školy (provozovaná v letech 1970–1997, dnes sídlí v budově Městský úřad a Dům dětí a mládeže Šuplík).

Mapový list č. 16

Mapa č. 21: Projekt sídliště A (Budovatelů), cca 1958. Úvodní projekt sídliště Kadaň „A“. Zastavovací plán. [Státní projektový ústav pro výstavbu měst a vesnic v Plzni], zodp. i ved. projektant I. Chrt. Kolorovaný světlotisk, měřítko 1 : 1 000, výška 105 mm, šířka 600 mm, výřez. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, fond Městský národní výbor Kadaň, inv. č. 68, kart. 126. Foto Pavel Vychodil. – Stavba prvního kadaňského panelového sídliště na počátku 60. let 20. století byla součástí příprav zajištění bydlení pro důlní podniky v okolí Kadaně. Příprava výstavby na pozemcích severozápadně od historického jádra znamenala úplnou demolici historického předměstí. Navrhovaná výstavba, včetně základní školy, sportovního hřiště a autobusového nádraží je zakreslena červeně na pozadí původní historické zástavby (zakreslené černě), která většinou podlehla demolici. Takřka veškeré objekty byly uskutečněny podle původního projektu, k odlišné realizaci došlo v podstatě pouze v případě věžového domu č. p. 1294 a přilehlé zástavby (srov. obr. č. 39, 40, 42).

Mapový list č. 17

Mapa č. 22: Směrný územní plán města, 1958. Směrný územní plán města Kadaně. IV. Komplexní návrh. Zhotovil Státní projektový ústav pro výstavbu měst a vesnic v Plzni, ved. projektant Antonín Kurel, prosinec 1958, výkres IV. Barevný tisk, papír podlepený plátnem, měřítko 1 : 5 000, výška 1535 mm, šířka 970 mm. Městský úřad Kadaň, odbor regionálního rozvoje, územního plánování a památkové péče. Foto Pavel Vychodil. – Směrný územní plán Kadaně v roce 1958 vytyčil nové plochy pro rozsáhlou bytovou výstavbu a nové dopravní koridory. Největším zásahem byla přeložka železniční tratě, zrušení starého

a výstavba nového železničního nádraží. Dopravní průtah údolím Prunéřovského potoka znamenal zboření části zástavby východního předměstí pod klášterem alžbětinek. Realizace rozsáhlých změn, stanovených ve směrném územním plánu z konce 50. let, trvala po celá 60. a 70. léta.

Mapa č. 23: Směrný územní plán města, 1958. Směrný územní plán města Kadaně. II. Současný stav a techn. způsobilost území. Zhotovil Státní projektový ústav pro výstavbu měst a vesnic v Plzni, ved. projektant Antonín Kurel, leden 1959, výkres II. Barevný tisk, papír podlepený plátnem, měřítko 1 : 5 000, výška 1480 mm, šířka 970 mm, výřez. Městský úřad Kadaň, odbor regionálního rozvoje, územního plánování a památkové péče. Foto Pavel Vychodil. – Až do roku 1958 zůstala zachována urbanistická struktura městského jádra, která byla nejprve v 19. století ochuzena o některé brány a o úseky opevnění. Směrný územní plán vytyčil hlavní problémy, které muselo město řešit ve 20. století. Až do počátku 60. let zůstávalo historické město zachováno včetně svých předměstí, jejichž podoba byla zdeformována trasami nového dopravního systému.

Mapový list č. 18

Mapa č. 24: Návrh územního plánu města – rekonstrukce historického jádra, 1975. Kadaň. Návrh podrobného územního plánu. Rekonstrukce historického jádra. 1 : 1 000. Barevný tisk, papír, měřítko 1 : 1 000, výška 755 mm, šířka 1040 mm. Zhotovil SURPMO, středisko 091 Ing. arch. Fr. Soukupa, základní výkres 2, předběžný návrh, listopad 1975, zpracoval Řezníček. Městský úřad Kadaň, odbor regionálního rozvoje, územního plánování a památkové péče. Foto Pavel Vychodil. – Výstavba nových sídlišť vyhladila historické jádro města natolik, že hrozila jeho úplná devastace. Již od 50. let probíhal stavebně historický průzkum, který odhalil jedinečnou cenu památkového fondu historického centra. I přes vyhlášenou památkovou ochranu byla však celá řada domů demolována a to hlavně v Žatecké ulici. Podrobný územní plán a v návaznosti vyhlášení městské památkové rezervace zachránil historickou Kadaň pro další generace.

Mapový list č. 19

Mapa č. 25: Návrh sídlištní zástavby v lokalitách Strážiště a Pokutická, 1981. Kadaň. Širší situace. Urbanistická studie. Barevný tisk, papír, měřítko 1 : 5 000, výška 835 mm, šířka 590 mm (vlastní plán je vymezen rámečkem: výška 575 mm, šířka 550 mm). Zhotovila Krajská projektová organizace Stavoprojekt Plzeň, zpracovala Pražáková, kreslila Kršeková, červenec 1981. Městský úřad Kadaň, odbor regionálního rozvoje, územního plánování a památkové péče. Foto Pavel Vychodil. – Tlak na další výstavbu bytů ve městě vedl k hledání dalších možných stavenišť. Uvažovaná přeložka podkrušnohorské železniční trati na pravý břeh Ohře (měla podle řeky pokračovat až do Žatce) obrátila pozornost k území na tomto břehu, kde mělo přímo naproti památkové rezervaci vyrůst další sídliště panelových domů. Sídlíště Pokutická nebylo naštěstí realizováno. Panelové sídliště pod západním svahem vrchu Strážiště také nevzniklo, i když se s jeho stavbou až do roku 1990 počítalo. Tento prostor byl pak o deset let později zastavěn, výškový horizont a materiálová skladba nové zástavby ale lépe korespondují s vybraným prostorem.

Mapový list č. 20

Mapa č. 26: Územní plán města, 1985. ÚPN SÚ Kadaň. Komplexní urbanistický návrh (koncept). Kolorovaný tisk, papír, měřítko 1 : 5 000, celková výška 1 200 mm, šířka 960 mm (plán se skládá ze 4 volných listů A–D o výšce 600 mm, šířce 480 mm), výřez. Zhotovil SURPMO Praha, ved. projektant M. Stejskal, prosinec 1985, výkres 1. Městský úřad Kadaň, odbor regionálního rozvoje, územního plánování a památkové péče. Foto Pavel Vychodil. – Tento územní plán sídelního útvaru Kadaň byl základním dokumentem města pro jeho rozvoj od svého schválení v prosinci 1988 až do prosince 2009. Během té doby byl sedmkrát změněn a třikrát upraven: 1. března 2001 a 30. září 2004 (změny); 1. července 2005 (úprava); 26. ledna 30. listopadu 2006 (změny); 14. prosince 2006 (úprava); 21. prosince 2006 (změna); 16. listopadu 2007 (úprava); 19. června 2008 a 28. května 2009 (změny). V jeho původní verzi zůstal zachován záměr výstavby sídliště pod Strážištěm, ale sídliště Pokutická se v ní již neobjevilo. Vzhledem k pohledům z památkové rezervace na Úhošť bylo toto rozhodnutí nerealizovat nový obytný soubor na pravém břehu Ohře velice vhodné. Dopravní stavby, které byly připraveny již v roce 1958, tento územní plán přebíral.

Mapový list č. 21

Mapa č. 27: Územní plán města, schválený zastupitelstvem města dne 17. 12. 2009. Územní plán Kadaně – výkres č. 2 „Hlavní výkres – funkční využití ploch, urbanistická koncepce“. Zhotovitel: Ing. arch. Ivan Kaplan – AGORA STUDIO. Projektanti: Ing. arch. I. Kaplan, Ing. arch. M. Fialová, Ing. arch. J. Vorel, Ing. J. Šteflíček, Ing. J. Knotek, Ing. S. Janoš, K. Jelínková. Měřítko 1 : 5 000, výška 2933 mm, šířka 2376 mm. © Městský úřad Kadaň, 2010. – Nový územní plán Kadaně zdůrazňuje ochranu památkových, přírodních a kulturních hodnot, které se do současnosti v Kadani dochovaly. Nutnost zlepšení komunikačních podmínek vyústila do hledání možnosti realizace dalšího severojižního obchvatu města. V plánu je tak vytyčena objízdná komunikace od Prunéřova až k plánovanému mostu přes Ohři naproti Želíně. Na území města jsou obě stávající tepelné elektrárny Tušimice II i Prunéřov II a plochy bývalého povrchového dolu, které budou ještě dlouho procházet změnami a obnovou.

Mapový list č. 22

Mapa č. 28: Svislý letecký snímek Kadaně, 1938. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko

leteckých snímků, sign. č. 7337. Letecký snímek poskytl VGHMÚF Dobruška © MO ČR, 2010. Počítačové zpracování Alena Vránová.

Mapový list č. 23

Mapa č. 29: Svislý letecký snímek Kadaně, 1952. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, sign. č. 34778. Letecký snímek poskytl VGHMÚF Dobruška © MO ČR, 2010. Počítačové zpracování Alena Vránová.

Mapový list č. 24

Mapa č. 30: Svislý letecký snímek Kadaně, 1975. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, sign. č. 2002, 2036. Letecký snímek poskytl VGHMÚF Dobruška © MO ČR, 2010. Počítačové zpracování Alena Vránová.

Mapový list č. 25

Mapa č. 31: Svislý letecký snímek Kadaně, 1992. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, sign. č. 3054, 4819. Letecký snímek poskytl VGHMÚF Dobruška © MO ČR, 2010. Počítačové zpracování Alena Vránová.

Mapový list č. 26

Mapa č. 32: Svislý letecký snímek Kadaně, 2009. Výřez z plošného snímkování. Severočeské doly a.s. Chomutov.

Mapový list č. 27

Mapa č. 33a: Negativní plán Kadaně a okolí s vyznačením půdorysu města ve 2. polovině 18. století. Zobrazuje polohu města v krajině a jeho sídelní strukturu ve vztahu k výrazným topografickým prvkům, zejména k řece Ohři, Prunéřovskému potoku, Kadaňskému jezeru a Starému rybníku (severovýchodně od města). První vojenské mapování je ve srovnání se současným státním mapovým dílem (ZM 1 : 10 000, 1 : 25 000, Český úřad zeměměřický a katastrální 2010) velmi nepřesné. Rekonstrukční mapa Evy Semotanové, počítačové zpracování Marcela Havelkové. Zpracováno s využitím mapy Prvního vojenského mapování z let 1780–1783, 1 : 28 800, sekce č. 52.

Mapa č. 33b: Digitální model území Kadaně a okolí s vyznačením zástavby ve 2. polovině 18. století. Model znázorňuje krajinnou formaci města s vymezeným prostorem zástavby ve vztahu k výrazným topografickým prvkům, zejména k reliéfu, k řece Ohři, Prunéřovskému potoku, Kadaňskému jezeru a Starému rybníku (severovýchodně od města). První vojenské mapování je ve srovnání se současným státním mapovým dílem (ZM 1 : 25 000) velmi nepřesné. Rekonstrukční mapa Evy Semotanové, počítačové zpracování Marcela Havelkové. Zpracováno s využitím mapy Prvního vojenského mapování z let 1780–1783, 1 : 28 800, sekce č. 52, reliéf dle Rastrové Základní mapy ČR 1 : 10 000, Český úřad zeměměřický a katastrální 2010.

Mapa č. 33c: Negativní plán Kadaně a okolí s vyznačením uličních bloků počátkem 21. století. Zobrazuje polohu města v krajině a jeho sídelní strukturu ve vztahu k výrazným krajinným prvkům, zejména k řece Ohři, Kadaňskému potoku a k důlním dílům Merkur a Nástup. Rekonstrukční mapa Evy Semotanové, počítačové zpracování Marcela Havelkové. Zpracováno s využitím Rastrové Základní mapy ČR 1 : 10 000, Český úřad zeměměřický a katastrální 2010.

Mapa č. 33d: Digitální model území Kadaně a okolí s vyznačením zástavby počátkem 21. století. Model znázorňuje krajinnou formaci města s vymezeným prostorem zástavby ve vztahu k výrazným topografickým prvkům, zejména k reliéfu, k řece Ohři, Kadaňskému potoku a k důlním dílům Merkur a Nástup. Rekonstrukční mapa Evy Semotanové, počítačové zpracování Marcela Havelkové. Zpracováno s využitím Rastrové Základní mapy ČR 1 : 10 000, Český úřad zeměměřický a katastrální 2010.

Mapový list č. 28

Mapa č. 34: Osídlení Kadaňska v pravěku. Rekonstrukční mapa Michaely Balášové a Evy Černé. Počítačové zpracování Michaela Balášová. Podkladová vrstevnicová mapa vychází z topografické mapy ČSR 1 : 50 000, list M-33-51-C (Vejprty), zpracovaný roku 1958 podle stavu z let 1954 a 1958, a M-33-51-D (Chomutov), zpracovaný roku 1955 podle stavu z roku 1953, Generální štáb Československé lidové armády. – Východím pramenem se stala mapa pravěkých lokalit zpracovaná v letech 2000–2001 v rámci výzkumného úkolu „Přínos nových archeologických pramenů pro poznání geneze i dalšího vývoje královského města Kadaně“ u MK ČR, č. 14/2000, která byla v r. 2010 nově revidována a aktualizována o zjištění z nových archeologických výzkumů. Základní geodetické i kulturně historické údaje byly čerpány z centrální databáze prostorově identifikovaných nálezů, rovněž z archivu nálezových zpráv ÚAPP SZČ v Mostě a v neposlední řadě ze samotných nálezů uložených ve sbírkách Okresního muzea v Chomutově (včetně fondu bývalého Městského muzea v Kadani). Od doby, kdy byly nalezeny v okolí Kadaně prvé archeologické předměty, nás dělí již více než 100 let (Vikletice – roku 1897, Lužice – roku 1900, Nechranice – roku 1905). Zřejmě tato skutečnost je jednou z příčin vysokého počtu dnes známých archeologických nálezů. Jde řádově o stovky sídlišť objevených ponejvíce v 60. a 70. letech na katastrálním území 37 obcí (viz níže). Ve svém souhrnu reprezentují dlouhý časový úsek od pozdního paleolitu až po období stěhování národů a jsou tak výmluvným svědectvím kontinuálního osídlení zdejší krajiny, patřící k tzv. staré sídelní oblasti. Doklady nejstaršího osídlení, sahající do epochy paleolitu (např. Čachovice, Kadaň – Jezerka, Pavlov u Vernéřova), stejně jako následujícího mezolitu (Běšice), jsou zcela ojedinělé. Ovšem již od počátku následující mladší doby kamenné – neolitu – počet sídlišť prudce vzrostl. Stopy sídel těchto prvních zemědělců, doložené keramikou tzv. kultury lineární, nacházíme na katastrálním

území většiny obcí (26). V pozdějších etapách kulturně historického vývoje lze pozorovat změny v rozložení i hustotě sídlišť, aniž by ovšem došlo k jeho přerušení. Plynulost vývoje je zvláště zřetelná v průběhu celé doby bronzové, od nástupu nejstarší kultury únětické až po kulturu štitarskou, kdy hustota sídlišť dosáhla svého vrcholu. Z celkového počtu 37 obcí s doklady pravěkého osídlení nejsou prokázána pouze na pěti katastrech (Pavlov u Vernéřova, Rokle, Úhošťany a Vernéřov), které ostatně poskytl jen velmi sporadické stopy osídlení od pravěku až po dobu stěhování národů. Jak již bylo zmíněno, hmotné prameny k dějinám osídlení, které máme dnes k dispozici, pocházejí z míst patřících ke katastrálnímu území 37 obcí. Z níže uvedeného výčtu však víc než polovinu již na současných mapách nenajdeme. Některé musely ustoupit povrchové těžbě uhlí, např. Brány, Brančíky, Naší, Vrchnice, Tušimice ad., jiné zanikly v souvislosti s výstavbou vodní nádrže na řece Ohři u Nechranic, např. Běšice, Čermníky, Chotěnice, Lomazice ad. Výsledná mapa neudává přesnou polohu a počet objevených nálezů. V rámci katastrů jednotlivých obcí je přítomnost kultur vyznačena pouze jedním bodem pomocí symbolu, který zahrnuje širší časové období kulturně historického vývoje (viz legenda).

Přehled osídlení (zkratky: PRA – blíže neurčený pravěk, PAL – paleolit, MEZ – mezolit, NEO – blíže neurčené neolitické osídlení, ENE – blíže neurčené eneolitické osídlení, LNK – kultura lineární, STK – kultura s vypíchanou keramikou, JOK – kultura jordanovská, KNP – kultura nálevkovitých pohárů, ŘIK – kultura řivnáčská, KKA – kultura kulovitých amfor, KŠK – kultura se šňůrovou keramikou, KZP – kultura zvoncovitých pohárů, DBR – kultura doby bronzové, ÚNK – kultura únětická, MOK – kultura mohylová, KNK – kultura knovízská, ŠTÍ – kultura štitarská, BYK – kultura bylanská, HAD – kultura pozdního halštatu, HA – doba halštatská, blíže neurčeno, LAT – doba laténská, ŘÍM – doba římská, DSN – doba stěhování národů).

Běšice (MEZ; NEO; KKA; ŠTÍ; BYK), Brančíky (STK, KNP, KŠK, MOK, HA), Brány (KŠK; ÚNK; KNP; BYK; HAD; ŘÍM), Březno u Chomutova (STK; KNP; KŠK; KZP; ÚNK; MOK; HA; KNK; BYK; LAT; ŘÍM), Bystřice (LNK; STK; ÚNK; MOK; KNK; PRA), Čachovice (PAL; LNK; STK; JOK?; KŠK; KZP; MOK; KNK; ŘÍM; DSN), Čermníky (PAL; KŠK; DBR), Dolany (LNK; STK; KNP?; KŠK; ÚNK; MOK; KNK; ŠTÍ; HAD; LAT; ŘÍM; DSN), Hořenice (NEO; KZP; MOK; KNK; ŠTÍ; HAD; LAT; ŘÍM), Hradec u Kadaně (LNK; ENE; MOK; KNK; ŠTÍ; BYK; HAD; LAT; ŘÍM), Chotěnice (LNK; ENE; MOK; KNK; ŠTÍ; HA; LAT; ŘÍM), Kadaň – centrum (ŠTÍ; KNP; KNK; BYK; HAD; HA; LAT; ŘÍM), Kadaň – Strážiště (č. 3; BR), Kadaň – teplárna (č. 4; ŠTÍ; LAT; HAD), Kadaň – Bystřický vrch (č. 6; STK), Kadaň – Dlouhý vrch (č. 7; STK; KNK), Kadaň – Jelení vrch (č. 8; DBR; HA), Kadaň – Jezerka (č. 9; PAL – k. Federmesser; MEZ; NEO; KŠK; MOK; HAD; LAT; ŘÍM), Kadaň – pole v meandru (č. 10; PAL), Kadaňská Jeseň (PRA), Kralupy u Chomutova (LNK; STK; DBR; ÚNK; MOK; LAT; ŘÍM), Krbice (LNK; STK; KNP; KŠK; DBR; ÚNK; KNK; ŠTÍ; HAD; LAT; ŘÍM), Libouš (ÚNK; KNK), Lomazice (LNK; KKA; ENE; KNK; ŠTÍ; LAT; ŘÍM), Lužice (LNK; STK; KNP; KKA; KŠK; KZP; ÚNK; MOK; KNK; ŠTÍ; LAT; ŘÍM; DSN), Mikulovice u Vernéřova (MEZ; KNK; ŠTÍ), Milžany (LNK; STK; ÚNK; MOK; KNK; HAD; LAT; ŘÍM), Naší (MOK; KNK), Nechranice (LNK; STK; JOK; ÚNK; MOK; KNK; ŠTÍ, HAD, LAT), Pavlov u Vernéřova (PAL), Pokutice (NEO–ENE), Poláky (NEO; KŠK; KZP; BYK; DSN), Praha (NEO; ENE; MOK; KNK; HA), Prunéřov – důl Meissner (č. 5; KNP; KŠK; KZP; ÚNK; MOK; ŠTÍ; KNK; BYK; HAD; ŘÍM), Prunéřov – S od obce (NEO), Přezetice (STK; KNP; MOK; KNK; ŠTÍ; BYK; HAD; ŘÍM), Račice (KŠK; KNK), Rokle (PRA), Tušimice (LNK; ŘIK; KKA; KŠK; KZP; KNK; BYK; HAD), Úhošť (STK; ENE; MOK; ŠTÍ; KNK; HA; HAD; LAT), Úhošťany (PRA), Vadkovice (LNK; KŠK; ÚNK; BYK; KNK; LAT; ŘÍM), Vernéřov (ENE), Vikletice (LNK; STK; KNP; KKA; KŠK; KZP; ÚNK; MOK; KNK; ŠTÍ; BYK; HA; HAD; LAT; ŘÍM), Vrchnice (STK; KKA; KŠK; KZP; ÚNK; BYK; ŘÍM).

Mapa č. 35: Osídlení Kadaňska v raném středověku. Rekonstrukční mapa Michaely Balášové a Evy Černé. Počítačové zpracování Michaela Balášová. Podkladová vrstevnicová mapa vychází z topografické mapy ČSR 1 : 50 000, list M-33-51-C (Vejprty), zpracovaný roku 1958 podle stavu z let 1954 a 1958, a M-33-51-D (Chomutov), zpracovaný roku 1955 podle stavu z roku 1953, Generální štáb Československé lidové armády. – Problematika raně středověkého osídlení v okolí Kadaně byla naposledy systematicky sledována v rozmezí let 2000–2002 v souvislosti s plněním výzkumného úkolu MK ČR, č. 14/2000 „Přínos nových archeologických pramenů pro poznání geneze i dalšího vývoje královského města Kadaně“. Jeden z jeho dílčích výstupů představovala mapa hradištního osídlení v okolí Kadaně, která zahrnovala výsledky sídelně historického studia J. Bubeníka (1988) aktualizované o poznatky z pozdější záchranné činnosti ÚAPP SZČ v Mostě, v.v.i. V roce 2010 se stala podkladem pro nové mapové zpracování, kterému předcházelo zhodnocení nepublikovaných nálezů uložených v archeologické sbírce chomutovského muzea. Výsledná mapa neudává přesnou polohu všech známých nálezů v okolí Kadaně. Doklady raně středověkého osídlení v rámci katastrů jednotlivých obcí jsou vyznačeny jen jedním grafickým symbolem umožňujícím rozlišit počátky a vývoj osídlení ve 4 užších časových úsecích: 1. časně slovanský (cca 6.–7. století), 2. staro- a středohradištní (cca 8.–9. století), 3. mladohradištní (cca 2. pol. 10. – pol. 12. století) a 4. pozdněhradištní (cca pol. 12. – pol. 13. století). I přes svou schématicčnost poskytuje mapa rámcovou představu o procesu засídlování zdejší krajiny, o struktuře i zahušťování sítě v průběhu téměř osmi století (viz legenda). Zřetelné je rozložení sídlišť podél vodních toků, v povodí Hutné, Lužického potoka a řeky Ohře i pomyslná hranice osídlení probíhající územím severně od Kadaně ve směru od JZ k SV. Nejvýznamnější a také nejstarší doklady osídlení byly objeveny ve východní části dnešního katastru Kadaně, v poloze „Na soudném“. Tamější sídliště, v literatuře též někdy označované jako „Kadaň – Jezerka“, se kontinuálně vyvíjelo od časně slovanského období až do doby mladohradištní. Jiné sídliště

se nacházelo severně od předchozího, v okolí teplárny, kde podle archeologických pramenů trvalo v době střední až mladohradištní. Stopy osídlení od mladších fází střední doby hradištní a hlavně pak v mlado- a pozdněhradištním období nacházíme na řadě dalších míst, jak v bezprostřední blízkosti dnešního města, tak v jeho širším okolí. Dominantní úloha patřila hradišti Hradec u Kadaně, které leží asi 4 km JZ od kadaňského historického jádra, na ostrožně nad pravým břehem Ohře. Mimořádně rozlehlé centrum situované ve strategicky výhodné poloze a rozdělené opevněním do tří částí zaujímalo jako celek plochu 25 ha. Podle archeologických poznatků je kladeno do doby od přelomu 9. a 10. století až po polovinu 12. století, kdy zřejmě sloužilo jako jedno z center doplňujících základní síť hlavních správních hradů. Nízká četnost keramických nálezů pozdněhradištního charakteru nasvědčuje tomu, že po polovině 12. století hradiště ztratilo svůj význam. Jeho zánik je spojován se vznikem nového sídliště, které vyrostlo poblíž brodu, na levobřežní terase Ohře. Jeho existenci v těchto místech indikují vedle archeologických nálezů též prameny písemné hlásící se do závěru 12. století.

Stávající archeologická pramenná základna zahrnuje nálezy z území příslušící katastrům níže uvedených obcí (zkratky: ČS – časné slovanské období, STAHR – doba starohradištní, STŘHR – doba středohradištní, MLHR – doba mladohradištní, POZHR – doba pozdněhradištní, HR – hradištní, blíže neurčeno).

Běšice (ČS–POZHR), Brančiky (STAHR–STŘHR), Brány (MLHR–POZHR), Bystřice – u potoka (č. 3c; MLHR), Bystřice – Bystřický kopec (č. 5; MLHR), Čachovice (STAHR–MLHR), Dolany (STŘHR–MLHR), Hořenice (STŘHR–POZHR), Hradec u Kadaně (č. 8; STŘHR–POZHR), Chotěnice (ČS–POZHR), Kadaň – Špitálské předměstí (č. 3a; STAHR–POZHR), Kadaň – Nová kolonie (č. 3b; HR), Kadaň – teplárna (č. 3c; STŘHR–MLHR), Kadaň – Jezerka (č. 6; ČS–MLHR), Kadaňská Jeseň (HR), Krásný Dvoreček (POZHR), Kralupy u Chomutova (ČS–POZHR), Krbice (POZHR), Lomazice (ČS–MLHR), Lužice (HR), Naší (MLHR), Pokutice (HR), Pruněřov – bývalý důl Meissner (č. 4; STAHR–POZHR), Přezetice (č. 7; HR), Račice (MLHR–POZHR), Rašovice (STAHR–STŘHR), Rokle (HR), Tušimice (MLHR), Úhošť (č. 2; MLHR–POZHR), Úhošť – Meziříčí (č. 1; POZHR), Úhošťany (STAHR–POZHR), Vrchnice (HR), Želina (POZHR).

Mapa č. 36: Rozsah osídlení před vyměněním vrcholně středověkého města. Rekonstrukční mapa Michaely Balášové a Evy Černé. Počítačové zpracování Michaela Balášová. Podkladová vrstevnicová mapa je zpracována podle Základní mapy ČR 1 : 10 000, list 11-22-05, Český úřad zeměměřický a katastrální 2008. – Vzhledem k tomu, že od raného středověku nedošlo v prostoru historické Kadaně k žádným výrazným terénním změnám, vychází rekonstrukční mapa ze současné modulace terénu, do něhož byl vyznačen původní tok Pruněřovského potoka a historické jádro středověkého města, včetně schematizovaných bloků zástavby a průběhu vnitřní linie opevnění. Rekonstrukce topografie předlokačních sídlišť se opírá o výsledky rozboru archeologických nálezů, získaných výzkumy v rozmezí let 1994–2010. Pro výlučně záchranný charakter terénních akcí omezených povětšinou na zkoumání archeologických situací a objektů narušených liniovými výkopy, bylo získáno omezené penzum pramenů, což ve svém důsledku výrazně limituje úroveň současného poznání podoby oněch starších sídlišť. Jejich rozlohu i dobu existence lze alespoň přibližně odhadnout, ovšem vnitřní struktura, stejně jako případné proměny v celém procesu vývoje, zůstávají nejasné. Podstatnou část stávající pramenné základny tvoří nálezy z prostoru tzv. Špitálského předměstí. Ty, které pocházejí z blízkého okolí románského kostela Stětí sv. J. Křtitele, kam bývá situováno sídlo johanitské komendy, jsou dávány do souvislosti s trhovým sídlištěm zmiňovaným písemnými prameny jako *burgus novus*. Jiné se nalézaly ve vzdálenějších místech v Rokelské ulici, kde doprovázely objekty sídlištního i výrobního charakteru. Není zcela jisté, zda byly součástí výše zmíněného sídliště, neboť ve své době ležely na opačném břehu dnes již zaniklého Pruněřovského potoka. Velký rozsah trhového sídliště kolem přelomu raného a vrcholného středověku potvrzují nálezy získané při výstavbě domu č. p. 1959 v Zeyerově ulici, která probíhá po někdejším levém břehu Pruněřovského potoka a končí nedaleko jeho ústí do Ohře. Stopy staršího osídlení z doby předcházející založení královského města (nebo snad z prvotní etapy vývoje městského založení před dotvořením jeho pravidelné pravoúhlé dispozice dodnes patrné v půdorysu Kadaně?) byly zachyceny na několika místech uvnitř i na obvodu historického jádra: v jižní části centrálního náměstí, dále v severozápadní části zástavby, v poloze kde stával klášter minoritů s kostelem sv. Michaela (cca 1234?) a také ve dvou úsecích městského opevnění, na SZ a JZ po obou stranách hlavní hradby. Dosavadní pramenná základna je však prozatím torzovitá, takže nedává možnost spolehlivě rekonstruovat vývoj obytné zástavby lokovaného města. Místa s archeologickými doklady jsou na rekonstrukční mapě vyznačena sytē zelenou barvou, světlejší odstín naznačuje možnou plochu celého domnělého sídliště.

Mapový list č. 29

Mapa č. 37: Rekonstrukce podoby opevnění města Kadaně před rokem 1600. Rekonstrukční mapa Michaely Balášové a Evy Černé. Počítačové zpracování Michaela Balášová. Podkladový plán byl zpracován podle mapy stabilního katastru z roku 1842 (mapový list č. 5, mapa č. 7). – Rekonstrukční mapa vychází z indikační skici stabilního katastru z roku 1842, která ještě odráží rozsah zástavby i městský půdorys v jeho středověké, respektive rané novověké podobě. V této době stála ještě přibližně polovina městských i předměstských bran (např. dnes už neexistující Luční, Složištní a Pastýřská brána, hlavní věž Vodní brány i předbrání Mikulovické brány), stejně jako většina hradebních bašt i celé úseky dnes už nedochovaných hradeb. Rekonstrukce průběhu už neexistujících

hradebních linií vychází z parcelace, dosud přirozeně respektující prvky městského opevnění. Zároveň bylo přihlíženo k dochované stavební dokumentaci, historickým plánům města, dobovým vyobrazením či fotografiím. Relikty opevnění byly na několika místech historického jádra zaznamenány při archeologických výzkumech prováděných v Kadani mezi lety 1994–2002 (v prostoru bývalé Pruněřovské a Vodní brány, v dnešní ulici B. Němcové či v jihozápadní části hradebního okruhu). Archeologický výzkum zachytil rovněž na několika místech hrany městských příkopů, jejichž průběh tak bylo možné po přihlédnutí k historické mapové dokumentaci zrekonstruovat v podstatě v celém rozsahu. Archeologicky zachycené úseky městských příkopů nebyly zvlášť graficky vyznačeny, bylo k nim ale při rekonstrukci průběhu a polohy příkopů přihlédnuto (oba příkopy vnitřního hradebního okruhu byly zachyceny např. v prostoru dnešní tržnice na Komenského ulici nebo v parčíku mezi ulicemi kpt. Jaroše a B. Němcové; u budovy Střelnice byl zdokumentován kompletní řez příkopu před hlavní hradbou a v Komenského ulici byla zachycena kontraeskarpa příkopu před parkánovou hradbou aj.). Středověké písemné prameny vypovídají i o příkopu před předměstskou hradbou, tento příkop však není doložen žádnou plánovou či obrazovou dokumentací a jeho existence nebyla potvrzena ani archeologicky (v rekonstrukční mapě proto nebyl zohledněn). Zvláštní kapitolu představuje kadaňský městský hrad, který od svého založení ve 13. století prošel několika výraznými přestavbami, dosud dostatečně nezhodnocenými. Zde je zachycen až po komplexní utilitární přestavbě na vojenská kasárna. – O vývoji kadaňského městského opevnění srov. i úvodní stať „Historický vývoj města Kadaně“.

Mapa č. 38: Správní rozdělení Kadaně v 16. až 18. století a lokalizace hostinců a měšťanských pivovarů v roce 1790. Rekonstrukční mapa Michaely Balášové a Petra Raka. Počítačové zpracování Michaela Balášová. Podkladový plán zpracován podle mapy stabilního katastru z roku 1842 (mapový list č. 5, mapa č. 7). – Mapa ukazuje rozdělení Kadaně na městské a předměstské čtvrti. Jejich ucelený soupis se dochoval ve dvou zápisech o obnovách městských rad a dalších orgánů městské správy z let 1619–1620 a jak dokazuje zápis ze zasedání městské rady 19. října 1770, územní rozdělení města zůstalo beze změny až do zavedení popisných čísel. Ta byla v Kadani přidělována domům podle toho, k jaké městské či předměstské čtvrti tyto domy patřily a nikdy nedošlo k jejich zásadnímu přečíslování. Ke čtvrti u Mikulovické brány patřila radnice, ulice Jana Švermy, Čsl. armády a domy na náměstí č. p. 2 a 45–50. Čtvrt u Pruněřovské brány začínala domem č. p. 51 a patřila k ní ulice kpt. Jaroše a domy na náměstí a v ulici B. Němcové od č. p. 61 až patrně k č. p. 82. Domy v okolí děkanského kostela patřily již do čtvrti u Kovářské (Žatecké) brány, jež zahrnovala domy na náměstí č. p. 86–87 a 115–122; a dále ulice Žateckou, Sládkovou a část ulice Tyršovy asi až k hradu (č. p. 134). Čtvrt u Vodní brány pak tvořily domy v Tyršově ulici od č. p. 135, v Čechově a Vrchlického ulici, a domy na náměstí č. p. 182–185. Předměstské domy byly původně očíslovány samostatnou řadou popisných čísel. Na počátku 19. století pak dostaly nová popisná čísla, navazující na čísla domů ve vnitřním městě, respektující ale původní řazení (místo č. p. 1 tak začínalo číslování těchto domů č. p. 194). Číslování předměstských domů začínalo ve čtvrti před Žateckou branou – č. p. 194–230. Z jejích ulic a domů se nedochoval žádný. K Hrnčířské ulici patřila č. p. 231–260 a dnešní ulice Věžní a Sukova. Čtvrt u mostu zahrnovala oblast dnešní Zeyerovy ulice a přilehlé části ulice Rokelské (č. p. 262–281). Osou Kožné ulice na jižní straně města byla dnešní Říční ulice (č. p. 282–314). Na západní straně na ní navazovaly další dvě předměstské čtvrtě – Víska v oblasti Jiráskovy ulice s domy č. p. 321–343 a Nový okraj s dnešními ulicemi Nerudová, Lázeňská, V zahradách a Raisova (č. p. 344–404). Horní části obou posledně jmenovaných čtvrtí dosahovaly až k ulici Jana Švermy, ohraničující spolu s Jungmannovou ulicí čtvrt před Mikulovickou branou (č. p. 405–429). Tuto předměstskou část změnila k nepoznání výstava panelového sídliště A. O něco lépe dopadla čtvrt před Pruněřovskou branou (č. p. 430–457), kde zůstal zachován kostel sv. Anny a několik domů v ulici U pastýřské studánky. Pod hradbami a podél příkopů po celé východní strany kadaňského opevnění ležela poslední předměstská čtvrt (č. p. 459–473). Podle polohy u přístupové branky k dnešní Katově uličce se jí říkalo „čtvrt před fortanou“. Do mapy jsou také zakresleny kadaňské hostince a měšťanské pivovary podle stavu z 80. let 18. století.

Mapový list č. 30

Mapa č. 39: Územní vývoj města Kadaně v letech 1850–2010. Rekonstrukční mapa Michaely Balášové a Petra Raka. Počítačové zpracování Michaela Balášová. Zpracováno s využitím Základní mapy ČR 1 : 10 000, Český úřad zeměměřický a katastrální 2010. – Mapa představuje územní vývoj Kadaně od poloviny 19. století do současnosti. Za tu dobu se rozsah nevelkého kompaktního areálu města zvětšil asi desetkrát (samotné vnitřní město uvnitř hlavní hradby mělo rozlohu asi 10 ha, město i s předměstími cca 40 ha). V polovině 19. století byl vnější obvod Kadaně stále ještě dán opevněním městských předměstí, která se zformovala před koncem pozdního středověku. Za tuto hranici se začala městská zástavba systematicky přelévat v podstatě až v poslední čtvrtině 19. století. Mimo dosavadní městský areál se stavěly jednak vily kadaňského patriciátu na velkoryse založených parcelách, jednak průmyslové podniky, pro které uvnitř města nebylo místo. Zástavba se šířila zejména podél dvou hlavních dopravních tepen, Klášterní (dnešní Švermovy) a Pruněřovské ulice (dnešní kpt. Jaroše), nově se formující městský areál respektovala i nová železniční trať z Vilémova do Pruněřova, vybudovaná na prahu 20. století. Stavební rozmach na přelomu 19. a 20. století byl spojen zejména s rozmachem průmyslu, v této době vznikl i největší kadaňský průmyslový podnik, Döhlovy kaolinové závody s postupně rozšiřovanými kaolinovými doly.

Za první republiky se územní růst města omezil v podstatě na několik rozsahem nevelkých obytných areálů – na předválečnou vilovou zástavbu navázaly urbanisticky uzavřené vilové čtvrti, na průmyslovém východním okraji městského areálu byla realizována svépomocná bytová výstavba pro kadaňský proletariát. Období mezi lety 1938–1945 se na urbanistické tváři města projevilo pouze dvěma realizovanými projekty – výstavbou izolované domkářské kolonie pod Prostředním vrchem a areálu kasáren pro wehrmacht s přilehlými bytovými domy na východ od města. Zamýšlený projekt výstavby široce pojatého sídliště s dalšími službami, který měl spojit „Novou kolonii“ s městským areálem už nebyl realizován (k jeho uskutečnění došlo až po třech desetiletích prostřednictvím sídliště D). Koncem 50. let byla Kadaň určena za zázemí pro plánované tisíce zaměstnanců právě se rozbíhajícího těžebního a elektrárenského průmyslu. V 60. a 70. letech 20. století tak došlo k největšímu růstu města, které se rozšířilo o pět panelových sídlišť. První z nich (sídliště A) vzniklo ještě v rámci dosavadního areálu města, na místě starší domovní zástavby a atletického stadionu (jeho rozsah a zároveň rozsah provedených demolíc naznačují šrafury na severozápad od městského jádra). Další sídliště (B, C a D) vyrostla „na zelené louce“, a městský areál rozšířila severním směrem. Vyplnila tak relativně prázdný prostor mezi Svatým, Prostředním, Zadním, Bystřickým a Zlatým vrchem a zaplnila celou „kadaňskou kotlinu“ souvislou zástavbou. Výstavbě posledního sídliště (E) předcházely rovněž demolice dosavadní zástavby – jednak v Koželužské ulici (šrafury na východ od městského jádra), jednak v ulici 1. máje (šrafury mezi ulicemi kpt. Jaroše a Školní). Mimo hranice, dané výše zmíněnými vrchy, se areál města rozšířil severním výběžkem v podobě úzkého pruhu po obou stranách silnice do Pruněřova. Průmyslový areál, který tady vznikl, plynule přesáhl i do sousedících katastrů bývalých obcí Pruněřov a Bystřice (obě historické obce byly zlikvidovány v důsledku uhelné těžby, respektive elektrárenského průmyslu). Zahrnul i nečetné průmyslové podniky, vzniklé mezi Kadani a Pruněřovem už koncem 19. a v první polovině 20. století a využívající blízkosti pruněřovského železničního nádraží. Poslední období (po roce 1989) se na mapě města projevilo výstavbou uzavřených okrsků rodinných i bytových domů na okrajích sídelního areálu. Největší územní příspěvek však bezesporu představuje stále rostoucí průmyslová zóna Královský vrch, založená rovněž až za terénní hranicí okolních vrchů. – Do ploch označujících územní růst města bylo zahrnuto jak přímo zastavěné území, tak území sice nezastavěné, ale představující nedílnou součást tereziánského urbanismu (městské parky, rekreační a sportovní zařízení, sportovní hřiště). Zahrnuty sem byly i lomy na kaolin, které se zčásti nacházejí uvnitř městského areálu, zčásti na něj přímo navazují. Naopak sem nebyly zařazeny zahrádkářské kolonie, nacházející se zejména na svazích kopců po obvodu města, a až na výjimky ani solitérní stavby v jeho okolí. Průběh železničních tratí byl v mapě vyznačen zejména s ohledem na postižení trasy původní trati před jejím přeložením, ve vztahu k soudobé i pozdější zástavbě.

Mapový list č. 31

Mapa č. 40: Venkovské statky města Kadaně a jejich měšťanů do roku 1848. Rekonstrukční mapa Petra Raka. Počítačové zpracování Michaela Balášová. Podkladová mapa byla zpracována dle: Mapový lexikon obcí ČSSR. 1 : 200 000. Podle správního rozdělení 1. února 1967. Praha 1968, list 4-3-Chomutov. – Mapa obsahuje tři časové roviny. Nejstarší (hnědé šrafování) ukazuje rozsah venkovského pozemkového majetku Kadaně a jejích obyvatel v roce 1367, kdy při své návštěvě Kadaně vydal císař Karel IV. listinu o začlenění vsí Hradec, Úhošťany, Vlkahň, Nechranice, Vadkovice, poloviny vsí Žabokliky a Naší, dvoru v Prahlech a dvou sedláků v Tušimicích pod městský šos (vzhledem k podrobné specifikaci je pravděpodobné, že tato listina obsahuje úplný výčet tehdejšího městského pozemkového majetku). Druhá časová vrstva (fialová, zelená a růžová barva společně) zahrnuje období přibližně od poloviny 15. do poloviny 16. století a podchycuje lokality, v nichž měli pozemky a poddané kadaňští měšťané a které se objevují v zápisech o majetkových převodech ve dvou nejstarších kadaňských městských knihách z let 1465–1563. Tato vrstva je ještě doplněna o identifikaci vesnic, které byly Kadani zkonfiskovány po prvním stavovském povstání v roce 1547 (černě ohraničené lokality). Od počátku předbělohorské doby se v Kadani o vlastnictví poddanských usedlostí dělily tři vrstvy majitelů: městská obec, měšťané a růžencové bratrstvo, vzniklé (resp. znovuoobnovené) v roce 1530 jako reakce na předchozí náboženské rozštěpení kadaňské městské obce, které se následně stalo – místo farního kostela – hlavním příjemcem donací pozemkového majetku zdejších katolíků. Protože pozemkový majetek všech těchto tří subjektů byl územně roztržštěn a atomizován na jednotlivé poddané, je k mapovému listu ještě přidána tabulka, obsahující přehled o počtu, umístění a vlastnicích kadaňských poddanských usedlostí v letech 1585 a 1757. Počty poddaných z roku 1585 se dochovaly v úvodu městských register z let 1585–1587 (SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, fond Archiv města Kadaň, inv. č. 158, fol. 18r–v); údaje pro rok 1757 byly převzaty z edice tereziánského katastru, kde není uveden počet poddanských usedlostí v Lužici (v tabulce je nahrazen otazníkem). Třetí časová vrstva ukazuje kadaňský pozemkový majetek po třicetileté válce. Vsi, tvořící až do roku 1848 kadaňské městské panství jsou barevně odlišeny podle toho, zda jejich majitelem bylo pouze město (růžová barva) nebo v nich měli poddané i kadaňští měšťané (zelená barva). Červeným šrafováním jsou označeny vesnice s poddanskými usedlostmi růžencového bratrstva, které je drželo až do církevních reforem císaře Josefa II. Pak případly náboženskému fondu a byly postupně rozprodány. Poddané z Libědic získalo panství Mašťov; z Čejkovic a Žaboklik panství Krásný Dvůr; Lužici, Pokutice a tři usedlosti v Úhošťanech panství Pruněřov; a z Vadkovic byl vytvořen samostatný statek.

Mapa č. 41: Územní vývoj politického a soudního okresu Kadaň v letech 1850–1960. Rekonstrukční mapa Petra Raka, počítačové zpracování Michaela Balášová. Podkladová mapa byla zpracována dle: Mapový lexikon obcí ČSSR. 1 : 200 000. Podle správního rozdělení 1. února 1967. Praha 1968, list 4-3-Chomutov. – V letech 1850–1855 byla Kadaň sídlem politického okresu (PO), skládajícího se ze tří soudních okresů (SO): Kadaň, Přisečnice a Doupov. Územní rozsah těchto tří SO v uvedených letech ukazuje žlutá, modrá a oranžová barva (s výjimkou obce Tušimice, začleněné v roce 1850 do SO Chomutov a k SO Kadaň připojené až v roce 1855; ve stejném roce bylo ze SO Přisečnice připojeno k SO Hora Sv. Šebestiana Výsluní). V letech 1855–1868 zajišťovaly výkon politické správy soudní okresy. Politický okres Kadaň v rozsahu z roku 1850 (s výjimkou výše dvou uvedených územních změn v začlenění obcí Tušimice a Výsluní) byl obnoven ke dni 1. září 1868. V roce 1902 se od SO Přisečnice oddělil jako samostatný SO Vejprty (svislé a vodorovné hnědé šrafování), tvořený čtyřmi politickými obcemi (Vejprty, Kovářská, České Hamry a Černý Potok), který zahájil činnost 1. června 1902. O čtyři roky později se územní rozsah PO Kadaň zmenšil o území SO Přisečnice a Vejprty, z nichž vznikl samostatný PO Přisečnice (s účinností od 1. října 1906). Územní rozsah zmenšeného PO Kadaň ohraničuje na rekonstrukční mapě modrá linka. V těchto hranicích existoval od roku 1906 do roku 1942 (a pak znovu od května 1945 do ledna 1949). S platností ke dni 31. prosince 1942 byl PO Přisečnice zrušen a jeho obvod připojen k PO Kadaň. V roce 1945 zahájil činnost okresní národní výbor (ONV) Kadaň a v původním územním rozsahu byl obnoven i politický okres Přisečnice; sídlem ONV se ale staly Vejprty. S konečnou platností byl politický okres Vejprty zrušen k 31. lednu 1949. Jeho západní část byla začleněna do ONV Jáchymov, východní do ONV Chomutov a obce z prostřední části byly připojeny k obvodu ONV Kadaň. Při této územně-správní reformě byla z obvodu ONV Kadaň vyčleněna obec Zakšov (připojena k ONV Karlovy Vary) a obce a osady Stráž nad Ohří, Peklo, Boč, Srní, Malý Hrzín a Smilov (připojeny k ONV Jáchymov). K ONV Jáchymov měly být ještě připojeny tři osady obce Perštejn (Ondřejov, Rájov a Údolíčko), ale z toho nakonec sešlo. Ke stejnému datu (tj. k 31. prosinci 1949) byl zrušen soudní okres Doupov a působnost okresního soudu v Kadani byla rozšířena na celý obvod působnosti ONV Kadaň. K podstatnému zmenšení okresu Kadaň došlo na základě usnesení předsednictva vlády ze 4. března 1953, kterým byl se zpětnou platností od 1. února téhož roku zřízen Vojenský újezd Hradiště (zelené vodorovné šrafování) a jeho území připojeno k ONV Karlovy Vary. Hlavní část prostoru vojenského újezdu vznikla na území okresu Kadaň (část bývalého SO Kadaň a téměř celý bývalý SO Doupov), menší jihozápadní část pak na území ONV Karlovy Vary a ONV Toužim. Hranice okresu Kadaň v letech 1953–1960 (v okleštěné podobě po územně-správní reformě v lednu 1949 a po vzniku Vojenského újezdu Hradiště) ukazuje červená linka. Při územní reformě z 1. července 1960 byl ONV Kadaň zrušen a celé jeho území začleněno do ONV Chomutov (s výjimkou západní enklávy lokalit Kamenec a Korunní, jež se staly součástí ONV Karlovy Vary).

Mapový list č. 32

Obr. č. 50: Pohled na františkánský klášter u Kadaně, 20. léta 16. století. Veduta kláštera je součástí rozsáhlé malby na jižní stěně presbyteria kostela Panny Marie a Čtrnácti sv. Pomocníků při františkánském klášteře v Kadani. © Biskupství litoměřické. Odhaleno a restaurováno Restaurátorskou školou malířskou Akademie výtvarných umění v Praze. Foto Pavel Vychodil. – Nově objevená (2008) nástěnná malba vznikla nejspíše mezi rokem 1519, kdy se Kadaň vykoupila z lobkovické zástavy, a úmrtími letopočty (*data ante quos*) na malbě zachyceného donátorského páru Jaroslava Hasištejnského z Lobkovic (1529) a Markéty z Plavna (1531). *Datum post quem* 1519 lze přijmout s vědomím skutečnosti, že na malbě není vedle vyobrazení františkánského kláštera a hradu Hasištejna vůbec zachyceno samotné město, nad nímž právě toho roku skončilo padesátileté lobkovické panování a které rod sám pokládal za určité centrum svých držav. Klášter je v části rozsáhlé malby na rozhraní motivů Snímání s kříže a Oplakávání Krista zachycen ve své neporušené pozdně gotické podobě v pohledu od východu až severovýchodu. Jde o jeho nejstarší dosud známou, naprosto realistickou vedutu. Její význam nespočívá pouze ve stáří, ale i v zachycení části severního průčelí kostela. Vpravo od závěru presbyteria s opěrnými pilíři vyčnívá východní průčelí severní boční lodi, ozdobené sochou (méně pravděpodobně malbou) Ukřižovaného, a dále vpravo lze v boku severní lodi spatřit původní úpravu hlavního vstupu pro laiky. Nalevo od závěru presbyteria stojí východní průčelí kvadratury s velkými okny prostor v přízemí a menšími okénky řeholních cel v patře. Jejich počet odpovídá realitě zjištěné stavebně historickými průzkumy. Z fasády vystupuje polygonální závěr kaple sv. Kateřiny, v gotické fázi bez patrové nástavby. Uvážíme-li, že kaple není shodně s kostelem zobrazena v přímém pohledu, ale pod určitým stranovým úhlem, plyne z malby poznatek, že měla původně tři okna (zachyceno osově východní, v baroku zadržené okno spolu s dosud dochovaným oknem severovýchodním). Dřevěný přístavek vpravo od závěru kaple kryl vstup do útrobu kláštera. Mírně hrotité kružbové okno nad přístavkem vedlo v přízemí do kapitulní síně (dnešní sakristie) a sousedící obdélné okno do sakristie (dnešní chodby). Nad nimi lze ve fasádě rozeznat sluneční hodiny. Tvary oken i existenci hodin potvrdil nález jejich fragmentů při opravě kláštera roku 1996. Nalevo od závěru kaple se nacházejí v přízemí okna refektáře a v patře velké okno chodby dormitáře, provázené po stranách okénky dalších dvou cel. Zcela vlevo stojí trakt klášterní kuchyně s dřevěným přístavkem (jižní zádveř?) a s charakteristickým dýmníkem a komínem, doložený např. i na Willenbergově vedutě z roku 1602 (mapový list č. 33, obr. č. 52). Areal kláštera byl již tehdy obehnaný dosud zčásti původně dochovanou zdí, která je u jednoho z opěrných pilířů presbyteria prolomena hlavní branou. Před ní stojí na

údajně již městském pozemku nepříliš zřetelný přístavek připomínaný v listině z roku 1503. V úrovni krovu je zajímavý nákladní vikýř (doložen i u Willenberga a dochován v mladší úpravě dodnes). Na hřebeni střechy kostela sedí gotický sanktusník. Ve vedutě se neuplatňuje linie hřebene krovu nádvorního dvoupatrového traktu se sklípkovými klenbami, který prokazatelně existoval již roku 1500 (datum na fasádě), neboť ji autorovi při požíování náčrtu pro vedutu ze stanoviště na cestě z města ke klášteru zakryla kostelní střecha.

Obr. č. 51: Pohled na františkánský klášter u Kadaně, 1693. Veduta kláštera je součástí votivního obrazu se Čtrnácti sv. Pomocníky, umístěného v expozici Městského muzea v Kadani. Olej na plátně, výška 525 mm, šířka 450 mm. Děkanství Kadaň, sign. D 215/4. © Biskupství litoměřické. Restauroval akad. mal. Petr Šafus (2003). Foto Pavel Vychodil. – Malba je datována dvouřádkovým nápisem kapitálkami *EX VOTO 1693*. Veduta zachycuje klášter stále ve značném rozsahu jeho středověké podoby (srov. malbu z 20. let 16. století – viz předcházející obrázek; resp. Willenbergovu kresbu z roku 1602 – mapový list č. 33, obr. č. 52). To se pravděpodobně týká ještě i situace kostelní střechy se starým sanktusníkem v původní poloze, totiž v západní polovině krovu presbyteria (oprava v roce 1691/1692 se asi týkala ještě starého krovu a vikýře); zcela nový krov byl pak osazen před 3. červnem 1694. Lze již ale vnímat proniknutí prvku barokních úprav z poloviny 17. století, jakým je cibulovitá bāň s lucernou nad barokní nástavbou patra gotické kaple sv. Kateřiny ve východním průčelí budovy (bāň byla odstraněna již kolem poloviny 18. století). Přístavba kaple sv. Antonína Paduánského (1664) k severní lodi kostela není do vyobrazení zahrnuta, neboť ji malíř ze svého stanoviště asi neviděl. Klášterní kuchyně s dýmníkem a komínem dosud stojí. Budovu pohledově vlevo od kuchyně bychom mohli ztotožnit nejspíše s klášterním pivovarem z roku 1682 nebo jinými budovami hospodářského charakteru (které zachytil i Willenberg). Jižní trakt pozdějšího velkého (západního) dvora klausury vznikl patrně již v gotické fázi (kolem roku 1500) jako šlechtický dům, po polovině 17. století upravený v přízemí na nemocnici a v patře na starý noviciát, takže v době malby již musel existovat, ale není na ní kvůli zjednodušení nebo zákrytu kuchyní zachycen. Spolu s hlavní ohradní zdí zaznamenává obraz i vnitřní zeď vedoucí severojižním směrem podél průčelí budovy kvůli oddělení příjezdové cesty do dvora od samotné zahrady. Vpravo od areálu kláštera roste lípa (dle údajů odboru životního prostředí MÚ v Kadani pravděpodobně tatáž jako dnes), ohrazená plůtkem a provázená kaplí sv. Jana Křtitele z roku 1641.

Mapový list č. 33

Obr. č. 52: Veduta města Kadaně z roku 1602. Autor J[an] W[illenber]g. *Město Kadaně v království Českém. Leží mezi vrchy, vinohrady a chmelnicemi 13 mil od Prahy, 2 míle od Chomutova, od Žatce 3 míle. Vyrýsováno jest v polední straně dne 24. měsíce ledna létha Páně 1602.* Perokresba, výška 190 mm, šířka 680 mm. Knihovna Královské kanonie premonstrátů na Strahově, Praha, sign. DT I 30/25. Foto AiP Beroun. – Veduta velice podrobně a naprosto realisticky podává pohled na Kadaň z jižní strany. Zachycuje ještě pozdně gotickou podobu veřejných staveb ve městě (farního kostela, minoritského kláštera, radnice a kostelíka Stětí sv. Jana Křtitele), mezi nimiž zatím chybí věž kostela sv. Anny, který byl dokončen až o několik let později; a fortifikační systém (městské hradby s baštami, hrad, čtyři věže městských bran – Žatecké, Vodní, Mikulovické a Prunéřovské; barbakán na žateckém předměstí) a na východní straně také předsunuté předměstské opevnění s prázdným prostorem, který zaplní až v polovině 18. století alžbětinský konvent. Wilenbergově pozornosti neunikly ani další stavby a zařízení – přístaviště vorů a skladiště dřeva u západního předměstí; mlýny u řeky, jez a krytý dřevěný most před Ohří; stožár pro střelecké soutěže „střelení ku ptáku“ na Žateckém předměstí a obezděné popravíště (nacházelo se na terénní vyvýšenině vpravo od konce dnešní Polní ulice). Mezi stožárem a popravíštěm se zřetelně výjímá půlkruhová nezastřešená bašta vnějšího městského opevnění s cimbuřím – pozdější tzv. Prašná věž (*Pulverturm*). – Legenda uvedená na vedutě: 1 – *Kloster 14 Nothelfer* (klášter Čtrnácti sv. Pomocníků); 2 – *Heiliger Berg* (Svatý vrch); 3 – *Egerburg* (v nedochované části; autor měl ale patrně na mysli Hasištejn, hrad Egerberk nemohl být totiž, na rozdíl od Hasištejna, z tohoto pohledu vidět); 4 – *Heilig[en]thor* (Svatá brána); 5 – *Brunnersdorffer thor* (Prunéřovská brána); 6 – *Wisternicz* (Bystřice); 7 – *Rathauß* (radnice); 8 – *Klos[ter] h. Michael* (minoritský klášter sv. Michaela); 9 – *Pfarkirch[e]* (farní kostel); 10 – *Hi. Geist* (Sv. Duch – snad se jedná o Růžencovou kapli za farním kostelem); 11 – *Schmid thor* (Kovářská brána); 12 – *Vogelstang* (střelnice); 13 – *Spital S. Joh[hannis]* (špitál sv. Jana); 14 – *Spit[al] Mühl[e]* (špitální mlýn, č. p. 283); 15 – *Neu[e] Mühl[e]* (Nový mlýn, č. p. 273); 16 – *Brucken* (most); 17 – *Czigl scheun* (cihelna); 18 – *Frewdenstain* (tímto názvem je označený kadaňský hrad, který byl v době pořízení kresby v držení městské obce; hrad Freudenstein se jinak nachází u Jáchymova, kde si ho ve druhém desetiletí 16. století nechal vystavět Štěpán Šlik); 19 – *Wasser thor* (Vodní brána); 20 *Groß[e] Mühl[e]* (Velký mlýn, č. p. 323); 21 – *Fluß Eger* (řeka Ohře); 22 – *Straße nach Saaz* (silnice do Žatce).

Mapový list č. 34

Obr. č. 53: Měšťanské domy v Kadani v dnešní ulici kpt. Jaroše, 1620. *A[nn]o 1620 den 17 July hat Caspar Weiner Maler dise Wercken siczenden Rath recognoscirt. Cons. D. B. Seiffert.* Autor Kašpar Weiner. Kolorovaná kresba, jedná se o dva volné listy stejných rozměrů: výška 300 mm, šířka 500 mm. Národní archiv Praha, Sbírka map a plánů, inv. č. 1479, sign. B IX/19/1-2. Foto Martin Hrubec. – Kresby vznikly v souvislosti s projednáváním stavebního sporu mezi kadaňskými měšťany Wolfem Schönhoferem z Lichtenfelsu a Josefem Knoblochem, vzniklým po přestavbě Schönhoferova domu, která zastínila okna do světnice v domě Josefa Knoblocha. Na kresbách je zachycena

vzájemná pozice obou staveb a podoba Schönhoferova domu před přestavbou a po ní. Při přestavbě bylo přistaveno patro a tím došlo ke zvýšení střechy a otočení jejího hřebene o 90 stupňů. Kresby také obsahují realistické detaily renesančních stavebních prvků (komíny, okenice, střešní žlab, střešní vikýře). Domy stály v dnešní ulici kpt. Jaroše, přesná identifikace jejich lokace ztotožněním se současnými popisnými čísly ale není možná. Podle pořadí domů, rekonstruovaném na základě zápisů o prodeji domů v městské knize a vynesném do katastrální mapy z roku 1842, by v úvahu mohly přicházet nynější domy č. p. 54 nebo 56 (Josef Knobloch) a č. p. 57 nebo 59 (Wolf Schönhofer); není ovšem ale jisté, zda počet domů v ulici v letech cca 1610–1630 odpovídal počtu domů v roce 1842. Pokud bychom identifikovali domy podle umístění jejich průčelí a orientace počátku ulice kpt. Jaroše na jižní stranu, mohl by Schönhoferovi patřit dům č. p. 53 a Knoblochovi č. p. 55; a v tom případě by štít v levé horní části obrázku patřil domu č. p. 61 na rohu ulic kpt. Jaroše a Československé armády.

Mapový list č. 35

Obr. č. 54: Pohled na Kadaň od jihu, 1. polovina 18. století. Na zadní straně plátna je dodatečný popis k obrazu *Kaaden um 1700 (1723?)*. *Gem. v. Jos. Franz Schiffer. reno 1906 Jos. Schmidt.* Autor Josef Franz Schiffer. Olej na plátně, výška 870 mm, šířka 1440 mm. Oblastní muzeum v Chomutově, podsbírka Obrazy, inv. č. O 1368. Foto Pavel Vychodil. – I když se jedná o jeden z nejkrásnějších a nejrealističtější provedených obrazů Kadaně, představuje mezi kadaňskými ikonografickými prameny malou záhadu. V literatuře je uváděn jeho konkrétní autor (Josef Franz Schiffer) i datum vzniku (1700, respektive 1723), ale tyto údaje byly převzaty z dodatečného zápisu na zadní straně plátna, který byl zaznamenán při restaurování obrazu Josefem Schmidtem na začátku 20. století. Schmidt mohl vycházet z originální signatury, která však už dnes není patrná. Obraz zachycuje v podstatě totožnou situaci jako drobná veduta města z první poloviny 18. století (obr. č. 8), tj. františkánský klášter spojený s městem křížovou cestou (vzniklou v 90. letech 17. století), zchátralý hrad (opravený a přestavěný po polovině 18. století na kasárna), děkanský kostel ještě s gotickým presbytářem (vyhořelý v roce 1746) a raně barokními západními věžemi ukončenými cibulovými střechami (osazenými v letech 1715–1716), minoritský klášter s kostelem sv. Michaela (vyhořelý v roce 1786), kostel sv. Anny (patrně s novou věží z roku 1713) či kostel Stětí sv. Jana Křtitele (vyhořelý v roce 1742). Na základě těchto údajů lze vznik obrazu položit někde mezi roky 1716 a 1742, obecněji do první poloviny 18. století. Na rozdíl od výše zmíněné barokní veduty je malba nanejvýš realistická a zdá se, že poskytuje velmi hodnověrnou podobu kadaňské městské i předměstské zástavby v období vrcholného baroka.

Mapový list č. 36

Obr. č. 55: Pohled na Kadaň od západu, 1704. *Liebster Leßer, Dießes Bild Zeiget dier den Ihr Sprung [!] Dießes Gnaden Orths der 14 Heiligen] Noth-Helfer deme du ahier ersehen und Auß Hier unten beygehenckter Taffel Leßen Gott Aber und seine Heilige Loben kanst.* Veduta města je součástí rozměrného vyobrazení legendy o Čtrnácti sv. Pomocnících, umístěného v kostele Panny Marie a Čtrnácti sv. Pomocníků při františkánském klášteře v Kadani. Olej na plátně napnutém na dřevěném rámu ve tvaru půlkruhu, největší výška 3380 mm, šířka 5870 mm, bez signatury. © Biskupství litoměřické. Restauroval akad. mal. Petr Šafus (2003). Foto Pavel Vychodil. – Původně byl obraz vytvořen a zavěšen roku 1704 na jižní stěnu jižní lodi klášterního kostela naproti svatopomocnickému oltáři. Po restaurování našel nové místo v podkruchlí téhož chrámu. Poskytuje druhou nejstarší známou vedutu města Kadaně v pohledu od západu, od františkánského kláštera. Vzácné je zachycení předměstského opevnění se dvěma z jeho bran. Vlevo je patrná tzv. Schrauzerova či Pastýřská branka (*Schrauzertürmel, Hirtentor*), za níž vystupuje věž Prunéřovské brány a napravo od ní západní štít kostela sv. Michala. Vpravo je tzv. Svatá branka či vížka (*Heiligtürmel*), před níž začíná poutní cesta se sedmi pády Kristovými pod křížem, vedoucí k františkánskému klášteru. Jejich šest z celkem sedmi zastavení, je zde zachyceno krátce po svém vzniku v průběhu druhé poloviny 90. let 17. století. S větší přesností jsou zobrazeny jen hlavní městské dominanty (věž Prunéřovské brány nebo kostela sv. Anny, kostel sv. Michala, věž Mikulovické brány, radniční věž, děkanský kostel), zbytek zástavby je pouze schematický. Připustíme-li variantní možnost záměny kostela sv. Anny za Prunéřovskou bránu, pro což by hovořilo umístění stavby mezi pás hlavní hradby a předměstské ohrady, architektonické uspořádání zobrazené fasády věže s velkým oknem lemovaným pilastry a velká červená střechy v zákrytu této věže, dostaneme se před problém absence v této době a v této části města nepochybně stojící a dominantní městské brány v zachyceném panoramatu, pro který nemáme racionální vysvětlení s výjimkou úvahy o malířově kompoziční změně či hrubší nepřesnosti. Děkanský kostel Povýšení sv. Kříže (patrocinium doloženo již roku 1647) má věže osazené ještě provizorními nízkými jehlancovými stříškami, které byly ve druhém desetiletí 18. století nahrazeny cibulovými střechami. Zajímavostí je doklad o podobě popravíště na východ od Kadaně při cestě do Tušimic, které lze na vedutě vidět v průhledu mezi kostelem sv. Michala a Mikulovickou branou.

Mapový list č. 37

Obr. č. 56: Veduta Kadaně od jihu, kolem 1750. *Caden.* Autor Friedrich Bernhard Werner. Negativ na skleněné desce výšky 180 mm, šířky 240 mm (rozměry výřezu výška 70 mm, šířka 110 mm); originál lavírovaná kresba tuší, součástí zničeného sborníku kreseb z Prahy, Čech a Moravy (Městská knihovna ve Vratislavi, sign. 555s); negativ ve Štencově archivu negativů, Praha, deska č. 46804b–4369. Foto Štencův archiv negativů, Praha. – Nerealistická kresba, u které

odpovídá skutečnosti pouze základní rozvržení hlavních dominant města. Františkánský konvent 14 sv. Pomocníků (č. 1) na levé straně obrazu se skutečně nachází západně od města, ale v podstatně větší vzdálenosti; jeho kostel ale nikdy neměl věž a dispozice konventních budov je také jiná. U radniční věže (č. 2) vynechal autor terakotové kraby, její necharakterističtější rys. Neoznačená věž mezi konventem a radnicí je zcela jistě Mikulovická brána. Podoba farního kostela (č. 3) se zdá být vystižena celkem věrně. Na jižní straně města, přivrácené k řece, chybí masivní stavba hradu a Žatecká brána v pravé části obrazu (č. 4), k níž vede most přes Ohři, je chybně označena jako Vodní. Neoznačená věž vedle minoritského kláštera sv. Michala (č. 5) patří nepochybně kostelu sv. Anny.

Mapový list č. 38

Obr. č. 57: Pohled na Kadaň od západu, mezi 1813–1830. Autor Jacob Roit. Olej na dřevě, bez rámu, výška 515 mm (po stranách) / 720 mm (ve středu), šířka 870 mm. Obraz je signován v levém dolním rohu: *Jacob Roith Pinxit*. Oblastní muzeum v Chomutově, podsběrka Obrazy, inv. č. O 401. Foto Pavel Vychodil. – Na obraze zřetelně vystupují městské dominanty – radniční věž, děkanský kostel Povýšení sv. Kříže a Mikulovická brána. Ostatní domovní zástavba je zachycena spíše schematicky, ale je zřejmé, že u domů na předměstí převažovala ještě v této době šindelová střešní krytina a bedněné štíty. Naopak u domů ve vnitřním městě je výrazněji zastoupena střešní krytina z pálených tašek a štíty zděné. Předměstská zástavba je sevřena hradební zdí, přerušovanou jednoduchými branami s pravouhlými průjezdy. Brána po levé straně, tzv. Schrauzerova nebo Pastýřská brána (*Schrauzertürmel, Hirtentor*), uzavírala někdejší Schrauzerovu ulici (*Schrauzergasse*), spojující dnešní Klášterskou ulici s prostorem před Mikulovickou branou. Brána byla stržena v roce 1847 a samotná ulice zanikla na přelomu 50. a 60. let při výstavbě sídliště A. Brána vpravo, tzv. Svatá branka či věžička (*Heiligentürmel*), uzavírala dnešní Švermovu ulici v místech křižovatky s Jungmannovou ulicí. Byla zbořena už v roce 1838. Jedná se o jedno ze vzácných vyobrazení kadaňského předměstského opevnění, které takřka celé zaniklo, včetně jeho osmi bran. Obraz je signovaný kadaňským malířem Jakubem Roitem, který byl například také autorem nového obrazu hlavního oltáře v děkanském kostele po jeho kompletním vyhoření v roce 1811. Datace není uvedena, ale můžeme ji odvodit podle některých zobrazených detailů. Např. zde zachycená korouhvička ve tvaru písmene L na vrcholu radniční věže se zřítíla při vichřici v roce 1830. Na druhé straně je děkanský kostel zobrazen s jehlancovými střechami, kterými byly provizorně zastřešeny věže kostela po požáru v roce 1811 (opravy byly dokončeny v roce 1813).

Mapový list č. 39

Obr. č. 58: Náměstí v Kadani, cca 20. léta 19. století. *Marktplatz in Kaaden (Caadan). Druck & Verlag v. G. G. Lange in Darmstadt. Gez. v. C. Würbs. Stahlst. v. E. Willmann.* Autor Carl Würbs. Kolorovaná rytina, výška 150 mm, šířka 170 mm (vlastní rytina: výška 110 mm, šířka 135 mm). Oblastní muzeum v Chomutově, podsběrka Obrazy, inv. č. K 1308. Foto Pavel Vychodil. – Pohled na jihozápadní část náměstí s radnicí, v popředí s dnes už neexistující kašnou před domem č. p. 2. Řada domů je zde zachycena ještě v podobě před více či méně radikálními přestavbami ve druhé polovině 19. století: např. dům č. p. 2, přestavěný v 70. letech 19. století, či domy č. p. 119 a 120 s vysokými volutovými štíty, odstraněnými při úpravách fasád v poslední čtvrtině 19. století. Předmětem sporů se často stávala domovní podloubí. Tak např. otevřená podloubí u domů č. p. 183 a 184 (tzv. Šlikova domu) byla zazděna v 80. letech 19. století (opět obnovena byla až v 90. letech 20. století). O povolení zazdít domovní loubí opakovaně žádali i majitelé některých domů na jižní straně náměstí, ale i když kadaňský městský úřad stavební úpravy povolil, nedošlo k nim pro odpor majitelů ostatních domů. Náměstí už v této době dominoval rohový dům č. p. 122 (původně obecní dům), který v roce 1790 koupilo spolu se sousedním č. p. 123 kadaňské právovárečné měšťanstvo a nechalo je přestavět na pivovar a skladovnu. Těmto účelům sloužila budova až do roku 1890, kdy jej od právovárečného měšťanstva získal kadaňský obchodník Ludwig Löwi a přestavěl jej na hotel Austria. Grafika není datovaná, ale můžeme ji časově blíže zařadit podle zobrazených stromů u sloupu Nejsv. Trojice. V roce 1823 mělo být totiž u zmíněného sloupu vysazeno několik akácií. Už v roce 1831 z nich ale zůstala pouze jediná a i ta byla pokácena o pouhých patnáct let později (srov. mapový list č. 40, obr. č. 60).

Obr. č. 59: Mikulovická brána v Kadani, cca 20. léta 19. století. *Das Heiligenthor in Kaaden. Druck & Verlag v. G. G. Lange in Darmstadt. Gez. v. C. Würbs. Stahlst. v. F. Foltz.* Autor Carl Würbs. Kolorovaná rytina, výška 195 mm, šířka 150 mm (vlastní rytina: výška 150 mm, šířka 105 mm). Oblastní muzeum v Chomutově, podsběrka Obrazy, inv. č. K 1307. Foto Pavel Vychodil. – Pohled na jednu ze čtyř hlavních bran kadaňského městského opevnění, která se jako jediná dochovala do současnosti, ale už bez zde zachyceného mohutného předbraní. Prostor před branou přetínaly dvě hradební zdi s průjezdy (jednalo se vlastně o úseky parkánových hradeb). Vnitřní zeď, která na obrázku vidět není, uzavírala prostor mezi domy č. p. 19 a dnes už neexistujícím č. p. 20. Vnější zeď, zesílená mohutnou půlkruhovou baštou (č. p. 24), uzavírala prostor mezi domy č. p. 23 a dnes už rovněž neexistujícím č. p. 25. Komplikovaný systém předbraní, nepochybně účinný v době svého vzniku, však značně komplikoval průjezd do města a proto už ve 30. letech 19. století rozhodli městští radní o jeho odstranění. Bašta je ještě zachycena na plánu stabilního katastru v roce 1843, její demolice spojená s demolicí obou hradebních zdí s průjezdy proběhla nakonec v roce 1847 (obr. č. 11). Švermova ulice západně od Mikulovické brány byla ještě v této době lemována po obou stranách souvislými řadami domů. Začátkem 80. let 19. století vykoupila městská rada domy č. p. 25 a 421 před Mikulovickou branou, nechala je strhnout a vzniklý prostor využila ke zřízení nového

náměstí s parkovou úpravou. Nově vzniklé veřejné prostranství, nazvané po císaři Josefovi II. (*Josefsplatz*), zahrnovalo celý prostor mezi nedávno postavenou budovou gymnázia (1872–1873) a Švermovou ulicí (srov. obr. 26 a 70d). Téměř všechny ostatní domy v tomto úseku Švermovy ulice podlehly demolici v letech 1959–1960, uvolňujícím cestu výstavbě nejstaršího kadaňského panelového sídliště (sídlíště A; srov. obr. č. 35–36; mapový list č. 16, mapa č. 21).

Mapový list č. 40

Obr. č. 60: Náměstí v Kadani, 1838. *Marktplatz der königlichen Stadt Kaaden.* Autor předlohy E. E. Kutschera, L. Täubling. Barevná litografie, volný list ze sbírky grafických listů zobrazujících místa Žateckého kraje, vydané E. E. Kutscherou v Žatci v roce 1838, výška 1180 mm, šířka 1750 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Most, Sběrka fotografií a grafik, okres Most, sign. XII/B-1 – č. 14. Skenoval Martin Myšička. – Kresba zachycuje vzhled měšťanských domů na náměstí ještě před výraznými přestavbami, kterými mnohé z nich prošly ve druhé polovině 19. a ve 20. století – viz např. měšťanské domy č. p. 65–66, zbořené před výstavbou poštovního úřadu (1894–1895). Zcela výjimečné je zobrazení vstupního průčelí bývalého minoritského kostela sv. Michaela v průzoru dnešní ulice B. Němcové. Kostel, těžce poškozený při požáru v roce 1786, byl zbořen a kámen rozprodán na stavební materiál. Ušetřena zůstala pouze vstupní část s reprezentativním průčelím, která byla nicméně stržena v polovině 19. století v rámci adaptace bývalého klášterního a později gymnaziálního areálu pro potřeby okresního soudu. Na vrcholu radniční věže už je osazena nová korouhvička ve tvaru písmene F (počáteční písmeno jména císaře Františka I.), která v roce 1831 nahradila předcházející korouhvičku, formovanou ve tvaru písmene L (počáteční písmeno jména císaře Leopolda I.), osazenou v roce 1672 a strženou vichřicí 25. května 1830. Děkanský kostel je zobrazen ještě s provizorními jehlancovými střechami, osazenými po velkém požáru města v roce 1811 a nahrazenými v roce 1862 novými báněmi. Jako výrazné osvěžující prvek v rámci celého náměstí působí akácie u sloupu Nejsv. Trojice; strom byl ale už osm let po pořízení litografie skácen (srov. mapový list č. 39, obr. č. 58).

Mapový list č. 41

Obr. č. 61: Pohled na Kadaň v pozadí portrétu rodiny Johanna Andrease Fuxe, 1832. Autor Leopold Teubling (Täubling). Olej na plátně, výška 710 mm, šířka 615 mm. Obraz je signován v levém dolním rohu: *Leop. Teubling pinxit 1832*. Oblastní muzeum v Chomutově, podsběrka Obrazy, inv. č. O 2099. Foto Pavel Vychodil. – Obraz zachycuje rodinu Johanna Andrease Fuxe. Pozadí portrétované rodiny vyplňuje tok Ohře a panorama Kadaně se Svatým vrchem a Krušnými horami.

Obr. č. 62: Veduta Kadaně od jihovýchodu, 1838. *Kaaden, von der Mittagseite.* Gez. v. L. Täubling. E. E. Kutschera in Saaz. Barevná litografie, volný list ze sbírky grafických listů zobrazujících místa Žateckého kraje, vydané E. E. Kutscherou v Žatci v roce 1838, výška 210 mm, šířka 390 mm (vlastní grafika je vymezena rámečkem: výška 180 mm, šířka 370 mm). Oblastní muzeum v Chomutově, podsběrka Obrazy, inv. č. O 2101. Foto Pavel Vychodil. – Tradiční pohled na město od jihu z tzv. Mostního kopce (*Brückenberg*) ukazuje v podstatě ještě středověký vzhled Kadaně před počátkem industriální éry, během které pak na kadaňských předměstích vyrostla řada továrenských objektů. Autor kresby se soustředil zejména na zástavbu Špitálského předměstí v popředí, ze zástavby vnitřního města jsou pozorněji zachycené pouze stavební dominanty (hrad, radniční věž a děkanský kostel Povýšení sv. Kříže). Chybí Žatecká brána, stržená krátce před pořízením litografie, v roce 1832. Střechy věží děkanského kostela jsou tu opatřeny ještě provizorními jehlancovými střechami, osazenými po velkém požáru města v roce 1811 a nahrazenými až v roce 1862 novými báněmi. Také věž kostela sv. Anny je od požáru v roce 1786 ukončena provizorní jehlancovou střechou, novou cibulovou střechu získala až v roce 1861 díky finančnímu příspěvku významného kadaňského rodáka Josefa Löschnera. Kostelu Stětí sv. Jana Křtitele tady chybí sanktusník, o který přišel patrně při posledním požáru roku 1811 a který měl opět získat až ve 40. letech 19. století. K přechodu přes Ohři slouží ještě dřevěný most, nahrazený až v roce 1880 železným obloukovým mostem císaře Františka Josefa.

Mapový list č. 42

Obr. č. 63: Celkový pohled na Kadaň od jihovýchodu, 1908. *Kaaden 1908.* Fotografie, výška 630 mm, šířka 1045 mm. Oblastní muzeum v Chomutově, podsběrka Fotografie, inv. č. F 455. Foto Pavel Vychodil. – Další z vyobrazení města z tradičního úhlu pohledu od jihovýchodu. Panorama města už dotváří řada továrnických budov s komíny, např. kaolinové závody vídeňské firmy Döhl a spol. zachycené krátce po svém vzniku (č. p. 637–638 bylo postavené v 90. letech 19. století, v popředí je nová tovární budova č. p. 734 z let 1907–1908, chybí její severní přístavba z let 1911–1912). Menší továrenské objekty se koncentrovaly podél Ohře a na Pruněřovském potoce – na levém břehu Ohře je vidět např. koželužna Josefa Christopha Schmidta (č. p. 290, 292), parní barvírna Josefa Weinlicha (č. p. 288) či válcový mlýn Julia Steinkopfa (č. p. 283), na pravém břehu je jen částečně viditelná továrna na hořčici Hugo Haina (č. p. 270) a městská cihelna (č. p. 271). Jen matně jsou v pozadí rozeznatelné komíny dalších továren, které vyrostly podél cesty do Pruněřova (dnešní Chomutovské ulice). S industriálním rozvojem města šla v ruku i snaha o usnadnění dopravního přístupu do města. Dřevěný krytý most přes Ohři nahradila v roce 1880 železná oblouková mostní konstrukce, v této době stále ještě nesoucí jméno císaře Františka Josefa. Na Svatém vrchu za městem je vidět budova rozhledny, postavené kadaňským okrašlovacím spolkem v roce 1880. Rozhledna měla zprvu podobu dřevěného altánu, který později nahradil kamenný gloriol.

Mapový list č. 43

Obr. č. 64: Roh Žatecké a Sládkovy ulice, 1953. Fotografie, výška 165 mm, šířka 225 mm. Národní památkový ústav Praha, Fotografická sbírka, inv. č. 60 076. – Fotografie zachycuje syrovou podobu poválečné Kadaně a začínající opravy domů v historickém centru. Zřetelné jsou vidět průčelí domů č. p. 100, 102 a 103; z domovní fronty na pravé straně Sládkovy ulice výrazně narušuje uliční čáru roh domu č. p. 113 (bývalý hostinec U města Hamburku).

Obr. č. 65: Pohled na severovýchodní část náměstí z ulice Čsl. armády, 1953. Fotografie, výška 165 mm, šířka 225 mm. Národní památkový ústav Praha, Fotografická sbírka, inv. č. 60 060. – Neméně nevábná atmosféra kadaňského náměstí ze stejné doby jako na předešlé fotografii. V domě s podloubím č. p. 62 bývala restaurace Františka Schöttnera.

Obr. č. 66: Říční ulice, 1953. Fotografie, výška 160 mm, šířka 225 mm. Národní památkový ústav Praha, Fotografická sbírka, inv. č. 60 083. – Pohled do bývalé Kožné ulice (*Ledergasse*), tvořící až do počátku 19. století jednu z kadaňských předměstských čtvrtí. Pravé straně fotografie dominuje dům č. p. 297 (bývalý hostinec U divého muže). Dále jsou na snímku alespoň částečně zřetelné na levé straně ulice domy č. p. 296–299; a na pravé straně ulice domy č. p. 515, 514 a 302 (nad nimi vykukuje masiv kadaňského hradu) a 300 (skryt za korunou stromu). Téměř celá Říční ulice byla ve druhé polovině 60. let zbořena (demolice zůstaly ušetřeny pouze č. p. 287–290, 293, 314 a 478).

Obr. č. 67: Dolní část Žatecké ulice na Špitálském předměstí, pohled směrem na jihovýchod, 1953. Fotografie, výška 165 mm, šířka 230 mm. Národní památkový ústav Praha, Fotografická sbírka, inv. č. 60 085. – Působivé zachycení atmosféry předměstské čtvrti před Kovářskou branou (*„Schmidtortviertl“*), kompletně zbořené v 60. letech 20. století. Z objektů na snímku demolici unikly pouze kostel Stětí sv. Jana Křtitele a sousední špitální barokní brána. Ze špitálu č. p. 284 a 285, stojícího za ní, se dochoval pouze zadní trakt. Na pravé straně ulice je zřetelné vidět pět domů č. p. 207, 210, 212, 214 a 216; na levé straně lze rozeznat domy č. p. 208, 209, 211, 213, 215 a 217. Mezi posledně uvedenými domy upozorňuje kontrast světla a stínu na existenci bezejmenné uličky, spojující dolní část Žatecké ulice s dolní částí souběžně vedené Koželužské ulice, nazývanou původně Vlašská ulice (*Wälische Gasse*) a po roce 1945 náměstí dr. Ripky a U kovárny.

Obr. č. 68: Dolní část Žatecké ulice na Špitálském předměstí, pohled směrem na severozápad, 1953. Fotografie, výška 165 mm, šířka 230 mm. Národní památkový ústav Praha, Fotografická sbírka, inv. č. 60 087. – Stejný úsek Žatecké ulice, vyfotografovaný tentokrát z míst před špitální branou. Vlevo pětice domů č. p. 216, 214, 212, 210 a 207; u pravého fotografie jsou částečně zřetelné domy č. p. 217 a 215 s vyústěním bezejmenné spojovací uličky a průčelí domů č. p. 202, 204 a 205 v ohybu ulice.

Obr. č. 69: Špitálské předměstí před Žateckým barbakánem, 1959. Fotografie (autor Vl. Uher), výška 100 mm, šířka 160 mm. Asanační plán historického jádra města Kadaně. Fotodokumentace jednotlivých objektů. Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů Praha, 30. 11. 1959. Městský úřad Kadaň, odbor regionálního rozvoje, územního plánování a památkové péče. Skenovala Michaela Balášová. – Záběr je pořízen ze Sokolovské ulice. Mezi domem u levého okraje fotografie č. p. 198 a sousedním č. p. 197 prochází Žatecká ulice, jejíž dolní část dokumentují obr. č. 67 a 68. Dále následují domy č. p. 196, 195 a 92, stojící u barbakánu. Kromě č. p. 92 u barbakánu byly všechny domy na fotografii zbořeny při demolici Špitálského předměstí ve druhé polovině 60. let 20. století.

Mapový list č. 44

Obr. č. 70a–i: Pohlednice města Kadaně, konec 19. – počátek 20. století. Oblastní muzeum v Chomutově, podsběrka Pohlednice. Skenoval Milan Vorlík. – a: Pohled na jihovýchodní část města (bývalé Špitálské předměstí), před 1904. Na pravé straně most císaře Františka Josefa I. z roku 1880, tovární komín továrny na hořčici Hugo Haina a jako nejvyšší bod zástavby poslední patro a střecha sirotčince. Mezi předměstskými domy ve středu pohlednice vyniká třípodlažní mlýn „Steinkopf“ s vyvýšeným podkrovím (srov. obr. č. 70f). S horizontálními liniemi hřebenů domovních střech kontrastují vertikální dominanty tří věží církevních staveb: sanktusníky kostelíka Stětí sv. Jana Křtitele a kostela sv. Rodiny alžbětinského konventu a věž bývalého hřbitovního kostela sv. Anny (v pozadí vlevo). Vpravo od kostelní věže je vidět protáhlou budovu nové obecné a měšťanské školy z roku 1892. Uprázdňené místo vedle ní zaplnila v roce 1904 novostavba zemské zemědělské školy (srov. obr. č. 70g). Inv. č. P 4534. – b: Severní část ulice kpt. Jaroše, počátek 20. století (srov. obr. č. 22). Vlevo v popředí vily č. p. 609, 690, 673 a 677 (poslední dvě uvedené vily splývají na pohlednici v jeden celek; dnes se na jejich místě nachází kino Hvězda). Vpravo část vily č. p. 730, vlevo za vilami č. p. 690, 673 a 677 budova a skladiště nádraží lokální dráhy Pruněřov–Kadaň–Radonice–Doupov, uvedené do provozu roku v roce 1903. Železniční koleje, přetínající ulici kpt. Jaroše mezi vilami č. p. 690 a 673 jsou na pohlednici vyretušované. U nádraží je ještě patrný dnes už neexistující komplex továrny na tkané a elastické zboží (*Band- und Gummiwaren*, č. p. 633, 634 a 715). Na loukách za nádražím byla v 60. letech 20. století postavena panelová sídliště B a C. Inv. č. P 4429. – c: Pohled na alžbětinský konvent, počátek 20. století. Za alžbětinským konventem je keramická továrna firmy „Döhl“, později „Petzold & Döhl“ – první a jediný velký průmyslový podnik v Kadani, založený na konci 90. let 19. století. Inv. č. P 4457. – d: Domy na bývalém předměstí před Mikulovickou branou, počátek 20. století. Strom u levého okraje patří k parkové výzdobě náměstí Josefa II. Čtyři domy, přiléhající k Mikulovické bráně (č. p. 19 a 21–23), zůstaly zachovány dodnes. Hotel Zelený strom (původně patrně

zájezdní hostinec) č. p. 343 na počátku 60. let 20. století vyhořel a vyklizení spáleniště společně s demolicí dalších okolních domů (z nich je na pohlednici vidět pouze vlevo u hotelu Zelený strom dům č. p. 617) v roce 1964 poskytly prostor pro postavení stejnojmenného panelového ubytovacího domu, dokončeného v září 1967 (srov.obr.č.37). Inv. č. P 1020. – e: Křižovatka dnešních ulic Komenského a kpt. Jaroše, počátek 20. století. Prostor bývalých příkopů městského opevnění byl v poslední čtvrtině 19. století zčásti využit pro parkovou úpravu. Vlevo ozdobný plot a část porostu před budovou gymnázia, vpravo stromy a keře upomníku kadaňského rodáka, významného pediatra a balneologa svobodného pána MUDr. Josefa Löschnera (1809–1888) z roku 1878. Domy po obou stranách ulice za křižovatkou byly zbořeny v 50. a 60. letech 20. století, aby uvolnily místo komplexu bytové výstavby (obr.č. 38 a 41). Inv. č. P 1032. – f: Bývalá Mostní ulice na Špitálském předměstí, počátek 20. století. Detailnější vhléd do Špitálského předměstí, celkově zachyceného na obr. č. 70a. I když bylo předměstí v 60. letech 20. století změněno k nepoznání demolicemi a terénními úpravami, lze místo na pohlednici i dnes snadno identifikovat podle sochy sv. Jana Nepomuckého, jejíž umístění se od 18. století prakticky nezměnilo (srov. obr. č. 20). Vedle mlýnu „Steinkopf“ jsou vidět – dnes rovněž zbořené – domy na bývalém Špitálském předměstí. Vyvýšená poloha děkanského kostela Povýšení sv. Kříže na kadaňském náměstí výstižně ukazuje výškový rozdíl mezi předměstím a hrazeným městským centrem. Inv. č. P 1043. – g: Obecná a měšťanská škola a zemědělská škola, po 1905. Ulice 5. května je centrem kadaňského školství. Na její severní straně postupně vznikly: původní budova zemědělské školy, přestavěná na počátku 70. let 19. století z bývalého Lučního mlýna (č. p. 456); novostavba chlapecké a dívčí obecné a měšťanské školy č. p. 620 z let 1890–1892; a nová budova zemědělské školy č. p. 680 z roku 1904. Pohlednice zachycuje obě poslední jmenované školy, v zahradě před zemědělskou školou stojí sochy německých vysokoškolských profesorů Albrechta Daniela Thaera (1752–1828), který ze zemědělské výroby učinil předmět vědeckého bádání, a Justa von Liebig (1803–1873), zakladatele aplikace průmyslových hnojiv v zemědělství (instalované v roce 1905). Inv. č. P 1050. – h: Původní budova zemědělské školy, 90. léta 19. století. Budova č. p. 456 se zahradou na rohu ulic 5. května a Pod nádražím, přestavěná na počátku 70. let 19. století z bývalého Lučního mlýna. Po dokončení nové školy v roce 1904 sloužila nadále pro potřeby výuky (srov. mapový list č. 9, obr. č. 12). Inv. č. P 3987. – i: Pohled na Kadaň z východní strany, počátek 20. století. Pohled je dnes zastíněný panelovými domy č. p. 1391–1394 ve Věžní ulici. Zeď v popředí, ohraničující zahradu alžbětinského konventu, je z části pozůstatkem původního kamenného ohrazení městských předměstí (srov. mapový list č. 29, mapa č. 37). Samotný konvent na pohlednici není; je zde zachycen pouze konventní hřbitov s kaplí sv. Josefa. Z městského panoramatu, na severní straně částečně takřka splývajícího s horizontem hřebenů Krušných hor, na sebe v pravé části upoutávají pozornost poslední patro a střecha gymnázia a hned vlevo vedle ní hnědý štít budovy okresního hejtmanství, přistavěné v letech 1893–1894 k okresnímu soudu č. p. 68. Střední části pohlednice dominují věže Mikulovické brány a radnice, levé pak děkanský kostel. Vpravo od něj vyčnívá pseudorenesanční štít hotelu Austria (pozdější hotel Svoboda, č. p. 122 na kadaňském náměstí). Inv. č. P 4541.

Zadní strana přebalu

Obr. č. 71: Meissnerův pivovar v Kadani, cca 1939. Záhlaví firemního dopisního papíru, černobílý tisk, výška 60 mm, šířka 120 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, fond Landrat Kadaň, inv. č. 31, kart. 44. Skenoval Petr Rak. – Parní pivovar č. p. 616 postavil v letech 1890–1891 Karel Meissner, sládek z Rumburka (srov. obr. č. 22 a 27). Poněkud idealizovaná, proporčně nesouměrná (zejména pokud jde o dopravní prostředky) a vertikální linie akcentující kresba zachycuje podobu pivovaru ze strany dnešní ulice kpt. Jaroše. Na pravé straně je zobrazena i Meissnerova vila č. p. 632 a trať kadaňské lokální dráhy.

Ausführliches Verzeichnis der Karten, Pläne und Abbildungen für den Band Nr. 23 – Kadaň (Kaaden)

Zusammengestellt von Michaela Balášová, Eva Černá, Lukáš Gavenda, Jaroslav Pachner, Petr Rak, Eva Semotanová, Robert Šimůnek

Umschlag

Abb. Nr. 1: Wappen der Stadt Kadaň zum Jahre 2011. Graphische Bearbeitung Petr Tomas.

Abb. Nr. 2: Vedute der Stadt Kaaden aus dem Jahre 1602. Autor J[ohann] W[illenberg]. Federzeichnung, Höhe 190 mm, Breite 680 mm. Bibliothek der Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Prag, Sign. DT I 30/25. Foto AiP Beroun. Vgl. Kartenblatt Nr. 33, Abb. Nr. 52.

Textblätter

Abb. Nr. 3: Abdruck des ältesten Stadtsiegelstockes, um 1280. Durchschnitt des Siegelfeldes: 65 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Fonds Archiv města Kadaň, nicht inventarisiert. Scan und digital restauriert von Petr Rak.

Abb. Nr. 4: Burg in Kaaden, vor 1910. Fotografie, Höhe 70 mm, Breite 130 mm. Oblastní muzeum v Chomutově, Sammlung Fotografie, Inv.-Nr. F 482. Scan Michaela Balášová.

Abb. Nr. 5: Kaadener Stadtsiegelstock, Umbruch des 14. und 15. Jahrhunderts. Durchschnitt der Siegelscheibe: 49 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka typářů a razítek, Inv.-Nr. 5, Evid.-Nr. 5. Scan und digital restauriert von Petr Rak.

Abb. Nr. 6: Wappen der Stadt Kaaden, 1602. Autor J[ohann] W[illenberg]. Federzeichnung, Höhe 168 mm, Breite 250 mm. Bibliothek der Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Prag, Sign. DT I. 30/IV, Ausschnitt – das Wappen ist in der linken oberen Ecke von Willenbergs Zeichnung der Barholomäus-Kirche und der lateinischen Schule in Plzeň (Pilsen) abgebildet. Foto AiP Beroun.

Abb. Nr. 7: Vedute der Stadt Kaaden mit dem Franziskanerkloster und dem Pilgerweg, 1706. *Kurtzer Bericht deß Gnaden-Orths der wunderthätigen 14. Heil. außer der Königl. Stadt Caaden. Das Gnaden Bildt der wunderthätigen 14 Heyligen Nothelfer bey denen Ehr. P. P. Franciscanern außerhalb der königl. Stadt Caaden.* Graphik, das Druckfeld ist mit einem verzierten Rahmen von 300 mm Höhe und 150 mm Breite abgemessen; die Vedute ist ein Bestandteil der größeren Darstellung der 14 hl. Nothelfer, die mit dem Rahmen abgegrenzt wird: Höhe 175 mm, Breite 130 mm; Ausschnitt. Národní archiv Praha, Sběrka grafických listů, kreseb a maleb 16.–18. století, Inv.-Nr. 122, Sign. I A 124. Foto Martin Hrubeš.

Abb. Nr. 8: Vedute der Stadt, Blick vom Süden, 1. Hälfte des 18. Jahrhunderts. *Caadan: Königl[iche] Böhmische Stadt.* In: Historisches, Topographisches, Biographisches, monatliches Tage=Buch, der neuesten in- und ausländischen Begebenheiten und Anmerkungen. Zittau 1778, ad pag. 97, Höhe 190 mm, Breite 155 mm (die eigentliche Vedute ist mit dem Oval von 80 mm Höhe und 110 mm Breite abgemessen), Ausschnitt. Reichsstadtmuseum Weißenburg, Haus Kaaden, Inv.-Nr. R 5/2d/85. Scan Helmut Richter.

Abb. Nr. 9: Blick auf die Stadt vom Süden, letztes Viertel des 18. Jahrhunderts – Beginn des 19. Jahrhunderts. Lavierte Tuschezeichnung von einem unbekannten Verfasser, Höhe 235 mm, Breite 415 mm. Oblastní muzeum v Chomutově, Sammlung Obrazy, Inv.-Nr. O 2206. Foto Pavel Vychodil.

Abb. Nr. 10: Rathaus in Kaaden, 1870–1871. Fotografie, Höhe 160 mm, Breite 135 mm. Oblastní muzeum v Chomutově, Sammlung Fotografie, Inv.-Nr. F 480. Scan Michaela Balášová.

Abb. Nr. 11: Plan der Bastei Nr. 24 vor dem Niklasdorfer Tor und Grundriss vom Niklasdorfer Tor mit Vortor, 1847. *Plan von der sogenannten Bastei in Kaaden, wegen deren Demolirung.* Handschriftlicher Plan, graphischer Maßstab [ca. 1 : 90], Höhe 300 mm, Breite 430 mm, Ausschnitt. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Fonds Archiv města Kadaň, Inv.-Nr. 1177, Sign. III/VI/73. Scan Michaela Balášová.

Abb. Nr. 12: Plan des Legerstatt- und Hirtentores, 1847. *Plan vom Legerstatt- und Hirtenthor zu Kaaden wegen deren Demolirung.* Handschriftlicher Plan, graphischer Maßstab [ca. 1 : 115], Höhe 300 mm, Breite 435 mm, Ausschnitt. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Fonds Archiv města Kadaň, Inv.-Nr. 1177, Sign. III/VI/32. Scan Michaela Balášová.

Abb. Nr. 13: Haus Nr. 16 in der heutigen Šverma-Straße, [1886]. *Planskizze zur Errichdung [!] einer Ladenthüre im Hause N[ume]r o C[onscripto] 16 Heiligengasse in Kaaden.* Handschriftlicher Plan, graphischer Maßstab [ca. 1 : 125], Höhe 315 mm, Breite 430 mm. Městský úřad Kadaň, Bauamt. Scan Michaela Balášová.

Abb. Nr. 14: Blick auf das Kaadener Franziskanerkloster vom Heiligen Berg, Umbruch des 19. a 20. Jahrhunderts. Fotografie, Höhe 145 mm, Breite 225 mm. Národní archiv Praha, ŘF Kadaň, Inv.-Nr. 190. Foto Petr Rak.

Abb. Nr. 15: Kirche der hl. Anna (heute orthodoxe Kirche der hl. Muttergottes), vor 1892. Fotografie, Höhe 230 mm, Breite 165 mm. Oblastní muzeum v Chomutově, Sammlung Fotografie, Inv.-Nr. F 466. Scan Michaela Balášová.

Abb. Nr. 16: Kirche Enthauptung des hl. Johannes des Täufers, vor 1898. Fotografie, Höhe 175 mm, Breite 115 mm. In der rechten unteren Ecke mit 1907 datiert. Oblastní muzeum v Chomutově, Sammlung Fotografie, Inv.-Nr. F 469. Scan Michaela Balášová.

Abb. Nr. 17: Kreuzerhöhung-Kirche, 1861. Fotografie, Höhe 120 mm, Breite 170 mm. Oblastní muzeum v Chomutově, Sammlung Fotografie, Inv.-Nr. F 465. Scan Michaela Balášová.

Obr. č 18: Plan zum Bau des bürgerlichen Schützenhauses Nr. 315, 1843. *Plan zur Herstellung des Schießhauses in der königl[ichen] Stadt Kaadan.* Handschriftlicher Plan, koloriert, graphischer Maßstab [ca. 1 : 145], Stirnansicht im doppelten Maßstab [ca. 1 : 70], Höhe 530 mm, Breite 745 mm, Ausschnitt. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Fonds Archiv města Kadaň, Inv.-Nr. 1359, Karton 357. Scan Michaela Balášová.

Abb. Nr. 19: Heutige Šverma-Straße, Blick vom Niklasdorfer Tor in Richtung Marktplatz, vor 1890. Fotografie, Höhe 170 mm, Breite 140 mm. Národní památkový ústav Praha, Fotosammlung, Inv.-Nr. F 47.321.

Abb. Nr. 20: Hölzerne Brücke über die Eger, 1880. Fotografie, Höhe 155 mm, Breite 205 mm. Oblastní muzeum v Chomutově, Sammlung Fotografie, Inv.-Nr. F 487. Scan Michaela Balášová.

Abb. Nr. 21: Eiserne Bogenbrücke über die Eger, 80erjahre des 19. Jahrhunderts. Fotografie, Höhe 155 mm, Breite 205 mm. Oblastní muzeum v Chomutově, Sammlung Fotografie, Inv.-Nr. F 1747. Scan Michaela Balášová.

Abb. Nr. 22: Nördlicher Teil der heutigen Straße kpt. Jaroše, ca. 1894–1902. Fotografie, Höhe 105 mm, Breite 145 mm. Oblastní muzeum v Chomutově, Sammlung Fotografie, Inv.-Nr. F 1807. Scan Michaela Balášová.

Abb. Nr. 23: Blick auf die Stadt vom Heiligen Berg, ca. 1903–1907. Fotografie, Höhe 110 mm, Breite 160 mm. Oblastní muzeum v Chomutově, Sammlung Fotografie, Inv.-Nr. F 1696. Scan Michaela Balášová.

Abb. Nr. 24: Plan zum Bau der Synagoge, 1899. *Plan zur Erbauung eines Wohnhauses für die israelitische Cultusgemeinde Kaaden.* Handschriftlicher Plan, graphischer Maßstab [1 : 100], Höhe 410 mm, Breite 550 mm, Ausschnitt. Der Plan ist vom 31. Mai 1899, Baumeister Hubert Tippmann. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Fonds Archiv města Kadaň – stavební úřad, Karton 4. Scan Michaela Balášová.

Abb. Nr. 25: Evangelische Kirche, 1903. Fotografie, Höhe 170 mm, Breite 120 mm. Oblastní muzeum v Chomutově, Sammlung Fotografie, Inv.-Nr. F 488. Scan Michaela Balášová.

Abb. Nr. 26: Die heutige Šverma-Straße vor dem Niklasdorfer Tor, ca. 1902. Ansichtskarte, Höhe der Fotografie 75 mm, Breite der Fotografie 110 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Fonds Archiv města Kadaň, Nachträge (Karton Dokumente von der Rathausturmkuppel 1968). Scan Michaela Balášová.

Karte Nr. 1: Kaadener Gasthäuser zu Beginn des 20. Jahrhunderts. Rekonstruktionskarte Michaela Balášová und Petr Rak, nach dem *Adressbuch der Stadt Kaaden i. B. nebst einer Beschreibung des Ortes sowie einer Specialkarte*, Leipzig-Plagwitz, ohne Datierung [ca. 1896]. Computerbearbeitung Michaela Balášová.

Abb. Nr. 27: Bierbrauerei Nr. 616 in der Straße kpt. Jaroše, 60jahre des 20. Jahrhunderts. Fotografie, Höhe 85 mm, Breite 135 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, Inv.-Nr. 667, Sign. A 337. Scan Milan Vorlík.

Abb. Nr. 28: Bahnhof Nr. 672, vor 1974. Fotografie (Autor Vladimír Vítek), Höhe 150 mm, Breite 225 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, Inv.-Nr. 1235, Sign. C 130. Scan Milan Vorlík.

Abb. Nr. 29: Südöstlicher Teil von Kadaň mit den Kaolinwerken und der Diesel-Anlage, ca. 1913–1923. Fotografie, Höhe 115 mm, Breite 165 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, Inv.-Nr. 579, Sign. B 215. Scan Milan Vorlík.

Abb. Nr. 30: Landwirtschaftliches Lager Nr. 850, 1972. Fotografie, Höhe 180 mm, Breite 240 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Fonds Městský národní výbor v Kadani, Inv.-Nr. 26, Eintrag von 1972, Anlage hinter der S. 63. Foto Michaela Balášová.

Abb. Nr. 31: Hopfengarten und Gärtnerei auf der Stelle der Straßen Poštovní und Dvořákova, ca. 1910–1914. Fotografie, Höhe 105 mm, Breite 145 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, Inv.-Nr. 97, Sign. A 60a. Scan Milan Vorlík.

Abb. Nr. 32: Rand der westlichen Vorstadt von Kadaň, nach 1905. Ansichtskarte, Höhe 90 mm, Breite 140 mm. Oblastní muzeum v Chomutově, Sammlung Pohlednice, Inv.-Nr. P 1141. Scan Milan Vorlík.

Abb. Nr. 33: Heutiges Restaurant Split mit dem Strandbad und Villenbebauung in der Masaryk-Straße, 1941. *Kaaden a. d. Eger – Strandbad und Franziskaner-Kloster.* Ansichtskarte, Höhe 90 mm, Breite 140 mm. Herausgegeben von Erhard Neubert, Chemnitz. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, Inv.-Nr. 256, Sign. A 156. Scan Milan Vorlík.

Abb. Nr. 34: Blick auf den südwestlichen Teil der Stadt, wohl 1960. Ansichtskarte, Höhe 90 mm, Breite 210 mm. Oblastní muzeum v Chomutově, Sammlung Pohlednice, Inv.-Nr. P 1091. Scan Milan Vorlík.

Abb. Nr. 35: Šverma-Straße vor dem Niklasdorfer Tor, 1959–1960. Fotografie, Höhe 125 mm, Breite 175 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, Inv.-Nr. 184, Sign. B 42. Scan Milan Vorlík.

Abb. Nr. 36: Kreuzung der Šverma- und Komenský-Straße, 1959–1960. Fotografie, Höhe 125 mm, Breite 175 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, Inv.-Nr. 197, Sign. B 55. Scan Milan Vorlík.

Abb. Nr. 37: Bau der hotelartigen Herberge Zelený strom an der Ecke der Šverma- und Jirásek-Straße, wohl 1966. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 180 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, Inv.-Nr. 694, Sign. B 224b. Scan Milan Vorlík.

Abb. Nr. 38: Luftaufnahme des Stadtzentrums von Kadaň, 1967. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 180 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, Inv.-Nr. 299, Sign. C 28b. Scan Milan Vorlík.

Abb. Nr. 39: Siedlung A (Budovatelů), 1967. Fotografie (Autor Vladimír Vítek), Höhe 90 mm, Breite 130 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, Inv.-Nr. 604, Sign. A 275. Scan Milan Vorlík.

Abb. Nr. 40: Busbahnhof bei der Siedlung A, 1967. Fotografie (Autor Vladimír Vítek), Höhe 130 mm, Breite 180 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, Inv.-Nr. 723, Sign. B 253. Scan Milan Vorlík.

Abb. Nr. 41: Blick vom nördlichen Turm der Kreuzerhöhung-Kirche zur nordöstlichen Ecke des Marktplatzes und zum Teil der ehemaligen Vorstadt vor dem Brunnersdorfer Tor, 1964. Fotografie, Höhe 90 mm, Breite 140 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, Inv.-Nr. 663, Sign. A 333. Scan Milan Vorlík.

Abb. Nr. 42: Schräge Luftaufnahme des Stadtzentrums von Kadaň, 1967. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 180 mm. SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sběrka fotografií a negativů, Inv.-Nr. 414, Sign. B 159b. Scan Milan Vorlík.